

Evropska
komisija

Zbirka vodnikov

Kako podpirati politiko MSP
iz strukturnih skladov?

Razvoj podjetniške naravnosti in spretnosti v EU

Podjetništvo
in industrija

1

Zbirka vodnikov

Kako podpirati politiko MSP
iz strukturnih skladov?

Razvoj podjetniške naravnosti in spretnosti v EU

Pametni vodnik o spodbujanju in podpiranju
podjetniškega izobraževanja mladih s pomočjo
strukturnih skladov EU

Vodnik je pripravila Evropska komisija na podlagi informacij, zbranih v okviru številnih projektov in študij s tega področja. Čeprav je bil vodnik pripravljen v skladu z navodili uslužbencev Evropske komisije, v njem izražena stališča ne predstavljajo nujno mnenja Evropske komisije.

Nadaljnje informacije so na voljo na:

Evropska komisija

Generalni direktorat za podjetništvo in industrijo

Enota D.1: Podjetništvo 2020

e-naslov: Entr-entrepreneurship@ec.europa.eu

URL: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/index_en.htm

Prevodi tega dokumenta v več evropskih jezikih so na voljo na spletu.

Čeprav je namen vodnika zagotoviti informacije o uporabi strukturnih skladov EU, pa za točnost in popolnost informacij ni mogoče prevzeti kakršne koli pravne odgovornosti. Posamezne zahtevke za koriščenje strukturnih skladov EU je vedno treba presojeti v skladu z vsakokratnimi veljavnimi pravili v državi, kjer se odda vloga.

Ta priročnik je del zbirke vodnikov. Doslej so bili objavljeni:

Št. 1 Razvoj podjetniške naravnosti in spretnosti v EU

Št. 2 Uporaba standardov za podporo rasti, konkurenčnosti in inovativnosti

Št. 3 Lažji prenos podjetij

Št. 4 Pametni vodnik po inovacijah na področju storitev

PRAVNO OBVESTILO

Niti Evropska komisija niti katera koli oseba, ki deluje v njenem imenu, ne moreta biti odgovorni niti za uporabo, ki upošteva informacije iz te objave, niti za kakršno koli napako, ki se morda pojavi kljub previdni pripravi in preverjanju. Publikacija ne izraža nujno mnenja ali stališča Evropske unije. Luxembourg, Urad za publikacije Evropske unije, 2012.

ISBN 978-92-79-26355-2

DOI 10.2769/57559

© Avtorske pravice: Evropska unija, 2012

Reprodukcija je dovoljena ob navedbi vira, razen kadar je drugače navedeno.

Za uporabo/reprodukcijo gradiv tretjih oseb, ki so navedena kot taka, je treba pridobiti dovoljenje nosilcev avtorskih pravic.

Predgovor

Dokazano je, da je ključna sestavina endogene rasti razvijanje podjetniške miselnosti, ki je nujna za trajnostni lokalni in regionalni razvoj ter socialno kohezijo.

Vloga izobraževanja pri spodbujanju podjetniške naravnosti in vedenja je danes splošno priznana. Horizontalne kompetence, kot so ustvarjalnost, samoiniciativnost in podjetnost, bodo mladim pomagale razvijati sposobnost ustvarjalnega mišljenja, inovativnosti, proaktivnosti, prožnosti, neodvisnosti, vodenja projektov in doseganja rezultatov.

Pozitiven vpliv podjetniškega izobraževanja je vse očitnejši. Mladi, ki bodo sodelovali v teh programih, bodo bolje razvili svoj podjetniški duh, hitreje dobili delo po dokončanem študiju in ustanovili več podjetij ter tako ustvarili več delovnih mest.

Podjetniški programi so odlična priložnost za povezavo izobraževalnih sistemov z lokalnim gospodarstvom, saj temeljijo na projektnem delu in prostovoljnem sodelovanju pravih podjetnikov. Za učence, dijake in študente, ki razvijajo stike z lokalno poslovno skupnostjo, je verjetneje, da bodo po končanem izobraževanju ostali na svojem območju ali v svoji državi, bodisi kot zaposleni v bližnjem podjetju ali kot ustanovitelji lastnega podjetja.

Iz teh razlogov ta vodnik priporočamo oblikovalcem politike in vsem tistim, ki so odgovorni za lokalni razvoj, ter vas obenem želimo spodbuditi, da izkoristite vse razpoložljive vire EU in v svoje operativne programe vključite pobude za podjetniško izobraževanje in usposabljanje.

Antonio TAJANI
podpredsednik
Evropske komisije,
komisar za industrijo
in podjetništvo

Johannes HAHN
komisar
za regionalno politiko

László ANDOR
komisar
za zaposlovanje, socialne
zadeve in vključevanje

Kazalo

1 Povzetek	9		
1.1 Namen poročila	9		
1.2 Ozadje politike	9		
1.3 Razvoj učinkovite politike in prakse: uporaba dobrih praks v podporo napredku	11		
2 Trenutno stanje: podjetniško izobraževanje – razgibana slika.....	13		
2.1 Uvod	14		
2.2 Namen in cilji podjetniškega izobraževanja	14		
2.3 K enotni intervencijski logiki.....	15		
2.4 Glavne značilnosti trenutne prakse v podjetniškem izobraževanju.....	17		
2.5 Potreba po političnem ukrepanju	19		
2.6 Trenutno stanje razvoja nacionalnih strategij.....	19		
3 K modelu napredka za boljše sodelovanje in usklajenost.....	21		
3.1 Model napredka: namen in utemeljitev ...	22		
3.2 Sestava in vsebina modela.....	22		
3.3 Povzetek modela	25		
3.3.1 Splošni cilji	25		
3.3.2 Ključne razvojne stopnje	25		
3.4 Posledice modela: izzivi in priložnosti na nadaljnji poti	26		
3.4.1 Financiranje	26		
3.4.2 Razvoj splošnih ciljev, kazalnikov in posameznih ciljev	26		
3.4.3 Metodologije poučevanja.....	26		
3.4.4 Priložnosti za napredek.....	27		
3.4.5 Ocenjevanje, potrjevanje in priznavanje..	27		
3.4.6 Prehod iz šole v podjetje	27		
3.4.7 Usposabljanje in vključevanje učiteljev	27		
3.4.8 Sistematično vključevanje podjetij.....	27		
3.4.9 Sistematično vključevanje zasebnih združenj in organizacij.....	28		
3.4.10 Vloga lokalnih, regionalnih in državnih organov ter Evropske komisije.....	28		
4. Razvoj učinkovite politike in prakse: dobre prakse v podporo napredku.....	29		
4.1 Uvod	30		
4.2 Ključne prvine nacionalne strategije	30		
4.3 Razvoj nacionalnega političnega okvira	33		
4.4 Razvoj učinkovite prakse.....	38		
4.4.1 Učitelji, odločilni dejavniki uspeha	38		
4.4.2 Sodelovanje s podjetji ter zasebnimi združenji in organizacijami	43		
4.4.3 Razvoj dejavne vloge lokalnih in regionalnih organov.....	48		
4.4.4 Učinkovito podjetniško izobraževanje v šolah: oblikovanje lokalnega in regionalnega ekosistema podjetniškega izobraževanja	49		
5 Nadaljnji razvoj programa	53		
5.1 Uvod	54		
5.2 Politične posledice	54		
5.2.1 EU kot gonilna sila: podpora novemu razvoju in krepitev programov.....	54		
5.2.2 Naloge in pristojnosti na ravni EU.....	55		
6 Seznam ukrepov – Agenda iz Osla za podjetniško izobraževanje v Evropi	57		

7	Primeri dobrih praks	63
7.1	Danska fundacija za podjetništvo	63
7.2	Akcijski program podjetniškega izobraževanja	64
7.3	TF-Fest	65
7.4	Program šolskih podjetij	67
7.5	Spričevalo o podjetniških spretnostih	67
7.6	Lucy et Valentin ... ustanovita podjetje!	68
7.7	Kitzbühelska poletna univerza za podjetništvo	69
7.8	Unternehmergeymnasium Bayern, Bavarska podjetniška gimnazija	70
7.9	Program za spodbujanje podjetništva	70
7.10	Øresundska podjetniška akademija	71
7.11	Dodatni primeri dobrih praks	72

Povzetek

1.1 1 Namen poročila

Strukturni skladi (zlasti ESS in ESRR) imajo pomembno vlogo pri podpiranju konkretnih projektov, katerih cilj je okrepiti podjetniško miselnost, spretnosti in naravnost mladih. Vendar do zdaj v nekaterih državah članicah EU ta priložnost še ni bila v celoti izkoriščena. Zato je namen tega dokumenta pokazati, kako bi vse države in vse regije lahko koristno ukrepale s pomočjo sredstev iz evropskih strukturnih skladov.

Opredeljuje:

- a) splošna načela in stanje podjetniškega izobraževanja v EU;
- b) model napredka za razvoj in izvajanje politike podjetniškega izobraževanja v posameznih razvojnih stopnjah;
- c) številne primere dobrih praks kot navdih za projekte v operativnih programih črpanja sredstev strukturnih skladov. Primere lahko najdete v preglednicah v 4. poglavju in v Prilogi.

Ta vodnik temelji večinoma na delu, ki ga je Komisija v tesnem sodelovanju z državnimi organi opravila v zadnjih petih letih, da bi v šolah in

na univerzah spodbudila izobraževanje za podjetništvo, pri čemer se je še zlasti osredotočila na pomoč pri izvajanju nacionalnih strategij na tem področju.

1.2 Ozadje politike

Razvoj in spodbujanje podjetništva je že več let strateški cilj politike EU in držav članic ter postopoma pridobiva pomen, saj Evropska komisija in posamezne države članice v zvezi s tem sprejemajo vrsto ukrepov. Najpomembnejši med njimi je ukrep za bolj razvito podjetniško kulturo in „podjetniško miselnost“ evropskih državljanov, še zlasti mladih. Izobraževanje in usposabljanje sta v tem procesu ključna gonilna sila. Vsi učenci naj bi imeli dostop do podjetniškega izobraževanja, ki bi moralo biti na voljo v vseh vrstah in na vseh stopnjah izobraževanja.

V strategiji Evropa 2020 je izpostavljena potreba po vključevanju ustvarjalnosti, inovativnosti in podjetništva v učne programe ter predlagana vrsta ukrepov za sprostitev podjetniških in inovativnih zmogljivosti Evrope z vodilnimi pobudami „Mladi in mobilnost“, „Program za nova znanja in spretnosti ter delovna mesta“ in „Unija

inovacij“. Tudi v delovnem programu Generalnega direktorata za izobraževanje in kulturo (Izobraževanje in usposabljanje 2020) je krepitev inovativnosti in ustvarjalnosti, vključno s podjetništvom, na vseh ravneh izobraževanja in usposabljanja eden od štirih strateških ciljev.¹

Leta 2008 se je z *Aktom za mala podjetja za Evropo* (Small Business Act for Europe – SBA) okrepil zagon za razvoj in krepitev podjetniškega izobraževanja, v katerem je navedeno:

„Izobraževalni sistem in zlasti učni program nista dovolj usmerjena v podjetništvo in ne zagotavljata [...] večščin, ki jih podjetniki potrebujejo. Otroci se lahko naučijo ceniti podjetništvo že v začetku svojega izobraževanja.“

V Aktu za mala podjetja je v načelu I opredeljena potreba po „podpiranju podjetniškega interesa in talenta“, države članice pa so še zlasti pozvane, da:

- spodbujajo inovativno in podjetniško miselnost med mladimi z uvedbo podjetništva kot ključne kompetence v učnih programih, posebno v srednješolskem izobraževanju, ter zagotovijo, da se bo to ustrezno odražalo v učnih gradivih;
- se bo pomembnost podjetništva ustrezno odražala v usposabljanju učiteljev, in
- povečajo sodelovanje s poslovno skupnostjo zaradi oblikovanja sistematičnih strategij za izobraževanje o podjetništvu na vseh ravneh.

V evropskem referenčnem okviru je „podjetnost in samoiniciativnost“ ena od osmih kompetenc za vseživljenjsko učenje, ki jih državljani potrebujejo za osebno izpolnitev, socialno vključenost, aktivno državljanstvo in zaposljivost v družbi znanja. Ključna kompetenca, „samoiniciativnost in podjetnost“, je v okviru opredeljena kot „sposobnost posameznika za uresničevanje svojih zamisli. Vključuje ustvarjalnost, inovativnost in sprejemanje tveganj ter sposobnost načrtovanja in vodenja projektov za doseganje ciljev. Ta sposobnost je v pomoč posameznikom, ne le v njihovem vsakdanjem življenju in v družbi, ampak tudi na delovnem mestu pri razumevanju ozadja njihovega dela in izkoriščanju priložnosti, je pa tudi podlaga za bolj posebne spretnosti in znanje, ki ga potrebujejo tisti, ki zaženejo družbene

ali gospodarske dejavnosti ali k le-tem prispevajo. To bi moralo vključevati zavest o etičnih vrednotah in spodbujati dobro upravljanje.“

Vpliv izobraževanja za podjetništvo na posameznike, družbo in gospodarstvo je vse očitnejši. Države in regije s trdno strategijo glede podjetniškega izobraževanja že opažajo učinek svojih prizadevanj. Rezultati nedavne študije o vplivu univerzitetnih podjetniških programov, ki jo je naročil Generalni direktorat za podjetništvo in industrijo Komisije, jasno kažejo, kako pomembno je podjetniško izobraževanje. Mladi, ki so se udeležili podjetniških programov in dejavnosti, kažejo večjo podjetniško naravnost, po dokončanem študiju hitreje dobijo delo, so inovativnejši od zaposlenih v podjetju in pogosteje ustanavljajo podjetja.

Glavni viri tega dokumenta so:

- priporočila „Agende iz Osla za podjetniško izobraževanje v Evropi“, ki jo je leta 2007 objavila Komisija;
- rezultati petih posvetov na visoki ravni za razmislek o izobraževanju za podjetništvo, ki so se jih udeležili oblikovalci politike in glavne zainteresirane strani, potekali pa so v letih 2009 in 2010;
- rezultati dveh simpozijev o izobraževanju učiteljev za podjetništvo, ki sta potekala leta 2011;
- zbirka podatkov dobrih praks iz „Akta za mala podjetja za Evropo“.

V poročilo so vključeni:

- podatki o trenutnem stanju podjetniškega izobraževanja, še zlasti glede razvoja strategij podjetniškega izobraževanja in njihovega izvajanja;
- okvir za opredelitev področja podjetniškega izobraževanja, izdelavo strategije, določitev prednostnih nalog in ukrepov, ob uporabi modela napredka, izdelanega na podlagi razprav na omenjenih posvetih;
- „knjiga z recepti“ za dobro prakso, v kateri je prikazano, kako se v okviru modela napredka lotiti ključnih področij;

¹ Glej http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-policy/doc28_en.htm.

- priporočila za ukrepe na vseh ravneh v podporo razvoju v državah članicah EU in njihovih regijah.

1.3 Razvoj učinkovite politike in prakse: uporaba dobrih praks v podporo napredku

Glede na precej neenakomeren vzorec podjetniškega izobraževanja v Evropi je potreben bolj sistematičen pristop, da bo tovrstno izobraževanje dostopno vsem učencem na vseh šolah. Razvoj je potreben v vseh delih ekosistema podjetniškega izobraževanja.

Kot odziv na to je v poročilu opisan model napredka, ki bo v pomoč državam članicam in zainteresiranim stranem na tem področju. Model predstavlja konceptualni okvir za določitev prednostnih nalog in opredeljuje „temeljne kamne“, ki jih udeleženci lahko postavijo.

Model navaja štiri zaporedne stopnje, od „predstrategije“ do „integracije“, in podrobno določa potrebne korake za nacionalno strategijo in okvire, šole, učitelje, regionalne in lokalne organe ter zasebna poslovna združenja in organizacije.

Model predvideva:

- konceptualni prehod s podjetniškega izobraževanja v smislu, „kako voditi podjetje“ k načinom razvoja splošnega niza kompetenc, uporabnih na vsakem koraku, in k preizkusu njihove uporabe v šoli; ter od tega, da je podjetniško izobraževanje le dodatek k učnemu programu predvsem na ravni višjega srednješolskega izobraževanja, do tega, da postane neločljiv sestavni del učnega programa na vseh stopnjah;
- razvoj vizije, skupne vsem glavnim zainteresiranim stranem na nacionalni ravni, z učnimi dosežki, splošnimi in posameznimi cilji, kazalniki, okrepljenimi mehanizmi za medresorsko sodelovanje in vključevanje socialnih partnerjev ter
- ključno vlogo pri razvoju bolj sistematičnih in trajnostnih pristopov, ki jih prevzamejo učitelji, šole in podjetja na lokalni ravni, pri čemer so jim v podporo zasebna združenja in organizacije ter lokalne, regionalne in dr-

žavne podpome infrastrukture, ki vključujejo usposabljanje učiteljev, učne vire in orodja, mehanizme za izmenjavo dobrih praks, grozdenje in partnerstva.

Na mnogih področjih razvoja in izvajanja strategije podjetniškega izobraževanja že obstajajo primeri dobrih praks. Kot pomoč zainteresiranim stranem je v poročilu opisana tudi vsebina idealne strategije. Ta vključuje medresorsko sodelovanje; posvetovanje z zainteresiranimi stranmi ali celo njihovo integracijo, da se zagotovi široka podpora; vključitev bistvenih kompetenc v celoten nacionalni učni program; strateški namen in cilje na visoki ravni; širjenje dobrih praks; usposabljanje učiteljev; priložnosti za napredek in financiranje.

Poročilo podrobno obravnava tudi najpomembnejše ukrepe, potrebne na petih ključnih področjih modela napredka, in navaja obstoječe primere dobrih praks, ki lahko vodijo do razvojnih dosežkov:

- 1. Razvoj nacionalnega političnega okvira:** čeprav je zanj najprej pristojno ministrstvo za šolstvo, so pomembna tudi ministrstva za gospodarstvo/podjetništvo/trgovino, za uspeh pa je bistveno medresorsko sodelovanje. Pomembno je tudi sodelovanje z zainteresiranimi stranmi in socialnimi partnerji, zato je treba v procesih vključevanja upoštevati njihove različne izkušnje, poglede in spretnosti.
- 2. Učitelji, odločilni dejavnik uspeha:** učitelji potrebujejo pravo vrsto podpore: zanesljivo raziskavo, ki bo razkrila njihove predstave in pristop k podjetniškemu izobraževanju; učinkovito usposabljanje učiteljev, začetno in nadaljevalno; stalno podporo, kot so orodja za izmenjavo dobrih praks, razvoj zbirke vsebin, orodij, metodologij in virov, vzpostavitev učinkovitih podpornih mrež.
- 3. Sodelovanje s podjetji ter zasebnimi združenji in organizacijami:** podjetja so vir praktičnih primerov in izkušenj, ki so za učenje pri pridobivanju znanja nadvse pomembni, na primer obiski, izkušnje, študije primerov in zgledi; podpirajo tudi delo zasebnih združenj in organizacij, na primer Junior Achievement-Young Enterprise (JA-YE) in EUROPEN, ki sta ključna pri zagotavljanju priložnosti za prak-

tično, izkustveno učenje, podobno kot mini podjetja in virtualne družbe.

- 4. Razvoj aktivne vloge lokalnih in regionalnih organov:** lokalni in regionalni organi lahko pripravijo ukrepe za podporo šolam in učiteljem ter imajo edinstven položaj, da prevzamejo vodilno vlogo pri grozdenju šol in vzpostavljanju povezav med izobraževalnimi ustanovami in podjetji. Zagotovijo lahko tudi vključitev podjetniškega izobraževanja v druge lokalne/regionalne strategije, kot so na primer socialne zadeve (npr. mladina) in gospodarski razvoj.
- 5. Učinkovito podjetniško izobraževanje v šolah – izgradnja lokalnega in regionalnega ekosistema podjetniškega izobraževanja:** končni cilj modela napredka je, da so vse šole na vseh ravneh vključene v podjetniško izobraževanje, z jasnimi povezavami med stopnjami/vrstami izobraževanja, in da se v lokalnem podjetniškem ekosistemu razvijejo širše povezave. Za začetek lahko šole razvijejo lasten, usklajen pristop k podjetniškemu izobraževanju, tako da ustvarijo okolje za izkustveno učenje, nato pa z grozdenjem in partnerstvi vzpostavijo širše povezave.

2

Trenutno stanje: podjetništvo izobraževanje – razgibana slika

Ključne točke drugega poglavja

Države članice se na splošno strinjajo o namenu in ciljih podjetniškega izobraževanja. Ta mora razvijati tako splošne kompetence, kot so samozavest, prilagodljivost in ustvarjalnost, kot tudi posebne poslovne spretnosti.

Trenutno se podjetniško izobraževanje v šolskih sistemih pojavlja kot dodatek k splošnemu učnemu programu zadnje triade osnovne šole, od srednješolske stopnje naprej pa neobvezno v sklopu samostojnega predmeta, kot sta poslovanje ali ekonomija.

Dejavnosti po Evropi so zelo različne, pri čemer se izvajajo večinoma od spodaj navzgor, v učnem programu pa se ne obravnavajo sistematično.

Učitelji in šole so ključni akterji: možnosti posameznika za kakovostno podjetniško izobraževanje so večinoma odvisne od zagnanosti pedagoških delavcev in njihove sposobnosti, da omogočijo dostop do pravih virov.

Pomembno vlogo imajo tudi zasebna podjetja in neprofitne organizacije, kot je Junior-

Achievement – Young Enterprise: učiteljem priskrbijo vire in dejanske, praktične izkušnje.

Vloga regionalnih in lokalnih organov je zelo spremenljiva, vendar so lahko pomembni kot podporniki in spodbujevalci.

Premik podjetniškega izobraževanja od dodatne interesne dejavnosti do sestavnega dela učnega programa vključuje:

- spremenjene metode poučevanja: več izkustvenega učenja in učitelji v novi vlogi usmerjevalcev/povezovalcev, kar pripomore, da učenci postanejo samostojnejši in prevzamejo pobudo za svoje izobraževanje;
- spremembe učnega okolja, tako da gredo učenci iz učilnic v prava podjetja in se v šolah ustvarijo manj hierarhični odnosi; in
- ključno vlogo vladnih organov: le oni lahko omogočijo, da se izvede potrebna občutna izboljšava glede razširjenosti in kakovosti podjetniškega izobraževanja.

Države se glede dosedanjega napredka pri razvoju in izvajanju strategij močno razliku-

jejo. Nekatere imajo strategijo za podjetniško izobraževanje, medtem ko so druge razvile politiko podjetniškega izobraževanja po drugi poti, zlasti v okviru nacionalnih učnih programov; nekatere pa so še vedno na stopnji načrtovanja. Večina politik ponuja široke okvire za ukrepanje, pri čemer včasih odgovornost za izvedbo naložijo drugim organom, kot so vladne agencije ali zasebna združenja in organizacije. Pri določanju ciljev za potrebe spremljanja napredka in pri učnih standardih so v praksi velike razlike. Na splošno obstaja velika potreba, da bi države članice vključile in okrepile izvajanje podjetniškega izobraževanja.

2.1 Uvod

V tem poglavju je predstavljeno trenutno stanje na področju podjetniškega izobraževanja. Opaziti je, da je slika po državah, občinah, šolah ter seveda v posameznih učilnicah in predavalnicah zelo različna.

Poglavje je razdeljeno na tri dele. Prvi del obravnava namen in cilje podjetniškega izobraževanja, kot ga trenutno opisuje politika in se uporablja v praksi. Na tej podlagi je za podjetniško izobraževanje mogoče izdelati in predstaviti obsežno „intervencijsko logiko“, ki je trenutno temelj delovanja.

V drugem delu poglavja poročilo ponuja pregled glavnih značilnosti trenutne prakse na področju podjetniškega izobraževanja in obravnava vlogo različnih udeležencev tega procesa.

V tretjem delu poglavja poročilo na podlagi navedenih prvih dveh dejavnikov govori o potrebi po ukrepanju na nacionalni ravni.

Kot kaže analiza, je značilno, da so države članice soglasne glede tega, kaj se skuša doseči s podjetniškim izobraževanjem, in tudi glede posledic, ki jih prinaša, naj gre za način, kako se trenutno izvaja, ali za spremembe, ki jih bo treba uvesti, če bodo izobraževalni sistemi prinesli, kar obetajo.

2.2 Namen in cilji podjetniškega izobraževanja

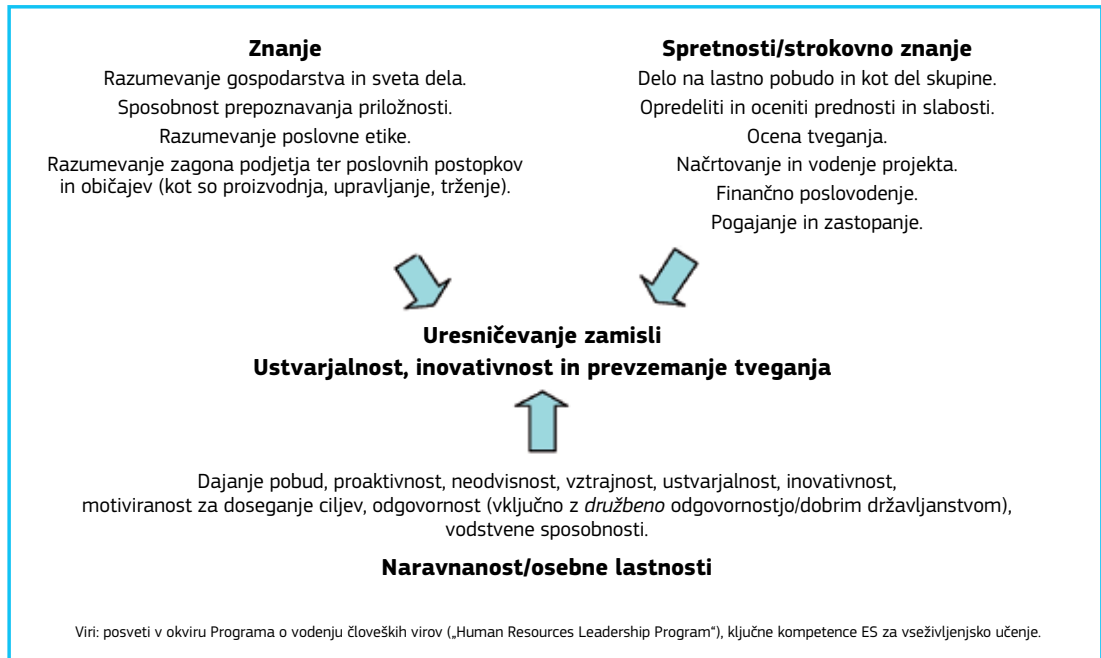
V prvem poglavju smo omenili, da je podjetniško izobraževanje po vsej Evropi zdaj v ospredju vladnih dejavnosti. Vsekakor se pojavlja kot bistvena sestavina v vrsti politik, namenjenih podpori razvoja širše, globlje in trdnejše podlage za mala podjetja: je del enega od desetih načel *Akta za mala podjetja za Evropo* in podpira številna druga. Toda, kakšna je dejanska narava predvidenega prispevka podjetniškega izobraževanja?

Smer, načrtana v politiki EU, kaže, da ima podjetniško izobraževanje, kot je trenutno zamišljeno v politiki in praksi, lahko številne učinke. Videti je, da nazadnje in najbolj neposredno lahko prispeva k oblikovanju podjetniške miselnosti pri mladih evropskih državljanih, k povečanju števila novoustanovljenih podjetij in stopnje njihovega preživetja, prav tako k večji rasti in inovativnosti MSP, s tem pa srednjeročno tudi k večjemu številu delovnih mest. Od poznih devetdesetih let ga vse bolj povezujemo tudi z vrsto učinkov na širšem področju, med katerimi je razvoj ustvarjalnejše in inovativnejše evropske populacije, s pozitivnim vplivom na oblikovanje samozavesti, samostojnosti in prilagodljivosti pa pripomore k razvoju socialne kohezije in državljske zavesti (zato ima pri mladinski politiki pomembno vlogo).

Namen podjetniškega izobraževanja, kakršno se trenutno oblikuje, je razviti „podjetniške“ kompetence pri celotni populaciji učencev, dijakov in študentov, vključno z odraslimi. V tako povečani skupini podjetnejših posameznikov je lahko večji tudi delež tistih, ki ustanovijo svoje podjetje, vsi pa bodo bolj pripravljeni, da se odzovejo na potrebo po prilagajanju trgu dela. Podjetniško izobraževanje bo pripomoglo tudi k splošnemu razvoju boljšega razumevanja poslovanja in podjetnikov ter k pozitivnejšim stališčem širše populacije do podjetništva. Na splošno naj bi bili ljudje v boljšem položaju, da z aktivnejšim državljanstvom pozitivno prispevajo k družbi. Nedvomno je to obsežen program in nakazuje, da si bodo morali oblikovalci politike na vseh ravneh močno prizadevati za njegovo razumevanje ter vključevanje v stvarno politiko in prakso.

Na sliki 2.1 so prikazane kompetence, ki skupaj predstavljajo želene rezultate podjetniškega izobraževanja. V bistvu gre pri podjetniškem izobraževanju za uresničevanje zamisli, torej za ustvar-

jalnost, inovativnost in sprejemanje tveganja; vključuje pa tudi sposobnost oblikovanja, načrtovanja in upravljanja navedenih procesov.

Slika 2.1 Ključne kompetence/rezultati podjetniškega izobraževanja

2.3 K enotni intervencijski logiki

Države članice zelo različno opisujejo navedene namene in cilje. Kot bomo obravnavali v nadaljevanju, so ti včasih podrobno razčlenjeni v razvijajočih se podjetniških strategijah; najpogosteje se verjetno prav toliko dejansko uporabljajo na posameznih krajih in v učilnicah, kot se kot ključne sestavine pojavljajo v splošnih okvirih.

Na podlagi skupnih stališč lahko izdelamo intervencijsko logiko.

Glede na ukrepe, s katerimi se dosegajo ali se bodo dosegali rezultati, je pri podjetniškem izobraževanju jasno opazen dvojni pristop:

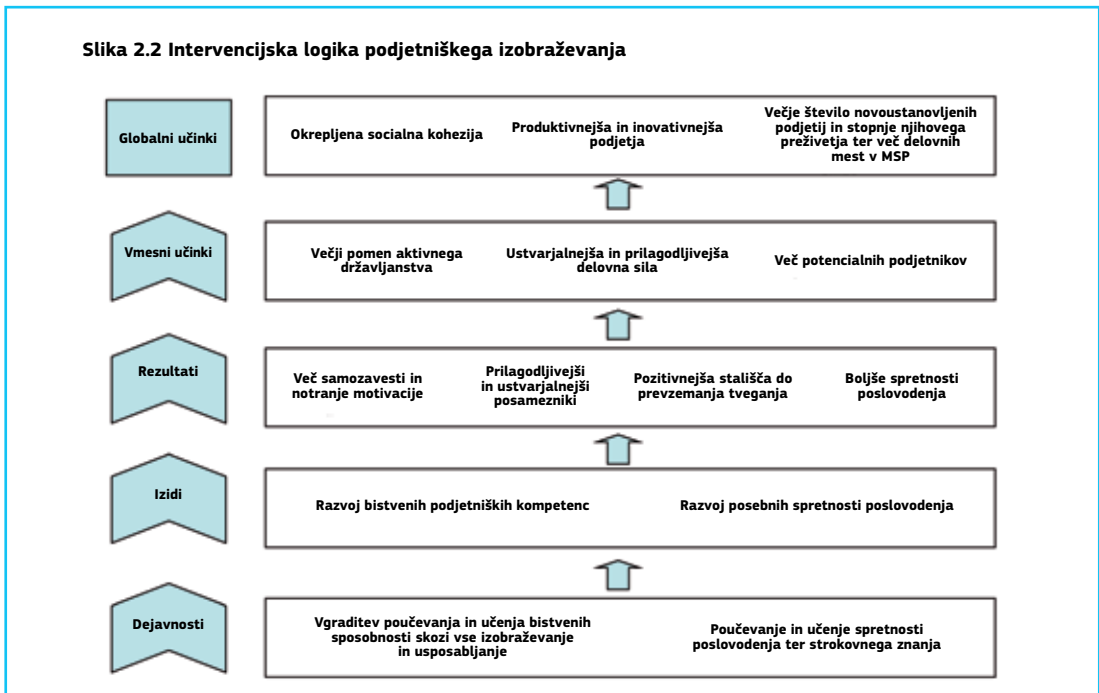
- (i) lahko ga vključimo v učni program na vseh ravneh, če se osredotoča na splošne kompetence, kot so ustvarjalnost, samoiniciativnost in samostojnost;
- (ii) lahko se poučuje tudi kot sestavni del samostojnega predmeta, praviloma od srednje-

šolske stopnje naprej. Bolj se osredotoča na učenje spretnosti in pridobivanje strokovnega znanja za ustanavljanje in vodenje podjetja ter je bolj izbira kot obvezna vsebina učnega programa.

V prvih letih izobraževanja se lahko razvijejo temeljni podjetniških kompetenc, na katere se lahko pozneje dogradijo posebne, poslovne spretnosti.

Da bi na splošno razvili bolj strukturiran in sistematičen pristop k podjetniškemu izobraževanju ter zagotovili njegovo širše razumevanje, ga je treba vključiti v splošno izobraževanje. To ima za posledico nekaj pomembnih prilagoditev pri poučevanju in učenju. Seveda **premik podjetniškega izobraževanja od dodatne interesne dejavnosti s „tradicionalno“ osredotočenostjo na poslovno prakso k temu, da postane del učnega programa ter zajame širok razpon podjetniških sposobnosti in spretnosti, lahko pomeni le spremembo paradigme v izobraže-**

Slika 2.2 Intervencijska logika podjetniškega izobraževanja

Slika 2.2 Intervencijska logika podjetniškega izobraževanja

valnem sistemu. To velja še zlasti tam, kjer ga je treba postaviti na tirnice splošnega/akademskega izobraževanja ter kjer se trenutno uporabljajo bolj klasične metode poučevanja. Na vseh stopnjah je zelo pomembno izkustveno učenje in ne samo „tradicionalne“ metode poučevanja.

Razvoj vrste kompetenc, prikazanih na sliki 2.1, zahteva prilagoditev praks poučevanja in oblikovanje ustreznih okolij v izobraževanju, slednjih kot alternativo „tradicionalnemu“ rednemu izobraževanju. **Bolj pomembno kot, kaj se poučuje, je: kako se poučuje** – zlasti z izkustvenim učenjem in rušenjem tradicionalne hierarhije med učitelji in učenci, tako da učitelj postane bolj usmerjevalec in/ali povezovalc. Tak pristop učencem omogoča, da postanejo pri učenju samostojnejši in prevzamejo pobudo, krepí njihovo zmožnost, da razvijejo ključne podjetniške kompetence, spoznajo **okolje, na katerega se nanaša poučevanje**, še zlasti tako, da gredo iz klasičnih učilnic in se povežejo z lokalno skupnostjo, pridobijo izkušnje

v pravih podjetjih, ponuja pa tudi šolsko okolje, v katerem so odnosi manj hierarhični.

Pozornost je torej treba usmeriti na doseganje pravega ravnovesja med teoretičnim in **praktičnim delom** ter odstranjevanje ovir med poslovnimi krogi in izobraževanjem. Poudarek je treba preusmeriti s tradicionalnih pristopov k metodam, ki ljudem omogočajo eksperimentiranje in spoznavanje samih sebe. V mnogih državah je koristno, da se razvoj uskladi z obstoječimi izobraževalnimi trendi. V drugih pa bo nedvomno treba v izobraževalni politiki in praksi narediti velik preobrat.

V smislu pričakovanih rezultatov in predvidenih sredstev za njihovo doseganje zato podjetniško izobraževanje pokriva zelo široko področje. Treba bo skrbno pretehtati, kako z opredelitvijo prednostnih nalog in dosegljivimi koraki začeti dolgoročen proces sprememb – med njimi kar nekaj precej korenitih.

2.4 Glavne značilnosti trenutne prakse v podjetniškem izobraževanju

Ena glavnih značilnosti podjetniškega izobraževanja po vsej Evropi je **velika raznolikost v praksi** – med državami in tudi znotraj njih, celo v posameznih izobraževalnih ustanovah – v šolah, pri izvajalcih poklicnega usposabljanja ali na univerzi – in seveda tudi med učitelji. To izraža dejstvo, da se je podjetniško izobraževanje, kakršnemu smo priča danes, večinoma razvilo „od spodaj navzgor“, skoraj brez poseganja vlade.

Tato rozmanitost je dána částečné výsledkem Delno je ta neskladnost posledica različnega pojmovanja in razlaganja podjetniškega izobraževanja, kar je bilo pričakovati, saj do zdaj večina držav še ni izoblikovala enotnega in uradnega stališča o tem, kaj naj bi s podjetniškim izobraževanjem dosegli. Odraža tudi širše okoljske in kulturne dejavnike, ki lahko prinesejo izzive in tudi priložnosti. Te razlike v odnosu do podjetništva med državami članicami so vzporedno s strukturo in naravo nacionalnega gospodarstva lahko pomembni dejavniki. Na Švedskem, na primer, so strategijo podjetniškega izobraževanja razvili v kulturnem okolju, kjer je bilo med državljani že po tradiciji zanimanje za ustanavljanje lastnega podjetja majhno, in v gospodarskem okolju, za katerega sta bila značilna prevlada velikih podjetij in obsežen javni sektor.

Kaj lahko, glede na navedene splošne značilnosti, natančneje povemo o trenutni praksi v Evropi?

Kot prvo imajo v sistemu, kjer je močno poudarjena prostovoljna iniciativa, učitelji pogosto pomembno vlogo, saj pri poučevanju o podjetništvu utirajo pot in oblikujejo trenutno prakso. To velja celo za države, za katere bi lahko rekli, da je podjetniško izobraževanje najširše dostopno in dobro razvito, na primer v Veliki Britaniji² pred nedavnim razvojem, ki ga je spodbudila centralna vlada.

Drugič, **podjetniško izobraževanje ponavadi ni sistematično obravnavano v učnem programu**. Namesto tega je to praviloma interesna dejavnost, dodana na rob splošnega izobraževanja in odvisna od vneme posameznih učiteljev in šol. To pomeni, da (i) je poudarek na temah, ki se

neposredno nanašajo na to, kako delujejo podjetja, ali poudarjajo splošen pomen dela namesto splošnih kompetenc, povezanih s podjetništvom kot takim; (ii) skuša zagotoviti priložnosti za sodelovanje s podjetji, ne pa razvijati kompetence, kot sta ustvarjalnost in prevzemanje tveganja; in (iii) ne ocenjuje se kot del splošnega učnega programa: namesto tega se učitelji in šole opirajo na interne nagrade in priznanja ali se udeležujejo tekmovanj, ki jih organizirajo priznane organizacije, kot je Junior Achievement-Young Enterprise (JA-YE), zunaj rednega izobraževanja.

Tretjič, nesistematičen pristop k podjetniškemu izobraževanju pomeni, da se pri poučevanju **učitelji opirajo na različne vire, ki jih pogosto razvijejo in priskrbijo zasebna podjetja in/ali neprofitne organizacije** (glej spodaj). Serija pristopov, metod in orodij vključuje uporabo virtualnih simulacij poslovnih razmer, praktičnih izkušenj podjetij in „podjetniški dni/tednov“, kjer učenci razvijajo zamisli, opravljajo dejavnosti, kot so tržne raziskave in načrtovanje, ter uresničujejo svoje zamisli v obliki simuliranih primerov izdelkov in storitev. V vseh navedenih primerih podjetniško izobraževanje ponuja alternativne metode splošni praksi poučevanja.

Četrtoč, **pomembno vlogo imajo zasebna združenja in organizacije**. Najvidnejše med njimi so naslednje organizacije z mednarodnim profilom:

- JA-YE, ki mladim pomaga s praktičnimi izkušnjami razumeti ekonomijo življenja, pri čemer uporablja programe podjetniškega in ekonomskega izobraževanja za mlade od 6 do 25 let, ki se izvajajo v sodelovanju z lokalnimi podjetji in šolami;
- EUROPEN, mreža učnih podjetij, ki podpira, usklajuje in razvija storitve za pospeševanje in izboljšavo koncepta učenja v simuliranem poslovnem okolju in iz njega. Cilj organizacije EUROPEN je olajšati izmenjavo znanja, svojim članom priskrbeti inovativna orodja za usposabljanje, spodbujati koncept učnih podjetij ter predstavljati svoje člane na različnih državni ravneh in v zasebnih ustanovah;
- JADE (za visokošolsko izobraževanje), ki z izvajanjem evropskih projektov in kot okvir za čezmejno sodelovanje pri mednarodnih raz-

² Glej npr. Bennett RJ in McCoshan A (1993), *Enterprise and Human Resource Development: Local Capacity Building*.

iskavah spodbuja razvoj študentskih podjetij v Evropi. Organizira mednarodne kongrese in srečanja, ki omogočajo izmenjavo znanja in izkušenj, medkulturno razumevanje in širijo evropsko idejo. Mreža JADE ima trenutno 20 000 članov iz 11 držav EU in vključuje 150 študentskih podjetij.

Veliko je tudi državnih in regionalnih združenj, ki imajo različne vloge in v različnih državah delujejo različno. Take organizacije so se v zadnjih dveh desetletjih močno razširile in uveljavile, ponujajo pa že pripravljene programe za šole in učitelje. Kaže, da so ti zlasti uporabni za razvoj podjetniškega izobraževanja v državah, ki skoraj nimajo ustaljenih poslovno-izobraževalnih povezav, še zlasti bivše komunistične države. Na splošno omogočajo pristope „od spodaj navzgor“, ki prakso na lokalni ravni nekako izolirajo pred nepredvidljivimi političnimi spremembami v državi in tako omogočijo večjo kontinuiteto.

Petič, v šolah sicer učitelji lahko uporabljajo veliko programov in simulacij, **vendar lahko učenci, dijaki in študenti dejanske, praktične izkušnje o podjetništvu dobijo le v podjetjih.** Žal je število podjetij, ki so pripravljena in zmožna podpirati podjetniško izobraževanje, po Evropi in celo po posameznih državah zelo različno. Šole in učitelji morajo imeti prav srečo, da se povežejo z lokalnimi podjetji, pri čemer za povezavo pogosto poskrbijo posamezni starši. Na nekaterih območjih pa je medsebojno sodelovanje med podjetji in šolami dobro organizirano in formalizirano, s šolami se ustvarjajo izobraževalno-poslovna partnerstva, morda pod okriljem občin, v katera so vključene tudi lokalne poslovne organizacije (npr. gospodarske zbornice). Vključevanje pomeni za podjetja precejšnje obveznosti, spodbuda pogosto izvira iz občutka družbene odgovornosti gospodarskih družb. V veliko državah bi bila številna mala podjetja pripravljena pomagati, vendar imajo premalo časa, da bi se dolgoročno obvezala.

Šestič, če ni nacionalne politike, **lahko regionalni in lokalni organi odigrajo pomembno vlogo kot podporniki in spodbujevalci:** podpirajo podjetniško izobraževanje na šolah ter spodbujajo povezave med izobraževalnimi ustanovami

in podjetji, kjer lahko, kot smo že omenili, občine delujejo kot posredniki, središča za vire itd.

Čeprav so njihove naloge glede izobraževanja in usposabljanja pogosto določene z zakonom, s tem še ni zagotovljeno, da bi bilo podjetniško izobraževanje del lokalne politike³.

Če povzamemo, splošna slika torej kaže, da **se podjetniško izobraževanje na različnih stopnjah/vrstah izobraževanja in usposabljanja zelo razlikuje.**

Zgoraj predstavljena slika je najpogostejša v osnovnošolskem izobraževanju in **v začetnih letnikih srednješolskega izobraževanja.** Na teh stopnjah je podjetniško izobraževanje ena od dodatnih interesnih dejavnosti, pri kateri učenci obiskujejo podjetja ali delodajalci šole, vse v smislu „razumevanja sveta dela“. Bolj usmerjene dejavnosti ali projekti, ki bi vključevali sheme malih podjetij, so redki. Na splošno je podjetniško izobraževanje najmanj izrazito na osnovnošolski stopnji.

Tudi **v višjih letnikih srednje šole** podjetniško izobraževanje zavzema mesto interesne dejavnosti, vendar imajo izbirni predmeti večjo vlogo, podjetništvo pa lahko postane pomembna sestavina predmetov, kot sta poslovanje in ekonomija. Vidno mesto zavzema organizirano izkustveno učenje v dejanskih ali mini podjetjih.

Pri **začetnem poklicnem izobraževanju in usposabljanju⁴ v šoli** je podjetništvo v učni program pogosto vključeno pri ekonomiji in poslovanju.

V **visokošolskem izobraževanju** je podjetništvo poseben predmet nekaterih programov prve in druge stopnje, kot sta poslovanje in ekonomija, vse pogosteje pa je tudi predmet nekaterih posebnih podiplomskih kvalifikacij. Tudi nekatere visokošolske ustanove omogočajo posebno specializacijo iz podjetništva in v nekaterih državah so bili v določenih visokošolskih ustanovah že ustanovljeni podjetniški centri. Iz ziv v visokošolskem izobraževanju je zagotoviti, da se podjetniške kompetence vključi v vse predmete.

³ Odgovornosti se močno razlikujejo. V nekaterih državah so na primer lokalni organi pristojni za učne programe, medtem ko je v drugih njihova pristojnost glede izobraževanja lahko minimalna, omejena na primer zgolj na šolska poslopja in nepedagoško osebje.

⁴ Starost, pri kateri se začne v šoli izvajati začetno poklicno izobraževanje in usposabljanje, se med državami članicami EU razlikuje.

2.5 Potreba po političnem ukrepanju na nacionalni ravni

Na zgoraj predstavljeno močno razgibano sliko lahko gledamo z dveh strani. Po eni strani je jasno, da države članice nikakor ne „začenjajo iz nič“. Po definiciji so v razgibani pokrajini tako „rodovitne ravnine“ kot „neplodne puščave“. Dejavnosti je precej; nekatere so velikopotezne in slika se spreminja – spremembe se dogajajo v pozitivni smeri k vse bolj razširjeni praksi. Po drugi strani pa spreminjanje prakse in njena pogosto prostovoljna osnova pomeni, da **je možnost udeležbe posameznega učenca, dijaka ali študenta v podjetniškem izobraževanju predvsem stvar spleta okoliščin.**

Zaradi naključnosti in nesistematičnosti številnih sedanjih praks sta kakovost in globina podjetniškega izobraževanja odvisni od tega: (a) ali ima učenec slučajno učitelja in/ali ravnatelja, ki je pripravljen in zmožen izvajati podjetniško izobraževanje; in/ali (b) so učitelji sposobni vzpostaviti stike z lokalnimi podjetji, ki lahko in so pripravljena zagotoviti priložnosti za učenje. Čeprav imajo šole in učitelji v zadnjih letih lažji dostop do gradiva za podjetniško izobraževanje in dobrih praks, je še vedno veliko ovir, ki onemogočajo ali preprečujejo dejavnosti ter bi jih vlade morale obravnavati.

Poleg tega izkušnje dobro razvitih držav kažejo, da **kljub možnosti razvoja podjetniškega izobraževanja „od spodaj navzgor“ samo vlade lahko dosežejo, da pride do potrebnih občutnih izboljšav glede razširjenosti in kakovosti podjetniškega izobraževanja ter do spremembe paradigme v izobraževalnih sistemih.** V Veliki Britaniji je na primer do vladne spodbude leta 2003 prišlo po približno 20 letih razvoja podjetniškega izobraževanja predvsem od spodaj navzgor, povzročila pa je, da se je do leta 2008, torej v petih letih, število šol, ki ponujajo podjetniško izobraževanje, povečalo z 10 na 90 %⁵.

S političnimi ukrepi na državni ravni se lahko:

(i) premagajo ovire, ki preprečujejo širjenje in poglobljanje podjetniškega izobraževanja;

(ii) določi strateški poudarek in usmeritev ter

(iii) dosežeta večja usklajenost in strukturiranost.

V državah, ki so v izhodišču manj dejavne, sta večja usklajenost in strukturiranost, ki ju lahko zagotovi vlada s svojimi ukrepi, še zlasti pomembni.

Toda kakšen je trenutni položaj v državah članicah EU glede razvoja strategij?

2.6 Trenutno stanje razvoja nacionalnih strategij

Države se glede dosedanjega napredka pri razvoju strategij močno razlikujejo, pri čemer jih je približno tretjina za strategijo nacionalnega podjetniškega izobraževanja pripravila poseben dokument.⁷

V številnih državah strategije še pripravljajo. Glede tega je pozitiven primer Danska, kjer so leta 2009 štiri ministrstva razvila nacionalno strategijo podjetniškega izobraževanja.

V nekaj primerih je podjetniško izobraževanje del nacionalnih učnih programov (kot na Finskem) ali pa na državni ravni ne obstaja, ker je v sistemu upravljanja izrazito prisotno prenašanje pristojnosti, denimo v Nemčiji.

Kar zadeva vsebino namenske ali samostojne strategije podjetniškega izobraževanja, mnoge zagotovijo okvir, znotraj katerega potem druge zainteresirane strani, kot so regionalni ali lokalni organi ali šole in učitelji, izdelajo podrobnejše izvedbene načrte. V takih primerih ima državna vlada vlogo strateškega usklajevalca, razvojna in izvedbena dela pa dejansko prevzame vrsta drugih agencij in zainteresiranih strani. Izrazit primer takega pristopa je švedska nacionalna strategija.

Obstajajo tudi primeri, v katerih je politika podjetniškega izobraževanja v državah članicah pripeljala do razvoja podrobnejših strateških akcijskih načrtov. V Belgiji je na primer vlada leta 2006 odobrila načrt „Ondernemend Onderwijs“, flamski akcijski načrt podjetniškega izobraževanja.

Flamski načrt vključuje posebne ukrepe in časovni okvir (2007–2009) ter obenem tudi deljena sredstva za posamezne dejavnosti, kot

5 Glej npr. Bennett RJ in McCoshan A (1993), *Enterprise and Human Resource Development: Local Capacity Building*.

6 Vlada Velike Britanije, Ministrstvo za finance (2008), *Enterprise: Unlocking the UK's talent*, <http://www.hm-treasury.gov.uk>.

7 Poročilo „Towards Greater Cooperation and Coherence in Entrepreneurship Education“, Evropska komisija, 2010.

sta denimo razvoj „premostitvenih projektov“ med izobraževanjem in podjetji ter ustanavljanje „simuliranih“ podjetij ali podjetij „v senci“, ki bi vključevala mlade v šolah in visokošolskih ustanovah. V tem smislu sredstva neposredno dotekajo v šole in/ali posredniške organizacije.

Ne glede na svojo naravo imajo vse nacionalne strategije nekaj skupnih prvin. Na splošno je **skupni trend opaziti pri trenutnem prehajanju nacionalnih učnih programov z vsebin na kompetence. To ponuja novo možnost, da se kot ključna kompetenca v šole uvede podjetnost.** Glede na splošen pogled na podjetniško izobraževanje imajo strategije širok pristop.

Na Norveškem tako ne gre samo za to, kako podpreti morebitne podjetnike, temveč tudi za to, kako zaposleni na svojih delovnih mestih lahko postanejo podjetniško naravnani, ali celo, kako so ljudje lahko dobri državljani in inovativni v družbi kot celoti. Pri takem pristopu se gleda na podjetniško izobraževanje v prvi vrsti kot na razvijanje osebnih sposobnosti in naravnosti posameznikov (ki zajemajo na primer samoiniciativnost, inovativnost in ustvarjalnost, pripravljenost prevzeti tveganje in večjo samozavest). Podobno je tudi na Švedskem v okviru nacionalne strategije močno cenjena podjetnost, podjetništvo obravnavajo kot dinamičen in družben proces, v katerem posamezniki sami zase ali v sodelovanju prepoznajo priložnosti ter jih uporabljajo za uresničevanje svojih zamisli v koristnih in ciljno usmerjenih dejavnostih v socialnem, kulturnem ali gospodarskem okolju, čeprav je tudi zagon novih podjetij izrecen programski cilj.

Kar zadeva povezovanje podjetniškega izobraževanja z nacionalnim ogrodjem kvalifikacij, mu strategije na državni ravni izrecno pripisujejo velik pomen. Enako tudi strategije, ki so jih razvile države, kot so Nizozemska, Norveška, Portugalska in Švedska, poudarjajo pomen razvojnih programov za usposabljanje učiteljev, ključno vlogo ocenjevanja in certificiranja kvalifikacij v povezavi z nacionalnim ogrodjem kvalifikacij in vlogo glavnih zainteresiranih strani na različnih prostorskih ravneh pri izvajanju. Naj kot primer navedemo, da je v Avstriji trenutno v pripravi nacionalna strategija za usposabljanje učiteljev, ki določa:

- programe za izobraževanje in usposabljanje pred začetkom poučevanja – štiri univerze se posvečajo zlasti podjetništvu in upravljanju (Gradec, Dunaj, Innsbruck, Linz);
- programe za izobraževanje in usposabljanje med poučevanjem – redni simpoziji, delavnice in seminarji za usposabljanje učiteljev;⁹ in
- učenje/usposabljanje med poučevanjem – poletna šola v Kitzbühelu za podjetniško izobraževanje na srednješolski stopnji, kjer je poudarek na praktičnih vajah, orodjih in metodologijah.

Med strategijami je tudi nekaj precejšnjih razlik. **Ocenjevanje napredka pri izvajanju pomeni veliko težavo, saj so posamezni cilji in kazalniki razviti v različnem obsegu.** Švedska strategija, ki omogoča širok okvir za ukrepanje, na primer ne vključuje konkretnih ciljev in kazalnikov. Belgijska Flandrija pa je pri ocenjevanju rezultatov in učinkov zelo dejavna, na primer:

- Flamska organizacija Flanders District of Creativity je izvedla raziskavo o učinkih EFFECTO, osredotočeno na lokalne srednješolce, ki so se udeležili podjetniškega izobraževanja;
- O3-Loep: „Entrepreneurial Spirit Magnifying Glass“ (povečevalno steklo za podjetniški duh) je pripomoček za ugotavljanje, v kakšnem obsegu izobraževalni projekti razvijajo podjetniški duh; in
- ENTRE-mirror je orodje za samoocenjevanje osebnega razvoja podjetniških sposobnosti.¹⁰

Razlike so očitne tudi glede pravil, ki določajo učne standarde elementov podjetniškega izobraževanja v učnem programu.

Kljub podrobnim opredelitvam v nekaterih nacionalnih strategijah je glede potrebnih izvedbenih ukrepov celotna slika večinoma neenakomerna. To potrjuje, kako pomemben je proces, ki je bil sprožen, hkrati pa tudi vloga, ki jo lahko odigra Evropska komisija pri spodbujanju razvoja. Podobno morajo dodatno ukrepati tudi države članice, da bodo na svojem območju vključile in poglobile izvajanje podjetniškega izobraževanja.

⁸ Treba je opozoriti, da ni posebnih dodeljenih sredstev, ki bi pokrivala načrt v celoti.

⁹ http://www.eesi-impulszentrum.at/index2.php?Entrepreneurship-Symposien:Symposium_in_Graz_7.5.2009.

¹⁰ <http://publiek.syntra.be/websites/europeseprojecten/SEET/Shared%20Documents/Copie%20%20baseline%20study%20on%20Enterprise%20Education-flanders.pdf>

3

K modelu napredka za boljše sodelovanje in usklajenost

Ključne točke tretjega poglavja

Glede na precej neenakomeren vzorec podjetniškega izobraževanja v Evropi je potreben bolj sistematičen pristop, da bo tovrstno izobraževanje dostopno učencem, dijakom in študentom na vseh šolah. Razvoj je potreben v vseh delih „ekosistema“ podjetniškega izobraževanja.

Kot odziv na to je bil razvit model napredka, ki:

- (a) pomeni celovit konceptualni okvir za določanje prednostnih nalog in
- (b) opredeljuje „temeljne kamne“, ki jih lahko postavijo zainteresirane strani.

Model odraža prevladujoče načine delovanja trenutnih strategij, ki postavljajo okvir ter zagotavljajo usmeritev, spodbudo in obsežno podporo pri izvajanju, pri tem pa se opirajo na delovanje od spodaj navzgor.

Model navaja štiri zaporedne stopnje, od „predstrategije“ do „integracije“, in podrobno določa potrebne ukrepe za nacionalno strategijo in okvire; šole, učitelje, regionalne in lokalne organe ter zasebna poslovna združenja in organizacije.

Model predvideva:

- konceptualni prehod s podjetniškega izobraževanja v smislu, „kako voditi podjetje“ k načinom razvoja splošnega niza kompetenc, uporabnih na vsakem koraku; in od tega, da je podjetniško izobraževanje le dodatek k učnemu programu predvsem na ravni višjih letnikov srednješolskega izobraževanja, do tega, da postane neločljiv sestavni del učnega programa na vseh stopnjah;
- razvoj vizije, skupne vsem glavnim zainteresiranim stranem na nacionalni ravni, z učnimi dosežki, splošnimi in posameznimi cilji, kazalniki, okrepljenimi mehanizmi za medresorsko sodelovanje in vključevanje socialnih partnerjev; ter
- ključno vlogo pri razvoju bolj sistematičnih in trajnostnih pristopov, ki jih prevzamejo učitelji, šole in podjetja na lokalni ravni, pri čemer so jim v pomoč zasebna združenja in organizacije ter lokalne, regionalne in državne podporne infrastrukture, ki vključujejo usposabljanje učiteljev, učne vire in orodja, mehanizme za izme-

njavo dobrih praks, grozdenje in partnerstva.

3.1 Model napredka: namen in utemeljitev

V prejšnjem delu smo si ogledali trenutno stanje podjetniškega izobraževanja v Evropi. Opazili smo veliko raznovrstnost glede obsega in področja delovanja: države, regije, kraji in celo posamezne šole so na različnih stopnjah razvoja. Ob upoštevanju navedenega lahko izdelamo model napredka. Namen modela je:

- (a) vzpostaviti celovit konceptualni okvir za določitev prednostnih nalog in
- (b) opredeliti „gradnike“, ki jih lahko postavijo zainteresirane strani, da pospešijo napredek v razvoju na tem področju.

Splošno začrtana pot trenutnega razvoja v Evropi vodi k doseganju precej večje usklajenosti in strukturiranosti ter bolj sistematičnega pristopa k podjetniškemu izobraževanju. Trenutno izhodišče je predvsem zelo „razgibana slika“ dejavnosti na področju podjetniškega izobraževanja, možnost, da je vsak posameznik v okviru svojega šolanja deležen kakovostne podjetniške izobrazbe, pa je odvisna od kraja bivanja. Na nekaterih geografskih območjih je podjetniško izobraževanje odlično, na drugih je nezadostno ali ga sploh ni. Da bi se s trenutnega položaja premaknili k bolj sistematičnemu pristopu in ne nazadnje k pokritju vseh držav članic, to je do točke, ko je podjetniško izobraževanje na voljo v vseh šolah in vsem učencem, dijakom in študentom, je potreben razvoj v celotnem podjetniškem „ekosistemu“.

Kot odgovor na navedene potrebe model določa učinkovite načine za razvoj posameznih prvin ekosistema podjetniškega izobraževanja. Pri tem omogoča vpogled v celotno strukturo in vsebino sedanjih strateških pristopov. Ena najpomembnejših značilnosti sedanjih strategij je, da si ponavadi prizadevajo zagotoviti široke okvire za ukrepanje, namesto da bi predpisovale. Praviloma določajo parametre delovanja. Poudarjajo pomen podjetniškega izobraževanja, potrebo, da se vključi v učni program in poučuje tudi kot samostojni predmet (odvisno

od stopnje šolanja), in potrebo po bolj razširjenem in poglobljenem poučevanju. Podrobnosti glede izvedbe so večinoma prepuščene šolam in učiteljem – in morda lokalnim in regionalnim organom –, zato je pomembno, da se določijo podrobnejši cilji in zagotovi podpora vseh zainteresiranih strani. Pomembno je tudi, da sedanje strategije vzpostavijo okvir ter ponujajo usmeritev, spodbudo in obsežno podporo pri izvajanju, kar je v bistvu še vedno razvojni proces od spodaj navzgor v okviru skupnih ciljev.

3.2 Sestava in vsebina modela

Razvoj je potreben v vseh delih ekosistema podjetniškega izobraževanja. Da bi to upoštevali pri modelu, smo opredelili glavne prvine ekosistema, ki zahtevajo ukrepanje: nacionalne strategije in okviri, učitelji, šole, podjetja ter zasebna združenja in organizacije. Razpredelnica 3.1 prikazuje različne razvojne korake, ki jih model predvideva za vsako od navedenih prvin. Poudarili bi, da je model splošen, da pa bi bil uporaben v čim večjem spektru zelo različnih okoliščin, kakršne so v Evropi, upošteva, da ne obstaja ena sama pot naprej; pravzaprav so v različnih okoliščinah potrebni različni mehanizmi. Predstavitvi modela v tem poglavju bo v naslednjem poglavju sledila predstavitev različnih konkretnih primerov dobrih praks, ki bodo zainteresiranim stranem pomagale model prilagoditi njihovim okoliščinam.

Model določa več stopenj: (i) predstrategija, (ii) razvoj začetne strategije, (iii) izvajanje in okrepitev strategije ter razvoj prakse in (iv) integracija. Določen je izhodiščni položaj v smislu položaja „status quo“, kakršen je brez vladnih ukrepov za usmerjanje, vodenje in strukturiranje razvoja.

Za vsako stopnjo smo predlagali možen časovni okvir. Poudariti moramo, da so postavljeni roki samo okvirni. Med pisanjem tega poročila se stanje v državah članicah seveda razlikuje: nekatere ostajajo na izhodiščni stopnji, medtem ko se druge prebijajo skozi začetne stopnje razvoja strategije. Z navedenih položajev zelo različno napredujejo. Vsaka država članica sama določa ritem napredka, ki je odvisen od njenega lastnega izhodiščnega položaja in možnosti, ki jih ima glede na svoj specifičen okvir, da zažene

Stopnja	Predstrategija (utemeljena na posameznih pobudah)	Razvoj začetne strategije	Izvajanje in okrepitev strategije ter razvoj prakse	Integracija
Predvideni časovni okvir	<p>izhodiščni položaj</p> <p>Uradna strategija ni vzpostavljena. Podjetniško izobraževanje pokrivalo – če ga sploh – neusklajeni dokumenti o politikah.</p> <p>Pomanjkljivo ali neučinkovito medresorsko sodelovanje.</p> <p>Ni platform za dialog z ustreznimi družbenimi partnerji ali pa so slabo razvite.</p>	<p>0–2 leti</p> <p>Razvoj in razširjanje strategije z opredelitvijo in sporazumom glede ciljev podjetniškega izobraževanja in glede pristojnosti, nalog in odgovornosti glavnih udeležencev.</p> <p>Vzpostavlja se mehanizem za sodelovanje med ključnimi ministristvi.</p> <p>Vzpostavljajo se izhodišča za vključevanje širšega kroga zainteresiranih strani.</p> <p>Poteka proces določanja vizije (in predvidenih rezultatov), ki lahko vključuje usklajevanje konkurenčnih programov med vlado ter javnim in zasebnim sektorjem itd.</p> <p>Vzporejanje in analiza podjetniškega izobraževanja. Ugotavljajo se primeri dobrih praks.</p> <p>Zbiranje učinkovitih metod poučevanja in gradiv.</p> <p>Začetek komunikacijskih kampanj za spodbujanje zanimanja poslovne skupnosti. Ozaveščanje učiteljev.</p>	<p>pribl. 2–5 let</p> <p>Podrobna opredelitev učnih rezultatov, splošnih in posameznih ciljev ter kazalnikov.</p> <p>Razvijajo se metode za ocenjevanje učnih rezultatov in pridobivanje ustreznih kvalifikacij.</p> <p>V sistem se na različnih ravneh vgrajujejo mehanizmi rednega sodelovanja, pri čemer so jasno določene in sprejete ustrezne naloge in odgovornosti različnih zainteresiranih strani.</p> <p>Razvoj finančnih tokov: dodelitev namenskih sredstev.</p> <p>Uvajajo se mehanizmi za podporo izvajanju. Na voljo so banke virov učnega gradiva; širjenje in široko zasnovana uporaba prepoznanih učinkovitih metod poučevanja.</p> <p>Razvija se podlaga za raziskovanje.</p>	<p>pribl. 5 let in več</p> <p>Poteka spremljanje in ocenjevanje podjetniškega izobraževanja v smislu kakovosti dejavnosti in doseganja učnih rezultatov.</p> <p>Mehanizmi za podporo izvajanju so del vsakodnevnega razvoja učiteljev in šol; podjetniško izobraževanje je v celoti vgrajeno v začetno usposabljanje vseh učiteljev.</p> <p>Nenehna uporaba in izpopolnjevanje učinkovitih metod poučevanja.</p> <p>Vzpostavljeni so trdni mehanizmi financiranja.</p>
Nacionalna ^(a) strategija, okvir	<p>Prodiranje podjetniškega izobraževanja je zelo različno; veliko priložnostnih dejavnosti. Navadno je dodatek k splošnemu učnemu programu s poudarkom na podjetništvu v smislu vodenja podjetja.</p> <p>Osvredotočeno je na srednješolsko izobraževanje in na posebne predmete.</p> <p>Ni uradnega ocenjevanja učnih rezultatov ali je zelo posamično. Za dosežene uspehe se uporabljajo (neakreditirana) priznanja in nagrade.</p>	<p>Vloga šol je opredeljena v strategiji – priznana kot osrednja vloga.</p> <p>Podjetniško izobraževanje se začinja v učni program vključevati kot niz korptenc in ne le kot poseben predmet.</p> <p>Razvoj podjetniškega izobraževanja seže prek meja srednješolske stopnje, še zlasti v osnovne šole in v grozde združene šole.</p>	<p>Podjetniško izobraževanje postaja dostopno na vseh šolah, vključno je v učni program kot del splošnega koncepta poučevanja in tudi kot poseben predmet.</p> <p>Vse šole postopno vzpostavljajo partnerstva s podjetji (npr. prek pilotnih projektov).</p> <p>Razvijajo se povezave med šolami na različnih stopnjah, s tem pa podjetniško izobraževanje prehaja iz srednjih šol v osnovne in višje strokovne (npr. pilotni projekti).</p>	<p>Kakovostno podjetniško izobraževanje postaja dostopno vsem učencem, dijakom in študentom pri vseh vrstah izobraževanja.</p> <p>Vzpostavljene so jasne povezave med različnimi stopnjami/vrstami izobraževanja.</p> <p>Postopno se v sklopu razvoja lokalnega podjetniškega ekosistema vzpostavljajo širše povezave. Učni rezultati se ocenjujejo.</p>
Šole				

^(a) Ali nacionalna strategija in okviru, odvisno od vladnih struktur.

Stopnja	Predstrategija (utemeljena na posameznih pobudah)	Razvoj začetne strategije	Izvajanje in okrepitev strategije ter razvoj prakse	Integracija
Učitelji	<p>Velika odvisnost od znanja posameznih učiteljev. Podjetniško izobraževanje se pogosto izvaja kot dodatna interesna dejavnost zunaj rednega pouka.</p> <p>Uspesabljanje učiteljev je zelo skromno. Uspesabljanja med poučevanjem ni ali ga je zelo malo.</p>	<p>Vloga učiteljev je opredeljena v strategiji – priznana kot osrednja vloga.</p> <p>Ugotavljajo se primeri dobrih praks glede usposabljanja učiteljev in učnega gradiva.</p>	<p>Učitelji vse bolj uporabljajo nacionalne/regionalne in lokalne mehanizme podpore (npr. platforme za usposabljanje ali izmenjavo).</p> <p>Za širjenje dobre prakse se uporabljajo pilotni projekti in vse več učiteljev sodeluje v programu podjetniškega izobraževanja.</p> <p>Za vse zainteresirane učitelje je na voljo začetno usposabljanje o podjetništvu ali usposabljanje med poučevanjem.</p>	<p>Vsi učitelji so deležni podjetniškega izobraževanja, ki je sestavni del njihovega začetnega usposabljanja in nenehnega usposabljanja med poučevanjem.</p> <p>Vsi učitelji poučujejo podjetništvo, ki je sestavni del učnega programa.</p>
Regionalni in lokalni organi ^(b)	<p>Neenakomerno sodelovanje: nekateri organi se vključujejo v razvoj lokalnih partnerstev, drugi sploh ne.</p>	<p>Pri razvoju strategije se upošteva (možna) vloga lokalnih organov.</p> <p>Razvoj primerov dobrih praks grozdenja šol ter partnerstev med podjetji in izobraževalnimi ustanovami na lokalni ravni.</p>	<p>Lokalni organi imajo vse večjo vlogo pri razvoju grozdenja šol ter povezav med podjetji in izobraževalnimi ustanovami.</p>	<p>Lokalni organi polno sodelujejo pri organizaciji podjetniškega izobraževanja.</p> <p>Možno oblikovanje zakonske zahteve za vzpostavljanje partnerstev po občinah.</p>
Podjetja, zasebna združenja in organizacije	<p>Sodelovanje podjetij je zelo neenakomerno, nestrukturirano in pogosto odvisno od posameznih pobud staršev.</p> <p>Nekateri šole priložnostno uporabljajo programe, ki jih razvijajo zasebne organizacije (npr. JA-YE), vendar imajo ti pomembno vlogo pri zagotavljanju potrebnega izkustvenega in praktičnega učenja.</p>	<p>Ključna vloga podjetij in zasebnih organizacij je opredeljena v strategiji.</p> <p>Podjetja prek socialnih partnerstev (vse bolj) sodelujejo pri razvoju politike in zagotavljanju podjetniškega izobraževanja v šolah.</p>	<p>Ugotavljanje možnosti za nadgradnjo vloge, ki jo imajo podjetja in zasebne organizacije pri podjetniškem izobraževanju: njeno širjenje in poglobljanje.</p> <p>Sodelovanje podjetij na lokalni ravni je vse bolj sistematično – premik od priložnostnega pristopa k oblikovanju mehanizmov za posredovanje in vzpostavljanje dolgoročnih, trajnostnih odnosov s šolami.</p>	<p>Podjetja so na vseh šolah/univerzah polno udeležena pri podjetniškem izobraževanju.</p> <p>Podjetja vse bolj podpirajo podjetniško izobraževanje, na vseh ravneh in po strukturirani poti, kot na primer izobraževalno-poslovna partnerstva, organizirano posredovanje.</p>

^(b) Vloga regionalnih in lokalnih organov je odvisna od delitve pristojnosti po ravneh oblasti.

razvoj. Za primer lahko vzamemo, do kolikšne mere se lahko naredi prostor v učnem programu in ali poteka že kakšen drug program reform, kar lahko omeji pozornost, namenjeno podjetniškemu izobraževanju, ali ravno nasprotno, ponudi priložnost. Nadaljnja razprava o takih izzivih je opisana spodaj.

Treba je upoštevati tudi, da je napredek na *različnih področjih* ekosistema podjetniškega izobraževanja precej neenakomeren: verjetno je na nekaterih področjih lažje napredovati kot na drugih. Vendar smo – glede na izkušnje naprednejših držav članic – prepričani, da je časovni potek dober pokazatelj, kaj vse je mogoče, če so okoliščine za izvajanje politike ugodne.¹¹

V zvezi z zadnjo stopnjo modela je treba poudariti, da konec ni določen, saj je ena glavnih značilnosti modela, da mora temeljiti na trajnostnem delovanju, ki se lahko nenehno razvija in izboljšuje. Zmožen mora biti takojšnjega odzivanja na nove gospodarske in družbene trende.

3.3 Povzetek modela

Če si ogledamo model v celoti, lahko povzamemo:

3.3.1 Splošni cilji

V smislu splošnih ciljev je treba **oblikovati sistem, ki na koncu vsem učencem, dijakom in študentom omogoča kakovostno podjetniško izobraževanje na vseh stopnjah izobraževalnega procesa**. V tem okviru **model predvideva spremembe pri podjetniškem izobraževanju tako v konceptu kot v praksi**. Kar zadeva **koncept**, model predvideva **odmik od težnje po enačenju podjetniškega izobraževanja s praktičnimi vidiki vodenja podjetja k širši opredelitvi, ki ga obravnava kot sredstvo za oblikovanje ljudi, ki so podjetni na vseh življenjskih področjih**. Po takem konceptu lahko podjetniško izobraževanje preoblikuje številne vidike poučevanja in učenja, omogoči učencem, da z razvojem samostojnosti pri učenju zmanjšajo hierarhijo v odnosih po šolah, ter izobraževalnim ustanovam, da postanejo bolj odprte za vplive poslovnega sveta.

Ta koncept je tesno povezan s spremembami v praksi, ki so prav tako bistvo modela. Kar zadeva **prakso**, model predvideva **odmik od podjetniškega izobraževanja kot interesne dejavnosti**, najpogosteje na voljo na višjih stopnjah obveznega šolanja, **k podjetniškemu izobraževanju, ki je na vseh stopnjah sestavni del učnega programa**. Po takem scenariju podjetniško izobraževanje učencem v prvih letih izobraževanja – od osnovnošolskih let do nižjih letnikov srednje šole – zagotovi osnovo, da pozneje, na stopnji višjih letnikov srednješolskega izobraževanja in naprej, podjetništvo izberejo kot samostojen predmet.

3.3.2 Ključne razvojne stopnje

Vprašanje, kako bi lahko dosegli navedene cilje, je obravnavano v razvojnih stopnjah oz. „odskočnih deskah“, predvidenih za posamezne sestavine modela. Pri povzetkih je verjetno pametno razlikovati med ravno politike/strategije na eni strani ter izvajanjem in prakso na drugi.

Na **ravni politike/strategije**¹² model predvideva nadaljnji razvoj nacionalnih strategij in mehanizmov za njihovo podporo. Pri tem bosta še zlasti pomembna razvoj splošnih in posameznih ciljev ter kazalnikov in podrobna opredelitev učnih rezultatov. Za zagotovitev, da gredo vse države članice po skupni poti ter da imajo različni ukrepi, ki se bodo izvajali na lokalni ravni, isto usmeritev in namen, je nujno treba določiti skupno vizijo in spremljajoče cilje. V tej povezavi je ključno opredeliti tudi učne rezultate in njihovo ocenjevanje, da bodo učenci zagotovo razvili potrebne podjetniške lastnosti, še zlasti na začetni stopnji šolanja, ko je podjetniško izobraževanje vključeno kot dejavnost medpredmetnega povezovanja, ki poleg teoretičnega učenja vključuje tudi veliko prvin izkustvenega učenja prek projektov, študij primerov ipd., ki dajejo učencem občutek, da so nekaj dosegli, in vključujejo primere iz dejanskega življenja. Ocenjevanje je v tem smislu pomembna opora napredku v smeri podjetniškega izobraževanja kot samostojnega predmeta na poznejših stopnjah izobraževanja, na primer na v višjih letnikih srednješolskega izobraževanja. Za navedene razvojne dosežke bodo pomembne nadaljnje izboljšave mehaniz-

11 Treba je omeniti, da po izkušnjah Švedske oblikovanje skupnega stališča o nacionalni strategiji traja 15–18 mesecev, izvedba pa še dlje.

12 S tem mislimo raven s pravno odgovornostjo. Navadno je to državna raven, vendar so v državah, kot sta Španija in Nemčija, kjer je v sistemih upravljanja izrazito prenašanje pristojnosti, vključeni (tudi) regionalni organi.

mov medresorskega sodelovanja in vključevanja socialnih partnerjev, da se tako zagotovijo dobro strukturirane in organizirane platforme za izvajanje in nadaljnji razvoj strategij. Navedeni mehanizmi bodo skupaj zagotovili glavne načine vodenja in spodbujanja razvoja v praksi.

Kar zadeva **prakso in izvajanje**, model predvideva, da bodo ključno vlogo pri razvoju bolj sistematičnega pristopa k podjetniškemu izobraževanju odigrale šole, učitelji in podjetja na lokalni ravni, ob podpori zasebnih združenj in organizacij. Razvili bodo lokalne in regionalne sisteme ter dolgoročne odnose, ki bodo osnova za nadaljnji razvoj ekosistema podjetniškega izobraževanja ter bodo ponudili rešitve, prilagojene lokalnim okoliščinam. Obenem bodo potrebovali orodja za široko podporo, razvita s posredovanjem nacionalnih/regionalnih organov. Pri tem gre za razvoj usposabljanja za učitelje, bank učnih virov in orodij ter mehanizmov za izmenjavo dobrih praks. Tako bo razvoj v celotnem ekosistemu – na nacionalni, regionalni in lokalni ravni – precej lažji.

3.4 Posledice modela: izzivi in priložnosti na nadaljnji poti

Izvajanje nacionalne strategije pri podjetniškem izobraževanju seveda prinaša številne izzive in priložnosti. V tem delu bomo obravnavali najbolj verjetne.

Ugotovili smo že, da je podjetniško izobraževanje že samo po sebi zapleten sveženj dejavnikov, posamezne države pa se z njimi srečujejo tudi v svojem specifičnem **nacionalnem okviru** v smislu podjetništva. S podjetniškega stališča obstajajo na primer velike razlike pri dejavnikih, kot so stopnja novoustanovljenih podjetij, naravnost k ustanavljanju lastnih podjetij in preprostost postopka za ustanovitev podjetja. Z vidika podjetniškega izobraževanja so okoliščine tudi lahko precej zapletene; stališča javnosti do podjetništva; položaj podjetništva med prednostnimi nalogami na področju nacionalnega izobraževanja in težnja po hierarhiji v izobraževanju. Ko gre za vključitev podjetništva v šolski sistem izobraževanja, je za razvoj bolj pozitivnih stališč morda splošno potrebno tesno sodelovanje s starši.

Ob upoštevanju navedenega bomo predstavili izzive, ki jih na številnih področjih prinaša nacio-

nalna strategija.

3.4.1 Financiranje

Do zdaj je bilo **financiranje** podjetniškega izobraževanja na stranskem tiru, pojavljalo se je v obliki pomoči zasebnim organizacijam, kot je Junior Achievement, ali kot financiranje časovno omejenih projektov. Taki finančni prilivi so precej nestalni. Model napredka, ki smo ga v grobem prikazali, predvideva precej večjo dejavnost, in čeprav se v razpravah o podjetniškem izobraževanju poudarja potreba po njegovi vključitvi v učni program, so posveti pokazali, da je pomembno tudi kot dodatna interesna dejavnost. To lahko potegne za seboj večjo in bolj določno potrebo po sredstvih na tem področju. *Viri financiranja* bodo torej za vlade na nadaljnji poti pomembno vprašanje: za podporo ukrepom, ki bodo zagotovili dostopnost podjetniškega izobraževanja na vseh šolah, bodo potrebni bolj stalni in dolgoročni finančni prilivi. Ena ključnih potreb za napredek je, da podjetniško izobraževanje *na prizorišču nacionalne politike postane bolj prepoznavno*. Nekatere vloge lahko prevzamejo tudi lokalni in regionalni organi, morda prek modelov usklajenega financiranja ob sodelovanju z zasebnim sektorjem in/ali evropskimi skladi, kot so Evropski socialni sklad (ESS) ali programi vseživljenjskega učenja.

3.4.2 Razvoj splošnih ciljev, kazalnikov in posameznih ciljev

Drugi izzivi na nacionalni ravni se bodo nanašali na **razvoj splošnih ciljev, kazalnikov in posameznih ciljev** ter orodij za omogočanje napredka pri izvajanju, ki jih bo treba dobro **spremljati in ocenjevati**. Pri tako celovitem svežnju dejavnikov poučevanja in učenja se bomo morali z izzivom šele spoprijeti in, kot bomo poročali v naslednjem delu, na tem področju še nismo veliko napredovali. Razviti je treba dobro prakso, še zlasti tam, kjer morajo podjetniške kompetence postati bolj razpoznavne.

3.4.3 Metodologije poučevanja

Model vključuje pomemben odmik od tradicionalnih metodologij poučevanja k novim modelom, v katerih je več izkustvenega učenja na podlagi primerov iz resničnega življenja in kjer se dejavneje vključijo v izobraževanje. S takimi metodami učenci razvijejo sposobnost neodvi-

snega, samostojnega in hevrističnega dela in učenja, kar jih izpolnjuje in jim krepi samozavest. Navedene zamisli seveda niso nove in premik je v skladu s splošnimi trendi v izobraževanju. Toda če jih povežemo s podjetniškim izobraževanjem, dobimo priložnost za okrepitev razvoja splošnih kompetenc, kot so samoiniciativnost, inovativnost, prevzemanje tveganja in ustvarjalnost. Učitelj dobi novo vlogo: manj je predavatelj in bolj usmerjevalec ali mentor. Čeprav učitelji na začetku morda dvomijo o podjetniškem izobraževanju, ker je bilo do zdaj povezano s preprosto idejo o poučevanju o poslovanju, se je izkazalo, da je širši pristop – ko jim je obrazložen – zelo priljubljen ter v njem vidijo priložnost za spremembe načina poučevanja in boljše sodelovanje med učiteljem in učenci. Kljub temu bodo potrebni čas in dolgoročna prizadevanja državnih organov.

3.4.4 Priložnosti za napredek

Na nacionalni ravni bo velik izziv, kako povezati različne vrste in stopnje šolanja, da bi omogočili razvoj **priložnosti za napredek**: do zdaj je bila večina dejavnosti usmerjene prej na vrste/stopnje izobraževanja kot na njihovo povezovanje in tako pri izvajanju naletimo na nepovezane niti, namesto na dobro strukturirane poti. To je splošen izziv, s katerim se trenutno srečujeta izobraževanje in usposabljanje: kaže, da večina sistemov v svoji strukturi nima veliko „slepih ulic“ za učence, dejavneje je treba spodbujati *uporabo začrtanih poti*. Podjetniško izobraževanje ni izjema, vendar bo težava najverjetneje večja, kjer bo vključeno v učni program. Priložnosti v tem smislu ponuja razvoj nacionalnih ogrodij kvalifikacij s pristopom na podlagi učnih rezultatov, kakršen je v evropskem ogrodju kvalifikacij.

3.4.5 Ocenjevanje, potrjevanje in priznavanje

Navedena orodja omogočajo tudi oblikovanje **postopkov za ocenjevanje, potrjevanje in priznavanje**, ki so pri podjetniškem izobraževanju trenutno redki. Kako oceniti *učne rezultate podjetniškega izobraževanja*, je bistveno vprašanje, če naj bi ti rezultati ostali vidni tudi po končanem šolanju, in kot smo omenili, so trenutno na voljo le priznanja in nagrade zunanjih organov. Mnogi med njimi so si pridobili določeno veljavo na širšem področju in uživajo ugled v poslovni skupnosti, vendar je je pravi izziv razvoj

bolj sistematičnih pristopov. Pomembno je, da se razvijejo primerni postopki, ki bodo v pomoč pri priznavanju podjetniških kompetenc v podjetjih, saj so na trgu dela zelo pomembne.

3.4.6 Prehod iz šole v podjetje

Tesno povezano s tem je področje, ki je bilo do zdaj deležno malo pozornosti, namreč vprašanje prehoda iz šole v delovno okolje ali, v tem primeru še natančneje, **prehod iz šole v podjetje**. Za podporo zagona novih podjetij je po Evropi na voljo vrsta mehanizmov, obstajajo pa tudi priložnosti za povezavo podjetij s šolami, visokošolskimi ustanovami in izvajalci usposabljanja, ki učencem ob zaključenem šolanju/usposabljanju olajšajo pot do podjetništva.

3.4.7 Usposabljanje in vključevanje učiteljev

Kar zadeva **učiteljski poklic**, je eden od izzivov zagotoviti, da bo vsak sistematičen pristop temeljil na zanosu učiteljev, ki je večinoma tudi osnova sedanje prakse. To je lahko težava: trenutno stanje je pogosto odvisno od „dobre volje“ učiteljev in časa, ki ga namenijo dejavnosti zunaj osnovnega učnega programa; če bi to sistemsko uredili, bi se najverjetneje sprožilo veliko vprašanj glede razpoložljivega časa in sredstev. Treba bo upoštevati tudi številne spremljajoče dejavnike, kot je v mnogih državah staranje delovne sile, in splošne težave pri zaposlovanju, s katerimi se sektor spopada. Podjetniško izobraževanje s svojim vplivom na naravo poučevanja vendarle lahko zagotovi način za razvoj praks poučevanja in okolje, v katerem bo ta poklic za nove učitelje privlačnejši. Pomembno bo tudi ustrezno in kakovostno usposabljanje učiteljev.

3.4.8 Sistematično vključevanje podjetij

Ne samo v izobraževanju, model vključuje spremembe tudi v **podjetjih**. Do pred kratkim prevladujoči *ad hoc* model se je zanašal na pripravljenost lokalnih podjetij, da učencem ponudijo priložnost. Sistematična ureditev podjetniškega izobraževanja bo od podjetij zahtevala več, kar lahko v obdobju upada gospodarske rasti pomeni izziv. Glede na to bo pomembno ubrati bolj sistematične pristope k iskanju lokalnih podpor- nih podjetij v zvezi s širjenjem zahtev in zagotoviti, da učitelji ohranijo pripravljenost in zanos.

Izkušnje kažejo, da imajo lahko lokalne in regionalne poslovne organizacije v tem procesu po-

membno vlogo, s tem da vzpostavljajo partnerske odnose z lokalnimi in regionalnimi organi ter tako podpirajo in dopolnjujejo delo posameznih šol in podjetij. Za nekatere države je to večji izziv kot za druge. Nemčija se na primer s svojo dolgo uveljavljeno mrežo z zakonom določenih gospodarskih zbornic zdi na razmeroma dobri poti, če jo primerjamo z nekdanjimi socialističnimi državami.

3.4.9 Sistematično vključevanje zasebnih združenj in organizacij

Pri **zasebnih združenjih in organizacijah**, ki so v mnogih državah imele tako pomembno vlogo pri razvoju, je za bolj sistematičen pristop k podjetniškemu izobraževanju pomemben izziv vprašanje, kako povečati obseg dejavnosti. Mnoge so se v zadnjih letih močno razvile in zdaj izvajajo obsežen program dejavnosti. Toda mnoge med njimi imajo še vedno težave pri ohranjanju svoje osnovne dejavnosti v okolju, kjer so finančni pritiski neznosni in kjer nimajo dovolj priložnosti, da bi v podporo novim usmeritvam pritegnile investicijski kapital. Pri strategijah, povezanih s podjetniškim izobraževanjem, bo treba obravnavati vlogo, ki bi jo morala združenja imeti pri nadaljnjem razvoju ekosistema podjetniškega izobraževanja, kako bi nanje utegnile vplivati naraščajoče zahteve in kako bi lahko čim bolj pripravili dogovore o financiranju, da bi podprli njihovo utečeno delo. Na tem področju jih čaka plodna pot, vendar izzivi, ki jih morajo rešiti, verjetno izvirajo bolj iz načina trajnostnega financiranja neprofitnega sektorja v celoti kot iz njegove pripravljenosti za sodelovanje s podjetniškim izobraževanjem kot takim¹³.

3.4.10 Vloga lokalnih, regionalnih in državnih organov ter Evropske komisije

Na splošno obstaja še veliko možnosti za razvoj lokalne/regionalne podpore na področju prizadevanj za sodelovanje izobraževanja in podjetij. Razvoj **lokalnih ali regionalnih podpornih centrov** ponuja možnosti za zagotavljanje take podpore na ravni, na kateri jo lahko šole, učitelji in podjetja najučinkoviteje izkoristijo.

Čeprav bodo na mnoge navedene izzive in priložnosti ugodno vplivali posegi nacionalne/regionalne vlade, imajo države članice priložnost izkoristiti tudi pomoč, ki jo ponuja **Evropska komisija** na različnih področjih, o čemer bomo govorili v zadnjem poglavju tega poročila.

13 Glej Lloyd P.E (2007), „The Social Economy in the New Political Context“; in Noya A in E Clarence; *The Social Economy: Building Inclusive Economies*; 2. poglavje, OECD, Pariz.

4

Razvoj učinkovite politike in prakse:

dobre prakse v podporo napredku

Ključne točke četrtega poglavja

Nacionalne strategije podjetniškega izobraževanja morajo vsebovati več ključnih prvin, med njimi: medresorsko sodelovanje; posvetovanje z zainteresiranimi stranmi, da se zagotovi široka podpora; vključitev bistvenih kompetenc v celoten nacionalni učni program; strateški namen in cilje na visoki ravni ter pripadajoče sisteme spremljanja, posamezne cilje in kazalnike; dobre prakse; usposabljanje učiteljev; priložnosti za napredek in financiranje.

Obstaja pet ključnih področij, na katerih so pri razvoju lahko v pomoč dobre prakse.

Razvoj nacionalnega političnega okvira: čeprav je zanj najprej pristojno ministrstvo za šolstvo, so pomembna tudi ministrstva za gospodarstvo/podjetništvo/trgovino, za uspeh pa je bistveno medresorsko sodelovanje. Pomembno je tudi sodelovanje z zainteresiranimi stranmi in socialnimi partnerji, zato je treba v procesih vključevanja upoštevati njihove različne izkušnje, poglede in spretnosti.

Učitelji, odločilen dejavnik uspeha: učitelji potrebujejo pravo vrsto podpore: zanesljivo

raziskavo, ki bo razkrila njihove predstave in pristop k podjetniškemu izobraževanju; učinkovito usposabljanje učiteljev, začetno in nadaljevalno; stalno podporo, kot so orodja za izmenjavo dobrih praks, razvoj zbirk vsebin, orodij in virov, vzpostavitev učinkovitih podpornih mrež.

Sodelovanje s podjetji ter zasebnimi združenji in organizacijami: podjetja so vir praktičnih primerov in izkušenj, ki so nadvse pomembni za učence pri pridobivanju znanja, na primer obiski, izkušnje, študije primerov in zgledi; podpirajo tudi delo zasebnih združenj in organizacij, kot sta JA-YE in EUROOPEN, ki so ključne pri zagotavljanju priložnosti za praktično, izkustveno učenje, v obliki mini podjetij in navideznih podjetij.

Razvoj aktivne vloge lokalnih in regionalnih organov: lokalni in regionalni organi lahko pripravijo ukrepe za pomoč šolam in učiteljem ter imajo edinstven položaj, da prevzamejo vodilno vlogo pri grozdenju šol in vzpostavljanju povezav med izobraževalnimi ustanovami in podjetji. Zagotovijo lahko tudi vključitev podjetniškega izobraževanja

v druge lokalne/regionalne strategije, kot so na primer socialne zadeve (npr. mladina) in gospodarski razvoj.

Učinkovito podjetniško izobraževanje v šolah – izgradnja lokalnega in regionalnega ekosistema podjetniškega izobraževanja: končni cilj modela napredka je, da so vse šole na vseh stopnjah vključene v podjetniško izobraževanje, z jasnimi povezavami med stopnjami/vrstami izobraževanja in da se za razvoj lokalnega podjetniškega ekosistema razvijejo širše povezave. Za začetek lahko šole razvijejo lasten, usklajen pristop k podjetniškemu izobraževanju, tako da ustvarijo okolje za izkustveno učenje, nato pa z grozdenjem in partnerstvi vzpostavijo širše povezave.

4.1 Uvod

V prejšnjem poglavju smo opisali model napredka, ki določa pot za razvoj strategij v podjetniškem izobraževanju in njihovo izvajanje. To poglavje govori o nekaterih ključnih prvinah modela in določa vrsto dobrih praks, ki bodo za interesiranim stranem pomagale pri nadaljnjem razvoju.

Kot smo že navedli, je večina držav še na začetni stopnji modela napredka. Zato je manj primerov načina izvajanja na poznejših stopnjah kot za začetno stopnjo. To še zlasti velja za področja, kot so določanje splošnih in posameznih ciljev ter kazalnikov in uvajanje postopkov za spremljanje in ocenjevanje. Na teh področjih je treba na nadaljnji poti razviti in razširiti dobre prakse in, kot govorimo v zadnjem poglavju, morajo to pomembno vlogo vzpostavljati ustreznih mehanizmov prevzeti države članice in Evropska komisija. Taki mehanizmi lahko pomembno vplivajo na nadaljnji razvoj modela. Kot smo že poudarili, moramo seveda v tem smislu na model gledati kot na okvir in ne kot na točno določen potek delovanja; vse zainteresirane strani morajo sodelovati pri usmeritvi razvoja modela v naslednjih letih.

V tem poglavju si bomo najprej ogledali ključne prvine, ki jih mora vsebovati nacionalna strategija, potem pa bomo prešli na dobre prakse na naslednjih področjih:

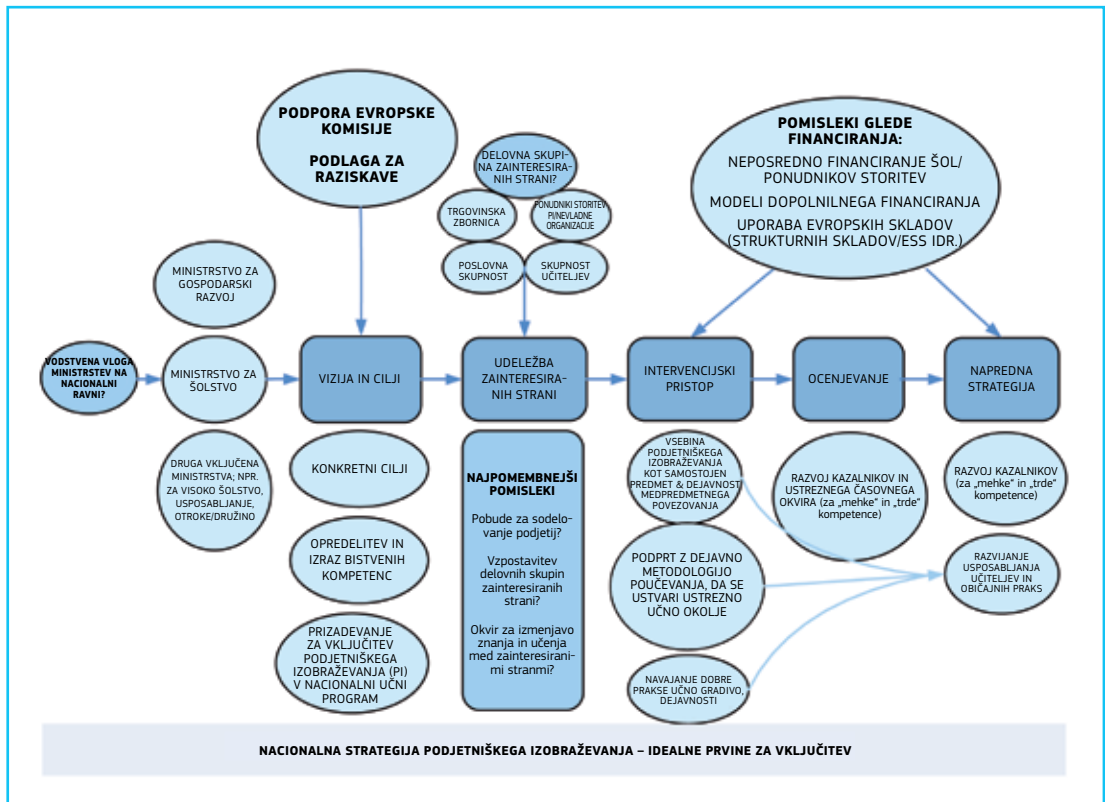
- nacionalni politični okvir,
- učitelji,
- podjetja ter zasebna združenja in organizacije,
- lokalni in regionalni organi ter
- šole in razvoj lokalnih ekosistemov podjetniškega izobraževanja.

Z hlediska postupů, které je třeba rozvíjet, se Praxsa, ki jo je treba razviti, se na navedenih področjih močno prekriva, dobra praksa, ki jo navajamo v enem delu, pa lahko velja tudi za druge.

Kot smo omenili že na začetku poročila, glavni poudarek posvetov ni bil na visokošolskem izobraževanju, to je vključeno le kot „horizontalna“ dimenzija, na kar se ustrezno sklicujejo mnoga poglavja.

4.2 Ključne prvine nacionalne strategije

V luči modela napredka smo lahko dodelali glavne prvine, ki bi jih bilo treba vključiti v nacionalno strategijo podjetniškega izobraževanja. Na sliki 4.1 so predstavljene shematsko, v razpredelnici 4.1 pa so podrobneje opredeljene.

Slika 4.1 Prvine nacionalne strategije podjetniškega izobraževanja

Razpredelnica 4.1 Ključne prvine idealne nacionalne strategije podjetniškega izobraževanja

Ključna prvina	Podrobna razlaga
1. Dogovorjena opredelitev referenčnih pojmov – kaj je podjetniško izobraževanje?	V idealnem primeru bi morala opredelitev temeljiti na Agendi iz Osla ^(c) in Aktu za mala podjetja, vendar se zavedamo, da so lahko nujna tudi nacionalna odstopanja, še zlasti v „drobnem tisku“ (tj. drugačen poudarek glede na nacionalne potrebe, kulturo, položaj itd.).
2. Sodelovanje med ministrstvi kot ključnimi zainteresiranimi stranmi	Pri razvoju nacionalne strategije morajo sodelovati vsa pristojna ministrstva. Proces razvoja strategije se lahko pospeši, če eno od ministrstev prevzame vodstvo. Potrebno je, da se vključi in posvetuje s tistimi ministrstvi, katerih vloge se med seboj prekrivajo, in s tistimi, ki so neposredno odgovorna za podjetništvo ali izobraževanje.
3. Posvetovanje z zainteresiranimi stranmi za zagotovitev široke podpore in razumevanja	Pomembni so zgodnji posveti s predstavniki nevladnih organizacij (NVO), učitelji in podjetji. Na izkušnje in vložek pedagoških delavcev bi se morali še zlasti opirati pri posegih v izobraževanje. Sprejeti je treba predpise, da se dejavno posvetovanje začne že na začetku procesa razvoja strategij, pri čemer na tej stopnji procesa ponuja podporo „delovna skupina zainteresiranih strani“.
4. Vključevanje bistvenih kompetenc v celoten nacionalni učni program	Nacionalne strategije morajo spodbujati vključevanje podjetniškega izobraževanja na osnovi medpredmetnega povezovanja in po potrebi v nacionalni učni program posameznih držav članic. Strategije morajo odražati bistvene kompetence, pridobljene z izkustvenim učenjem, tj. tiste spretnosti in lastnosti, ki so značilne za podjetno vedenje, ne pa določati korakov za spodbujanje samih poslovnih spretnosti in vedenja.
5. Razvoj strateškega namena in ciljev na visoki ravni	Nacionalne strategije morajo biti vizionarske, s strateškim namenom in cilji, ki pokrivajo vse stopnje izobraževanja in imajo podporo vseh zainteresiranih strani.
6. Vključevanje in podpiranje strategije z ugotovljeno dobro prakso	Evropska komisija ima lahko pomembno vlogo, s tem ko prevzame vodstvo pri ugotavljanju in širjenju dobre prakse v podjetniškem izobraževanju. Dobra praksa ima ključno vlogo tudi v strategijah na državni ravni, saj nazorno prikazuje, kaj dejansko vključuje učinkovita praksa poučevanja.
7. Usposabljanje učiteljev	Usposabljanje učiteljev je odločilnega pomena. Prvič, spodbuja zasnovano podjetniškega izobraževanja v smislu niza bistvenih kompetenc in se ne omejuje na to, kako voditi podjetje; izkušnje kažejo, da učitelji brez oklevanja sprejmejo tako pojmovanje, ko jim je enkrat pojasnjeno. Drugič, učitelje usposobi za vključevanje izkustvenega učenja v njihovo prakso in za nov odnos z učenci, ki ga imajo kot usmerjevalci/mentorji.
8. Razvoj logične verige, ki zajema kazalnike, izide, učinke in rezultate	Za uspešno izvajanje nacionalnih/regionalnih strategij je bistveno, da imajo jasno opredeljene cilje in predvidene učinke. Izdelava logične verige (kot je predstavljena na Sliki 2.2) je pomembno orodje. Obenem je treba določiti posamezne cilje in kazalnike, ki bodo v pomoč pri spremljanju in ocenjevanju napredka. To je področje, ki zahteva še precejšen razvoj, celo v državah, ki imajo trenutno sorazmerno prednost pri razvoju in izvajanju strategije.
9. Strategije, ki kažejo napredek od osnovnošolske do visokošolske stopnje izobraževanja (poklicnega in splošnega)	Strategije bi morale v idealnem primeru zajemati celoten življenjski izobraževalni cikel, z vseživljenjskim učenjem in bistvenimi kompetencami v samem središču. Strategije lahko nakazujejo, kako lahko izvajanje podjetniškega izobraževanja napreduje od horizontalne dejavnosti (osnovna šola in nižji letniki srednje šole) do specializiranih vertikalnih poti (višji letniki srednje šole in naprej).
10. Viri sredstev za izvajanje strategije	Nacionalna strategija na visoki ravni ne sme postati preveč obremenjena s proračunskimi omejitvami. Vendar je smiselno jasno nakazati, kako naj bi se cilji strategije financirali, da se prepreči izjalovitev vizij zaradi pomanjkanja sredstev za dejansko izvajanje na lokalni ravni.

^(c) The Oslo Agenda for Entrepreneurship Education in Europe, European Commission 2007.

4.3 Razvoj nacionalnega političnega okvira

V EU imajo državna ministrstva in socialni partnerji pri razvoju učinkovitih strategij in pristopov k podjetniškemu izobraževanju različne vloge ter se srečujejo s številnimi izzivi.

Glede vloge in prispevka ministrstev v različnih nacionalnih okoljih je večinoma (razen Nizozemske in Poljske) **ministrstvo za šolstvo tisto, ki prevzame glavno odgovornost za program podjetniškega izobraževanja.**¹⁴ Na splošno ta nadvlada temelji na pravnem položaju samih ministrstev za šolstvo, na primer v smislu njihove odgovornosti za razvoj nacionalnega ogrodja kvalifikacij in pripravo učnega načrta. Skladno s tem ministrstva za šolstvo prispevajo na različnih področjih, kot so na primer: določanje obsega in položaja podjetniškega izobraževanja v učnem programu; oblikovanje okvira, v katerem lahko občine in šole razvijajo projekte in pobude; razvoj programov za podporo zahtevanega usposabljanja učiteljev ter priprava učnega gradiva in določanje učnih rezultatov.

Čeprav imajo ministrstva za šolstvo pri programu podjetniškega izobraževanja osrednjo vlogo, je jasno tudi, da pri tem sodelujejo tudi z drugimi ključnimi ministrstvi – še zlasti z ministrstvi za gospodarstvo/podjetništvo/trgovino¹⁵ v državah članicah. Seveda imajo ministrstva, ki so odgovorna za podjetništvo, pogosto pomembno vlogo pri razvoju politike in nedvomno so občasno že sprožila začetno pobudo za program podjetniškega izobraževanja.

Na Švedskem denimo je pobudo za podjetniški program dalo ministrstvo za podjetništvo, energetiko in komunikacije, nato pa je program prevzelo in razvilo ministrstvo za šolstvo.

Strategija podjetništva na področju izobraževanja – Švedska nacionalna strategija 2009^(d)

V predlogu proračuna za leto 2009 je švedska vlada izrazila namero, da se poučevanje podjetništva vključi v celoten izobraževalni sistem. Zdaj izvajajo obširne reforme izobraževalnega sistema. Vlada je že sprejela sklepe, s katerimi je podprla več pobud za razvoj programov podjetniškega izobraževanja v šolah in visokošolskih ustanovah. V nadaljevanju procesa reforme bo vlada odločala tudi o drugih pobudah. Vse omenjene pobude so zdaj združene v strategiji za podjetništvo, objavljeni maja 2009.

Strategija vsebuje 11 ključnih točk, ki podrobno opredeljujejo dejavnosti vlade in zainteresiranih strani, od zagotavljanja več priložnosti za poglobljeno učenje podjetništva v šolah višjega sekundarnega izobraževanja do načrtovanja dejavnosti v vseh sektorjih in razvoja vrhunskih programov na področju podjetništva in inovacij.

Drugje razvoj strategije temelji na medsebojnem sodelovanju. Norveško strategijo podjetniškega izobraževanja so na primer skupaj pripravila tri ministrstva: ministrstvo za raziskave in šolstvo, ministrstvo za lokalno upravo in regionalni razvoj ter ministrstvo za trgovino in industrijo. Strategija pokriva vse stopnje izobraževanja, njen glavni namen pa je motiviranje in spodbujanje izobraževalnih ustanov, občin in okrožij k načrtovanju ter utrjevanju položaja izobraževanja za podjetništvo v sodelovanju z gospodarstvom in drugimi pomembnimi akterji v lokalnem okolju. Kot dopolnilo strategije so predstavili tudi spremenjen učni program primarnega in sekundarnega izobraževanja, v katerem veliko predmetnikov vključuje podjetništvo. Čeprav je za koordinacijo odgovorno ministrstvo za šolstvo in raziskave, se uporablja decentraliziran pristop, tako da so za izvajanje odgovorne same izobraževalne ustanove.

14 Na Nizozemskem ima vodilno vlogo ministrstvo za gospodarstvo ob pomoči ministrstva za šolstvo, na Poljskem pa Urad predsednika vlade (kanclerstvo).

15 Ministrstva, ki sodelujejo z ministrstvom za šolstvo, so v različnih državah različno poimenovana, večinoma pa se njihove pristojnosti nanašajo na razvoj podjetništva in trgovine, gospodarski razvoj ter v nekaterih primerih na zaposlovanje.

^(d) <http://www.sweden.gov.se/content/1/c6/12/99/99/e6e61481.pdf>.

Zaznajte priložnosti in jih izkoristite: norveška strategija za podjetništvo v izobraževanju in usposabljanju 2004–2008 (revidirana leta 2006)^(e)

Namen norveške strategije je začrtati podjetništvo kot cilj izobraževanja in strategijo usposabljanja ter spodbuditi izobraževalne ustanove, občine in okrožne organe k načrtovanju in umeščanju podjetništva v sodelovanju s trgovinskimi, poslovnimi in drugimi ustreznimi partnerji.

Jeseni 2006 je bil uveden nov nacionalni učni program za primarno in sekundarno izobraževanje in usposabljanje, ki v podjetništvu vidi način za prenovo izobraževanja in usposabljanja. Iz pedagoških razlogov mora biti usposabljanje za podjetništvo glede na stopnjo šolanja različno organizirano. Učenci morajo doseči široke osnovne kompetence.

Sama strategija določa vrsto ukrepov, namenjenih razvoju podjetniškega programa v norveških šolah, med njimi: izpopolnitev zbirke znanja za učitelje in izobraževalne ustanove; organizacija konferenc in seminarjev z namenom ozaveščanja; izmenjava izkušenj in dobrih praks; sodelovanje z nevladnimi organizacijami in mrežami ter mednarodno mrežno povezovanje.

Skupni razvoj politike je bil značilen tudi za pristojo v Veliki Britaniji, ki je privedel do medvladne strategije podjetništva, „Enterprise: Unlocking the UK's talent“.

Drugi pomembni prispevki ministrstev za podjetništvo vključujejo: lajšanje povezovanja izobraževalnih ustanov in podjetij; podpiranje razvoja podjetniških akademij, fundacij in skladov; spodbujanje in podpiranje podjetniških pobud za mlade; zagotavljanje mrež in platform za izmenjavo dobrih praks ter zagotavljanje finančne pomoči zunanjim organizacijam, ki šolam dobavljajo programe.

Vključevanje podjetništva v celoten učni program: pristop v Angliji

V Veliki Britaniji so uvedli reformo izobraževalnega sistema, v katerega so vključeni učenci, stari od 14 do 19 let. To so storili najprej z zagotavljanjem sredstev, ki so bili šolam na voljo za pilotne projekte; nato pa je vlada pripravila osnutek splošnih smernic. Njihov pristop je pomenil vključitev podjetniškega izobraževanja v celoten učni program in ne uvedba samostojnega predmeta. Na podjetnost gledajo kot na sposobnost mladih, da obvladujejo negotovost, se odzivajo na spremembe in so ustvarjalni. Trenutno tako izobraževanje omogoča 90 % srednjih šol v Angliji.

Prispevek ministrstev za podjetništvo in še zlasti njihovo partnersko sodelovanje s sogovorniki na področju izobraževanja lahko ponazorimo še z omembo Nizozemske, kjer je bilo leta 2005 vzpostavljeno „Partnerstvo za podjetništvo in izobraževanje“. Partnerstvo vključuje ministrstvo za gospodarstvo in ministrstvo za šolstvo ter številne socialne partnerje, vključno z izobraževalnimi organizacijami in organizacijami delodajalcev.

Z dejavnostmi kot je na primer vzpostavitev platforme za dobre prakse ter omogočanje izmenjave zamisli pri razvoju novih pobud in pristopov so želeli spodbuditi podjetništvo v izobraževalnem sistemu.

Ministrstvo za šolstvo in ministrstvo za podjetništvo imata sicer pri podjetniškem izobraževanju v vseh državah na splošno najpomembnejšo vlogo, opazili pa smo, da v nekaterih primerih **prispevajo tudi druga ministrstva**. Med njimi naj omenimo ministrstvo za regionalni razvoj na Norveškem, ministrstvo za znanost in razvoj v Avstriji, na Danskem in Portugalskem ter ministrstvo za mladino na Portugalskem, v Avstriji in Bolgariji. Čeprav to deloma kaže na raznovrstnost oblik in vzorcev vladnih pristojnosti ministrstev v posameznih državah, izpostavlja tudi pomen medresorskega sodelovanja in usklajevanja. Prav tako je jasno, da sta napredovanje programa in razvoj učinkovitih strategij odvisna tudi od sodelovanja širokega kroga

^(e) http://www.regjeringen.no/upload/KD/Vedlegg/Grunnskole/StrategiplanerSee_the_opportunities_and_make_them_work_2204-2008.pdf.

Primeri prispevkov različnih ministrstev k podjetniškemu izobraževanju

Ministrstva za šolstvo	Ministrstva za podjetništvo/gospodarstvo/trgovino	Druga ministrstva
Praviloma vodstvena vloga pri razvoju podjetniške strategije Pravna odgovornost za izobraževanje Razvijanje nacionalnih ogrodij kvalifikacij (učni rezultati) Določanje standardov, ocenjevanje uspešnosti, spremljanje in ocenjevanje Usposabljanje učiteljev Razvoj financiranja za učne vire	Zelo različna vloga pri razvoju strategije – od pobudnika (čeprav redko) prek partnerja do svetovalca Osredotočenost na zagon podjetij in obstoječe podjetnike Prispevanje k opredelitvi vsebin podjetniškega izobraževanja ter pripravi in širjenju pedagoškega gradiva Podpiranje dopolnilnih dejavnosti, npr. zasebnih združenj in organizacij, praktične pobude, ki temeljijo na projektih (dodatne interesne dejavnosti), akademije, fundacije in skladi Promocijska vloga, npr. za univerze (povezava z inovacijskimi strategijami) Vključevanje potreb po poslovnih spretnostih v proces Kanal za strukturna sklada EU	Ministrstvo za delo – podjetništvo za brezposelne Ministrstvo za regionalni razvoj – vključevanje podjetniškega izobraževanja v regionalne strategije Ministrstvo za mladino – vključitev podjetniškega izobraževanja v strategije za mlade, npr. razvijanje ustvarjalnosti in državljanstva

zainteresiranih strani in socialnih partnerjev. To je še zlasti pomembno, če upoštevamo zahteve glede izvajanja, ki sledijo razvoju strategije, je pa tudi ključnega pomena pri razvoju samih strategij. Na Švedskem so se na primer pri določanju vprašanj, ki jih je treba obravnavati, in oblikovanju vsebine strategije v razvoju posvetovali z zainteresiranimi stranmi. Tako so lahko izpostavili med drugim zahteve glede izmenjave podatkov med državnimi agencijami, potrebo po integraciji podjetništva na vseh stopnjah izobraževanja in potrebo po povečanju zbirke znanja in raziskav v zvezi s podjetniškim izobraževanjem. Na splošno je v postopku vključevanja zainteresiranih strani pomembno upoštevati, da te zavzemajo različne položaje ter prinašajo s seboj pester izbor stališč in spretnosti. Upoštevanje tega pri vzpostavljanju partnerstev na nacionalni ravni pomeni izziv, saj je program podjetniškega izobraževanja precej zapleten in obsežen.

Skupni izzivi, s katerimi se v različnih obsegih srečujejo ministrstva in njihovi partnerji so:

- pomanjkanje podpornih raziskav za usmeritev razvoja in izvajanje strategij;
- omejena sredstva; pravne in/ali ustavne ovire;
- težave pri razvijanju zmogljivosti, razumevanja ter strokovnega znanja učiteljev;
- izziv učinkovite integracije podjetniškega izobraževanja v obstoječe učne programe;

- borba za „prostor“ in razpoznavnost v smislu mesta, ki ga program podjetniškega izobraževanja zaseda glede na druge prednostne naloge države;
- pomanjkanje podpornih in skladnih strategij za podporo izvajanju;
- težave pri usklajevanju odzivov različnih ministrstev na program in
- razvoj potrebne politične volje in zagona za spodbujanje napredka pri programu podjetniškega izobraževanja.

Še zlasti pomembni izzivi so: potreba po razvoju zmogljivosti učiteljev; usklajevanje odzivov med ustreznimi zainteresiranimi stranmi in integracija podjetniškega izobraževanja v obstoječe učne programe ter negotovost glede tega, po kateri poti kreniti. Pri usklajevanju in vključevanju zainteresiranih strani je še zlasti težko doseči velik učinek, glede na veliko število, ki jih mora sodelovati, na primer visokošolske ustanove, podjetja, učitelji, državna ministrstva, nevladne organizacije in organizacije, ki izvajajo storitve. Za lažje reševanje tega vprašanja **so v nekaterih državah oblikovali posebne organe, ki delno izvajajo ali spodbujajo nacionalno strategijo**. Na Danskem je na primer več ministrstev skupaj ustanovilo fundacijo za spodbujanje podjetniškega izobraževanja.

Čeprav imajo države glede težav, s katerimi se

srečujejo, kar nekaj skupnih točk, se pomen in narava navedenih izzivov občutno razlikujeta. Pomembno je torej, da so strategije podjetniškega izobraževanja in pristopi k njegovemu izvajanju dovolj usklajeni z razmerami na nacionalni, regionalni in lokalni ravni. Države k temu različno pristopajo. V državah, kjer se pristojnost za izobraževanje v veliki meri prenaša na nižje organe upravljanja, lahko v okviru nacionalnega ogrodja prihaja do regionalnih posebnosti. V Španiji na primer so zakon, ki je uvedel podjetniško izobraževanje v šolski učni program in bil sprejet leta 2006, začele leta 2009 izvajati avtonomne pokrajine (poročilo o regionalnih dejavnostih bo objavljeno).

Pri tem je **vredno poudariti dva pristopa, ki se uporabljata v različnih okoljih**. Nizozemska ponuja primer pristopa, ki se uporablja v „zrelem“ okolju, se pravi, kjer se podjetniško izobraževanje že nekaj časa razvija „od spodaj navzgor“ ob podpori pobud in projektov „z vrha navzdol“ in kjer je vlada zdaj okrepila svoje delovanje, da bi bilo podjetniško izobraževanje dostopno širšemu krogu. Obravnavajo se tudi izzivi ocenjevanja in spremljanja. Nasprotno Portugalska ponuja primer pristopa s sorazmerno malo „spontanega“ razvoja podjetniškega izobraževanja v praksi, zato so bili potrebni ukrepi vlade, da so ga spravili v tek. Čeprav sta navedena pristopa prilagojena potrebam različnih okolij, sta oba zelo skladna s pristopom, zajetim v modelu napredka, ki ponuja podporni okvir za spodbujanje lokalnega delovanja.

Nasprotujoči si pristopi k podjetniškemu izobraževanju v različnih okoljih

Pristop v zrelem okolju: Nizozemska

Na Nizozemskem je poudarek bolj na zagotavljanju jasne usmeritve politike in podpore ter na spodbujanju (s programskim pristopom) kot na tem, da bi podjetniško izobraževanje postalo obvezen del učnega programa v vseh izobraževalnih ustanovah. Zagotovljene so subvencije (z nacionalnim programom za izobraževanje in podjetništvo, ki ga upravlja javna agencija SenterNovem) za izvajanje podjetniškega izobraževanja na vseh sto-

pnjah šolanja, ki temelji na obveznostih iz nacionalnega strateškega programa za politiko visokošolskega izobraževanja, raziskav in znanosti, čeprav podjetniško izobraževanje ni izrecno sestavni del učnega programa. Poudarek je na ugotovljenih pomanjkljivostih v sedanjem izobraževalnem sistemu, ki so opazni zlasti na začetni stopnji, medtem ko je pristop k izvajanju programa namerno pogojen s povpraševanjem, se pravi, da se osredotoča na ustanove, ki so izrecno izrazile zanimanje, da bi začele poučevati podjetništvo. Nekatere šole zdaj izvajajo projekte za predšolske otroke. Eden od takih je „Moja restavracija“, kjer so učilnice kot restavracije, otroci sestavljajo jedilnike itd., obišejo pa tudi pravo restavracijo v bližnji okolici. V osnovnih šolah se podjetniško izobraževanje praviloma začne pri osmih letih.

Sodelujejo udeleženci z vseh ravni upravljanja. Poleg nacionalne vlade, ki poskrbi za okvir, gospodarske zbornice na regionalni ravni sodelujejo pri podpori zagonskim podjetjem, vključevanju podjetniškega izobraževanja v regionalni program ob podpori sektorskih organizacij za razvoj spretnosti ter pri simulaciji projektov med šolami in podjetji. Na lokalni ravni lahko lokalni organi spodbujajo projekte na lokalnih šolah ter z lokalnimi podjetji in organizacijami.

Nizozemska začena obravnavati tudi vprašanje ocenjevanja in uvaja nacionalni certifikat za podjetništvo. Uporabljal se bo od srednjega poklicnega usposabljanja vse do vključno univerzitetne stopnje, za osnovo pa bodo certifikati, ki jih zdaj izdajajo številne visokošolske ustanove (npr. akademija za podjetništvo v Utrechtu).

Kar zadeva vrednotenje in spremljanje učnika, vrednotenje nizozemskega izobraževanja in podjetniškega programa temelji na dvoletnem ciklu.

Pristop v na novo razvijajočem se okolju: Portugalska

Na Portugalskem ministrstvo za šolstvo izvaja nacionalni projekt podjetniškega izobraževanja (Projecto Nacional de Educação para o

Empreendedorismo – PNEE), katerega namen je, da postane podjetništvo predmet v učnem programu. K prostovoljnemu sodelovanju pri projektu PNEE so bile povabljeni osnovne, srednje in poklicne/strokovne šole, da v okviru projekta razvijejo pobude, ki bi pripeljale do razvoja podjetniških kompetenc in podjetniške naravnosti. Pri tem želijo s projektom PNEE prispevati tudi k stalnemu programu kvalifikacij in učenja, namenjenemu pedagoškimi delavcem in učencem.

V letih 2007 in 2008 je 99 šol sodelovalo s 4 153 učenci splošne in poklicne smeri v več kot 357 projektih, ki so pokrivali podjetništvo v tehničnem in družbenem smislu. Nekatere projekte bodo v prihodnje verjetno „nadgradili“ v dejanska podjetja. V zadnjem četrtletju leta 2008 so sprožili akcijo nacionalnega usposabljanja za mentorje, v kateri je sodelovalo 300 strokovnjakov iz šol, ki sodelujejo pri projektu PNEE.

Trenutno se preučuje možnost priprave nacionalne strategije, ki bi temeljila na projektu PNEE.

Kot kažeta navedena primera, so med državami občutne razlike, ne samo v razvoju strategij, ampak tudi v načinu njihovega izvajanja. V tem smislu so poučni naslednji primeri.

Švedsko ministrstvo za šolstvo in raziskave ter ministrstvo za podjetništvo, energetiko in komunikacije sta začrtali strategijo za podjetništvo v izobraževalnem sistemu, pri čemer, sta za njeno izhodišče postavili potrebo po vključitvi podjetništva v celoten izobraževalni sistem. Ena od pobud je bil triletni program za podjetništvo, ki ga je izvedla švedska agencija za gospodarsko in regionalno rast (2005–2008). V obdobju 2005–2007 je bilo za ta program porabljenih 13 milijonov evrov, s katerimi so financirali okrog 100 projektov (zagotovljeno je bilo 50-odstotno sofinanciranje, udeležba šol in visokošolskih ustanov pa je bila zelo velika). Poročali so, da je bilo usposobljenih 4 000 učiteljev, razvitih 50 novih programov, udeleženih 140 000 učencev in razvitih šest novih regionalnih podjetniških strategij. Švedska vlada pomaga tudi različnim organizacijam, kot je *Ung Företagsamhet*, ki je

del Junior Achievement Young Enterprise Europe. Namen te organizacije je dati več kakor 10 odstotkom srednješolcem (15 000) možnost, da med šolskim letom ustanovijo in razvijejo svoje podjetje. Drug primer je Emax Nordic, ki ponuja priložnost za druženje do 200 mladih podjetnikom v starosti od 18 do 25 let ter organizira tekmovanja in nagrade. Na teh dogodkih mladi podjetniki dobivajo navdih, znanje in dragocene priložnosti za navezovanje stikov¹⁶.

Pristop spodbujanja in podpore podjetniškemu izobraževanju s ciljno usmerjenimi pobudami so prevzeli tudi v Angliji, kjer je bilo v letih med 2003 in 2005 prek „Enterprise Pathfinders“ 700 srednjih šol deležnih pomoči v skupni višini 15 milijonov angleških funtov. Izkušnje navedenih pilotnih šol so omogočile, da so program odprli za vse šole in oblikovali nacionalne smernice, ki so se splošno razširile. Ta pristop je dopolnila zakonska zahteva za od 14- do 16-letnike glede učenja, povezanega z delom, ki določa okvir za povečevanje „ekonomske blaginje“ mladih. Po udarek je zdaj na sekundarnem izobraževanju, čeprav namerava pristojno ministrstvo podjetniško izobraževanje razširiti še na primarno in terciarno izobraževanje.

V praksi so razlike odvisne od tega, ali si strategije prizadevajo za podjetništvo kot samostojen predmet ali vključenega v celoten učni program. Na Irskem na primer je podjetništvo v učnem programu samostojen predmet, kar šolam olajša njegovo uvajanje. Vendar si Irska prizadeva, da bi razvila tudi horizontalen pristop. Na Poljskem je podjetništvo kot samostojen predmet vključeno v nacionalni učni program za vse srednje šole, kaže pa, da je poučevanje podjetništva še vedno preveč teoretično. Pristop v Češki republiki predvideva uvedbo podjetniškega izobraževanja v šolski učni program prek splošnih izobraževalnih programov v skupnem okviru strategije vseživljenjskega učenja, katere namen je oblikovati „nov pristop k izobraževanju“. Podjetniške dejavnosti so v nacionalni učni program uvrščene med nove ključne kompetence.

V primarnem izobraževanju v okviru učnega programa potekajo projekti, ki vključujejo učna podjetja in študentska podjetja. Približno 20,4 % šol že ima podjetniški program in do zdaj se

¹⁶ <http://www.emaxnordic.com>

ga je udeležilo 1,4 % vseh učencev. Na Češkem se pri izobraževanju odraslih za podporo podjetniškemu izobraževanju uporablja vavčerski sistem.

4.4 Razvoj učinkovite prakse

4.4.1 Učitelji, odločilni dejavnik uspeha

Učitelji imajo pri razvoju podjetniškega izobraževanja odločilno vlogo. Model, ki smo ga obravnavali v tretjem poglavju, predvideva napredovanje iz sedanjega stanja, ko je podjetniško izobraževanje zelo odvisno od zanosa posameznih učiteljev ter njihove pripravljenosti in zmožnosti za njegovo poučevanje v okviru interesne dejavnosti, v stanje, kjer je sistematično na voljo vsem učencem na vseh šolah. To zahteva, da vsi učitelji poučujejo podjetništvo v sklopu učnega programa, kar posledično pomeni, da mora biti podjetniško izobraževanje pomembna sestavina začetnega usposabljanja učiteljev in njihovega usposabljanja ob delu.

Ta sprememba paradigme v izvajanju učinkovitega podjetniškega izobraževanja zahteva, da so učitelji ključni akterji sprememb. V ta namen jim je treba zagotoviti pravo podporo. Že od samega začetka je pomembno temeljito in znanstveno podprto razumevanje, kako učitelji dojemajo podjetniško izobraževanje; kot smo že navedli, **učitelji nasprotujejo ozki opredelitvi podjetniškega izobraževanja v smislu „kako voditi podjetje“, toplo pa pozdravljajo njegovo širšo zasnovo v smislu „kompetenc za življenje“.**

Razvoj takega razumevanja mora pogojevati razvoj usposabljanja za učitelje. Opredeliti je treba bistvene kompetence učiteljev in jih primerjati s ključnimi kompetencami za učenje, ki so bile že opredeljene (npr. na ravni EU). Podjetniško izobraževanje pomeni nov odnos med učitelji in učenci, v katerem je učitelj manj „predavatelj“ ter bolj usmerjevalec in mentor, ki posameznikom olajšuje učenje ter podpira njihovo samostojnost in iznajdljivost. Prav tako morajo učitelji v svoje poučevanje vključiti več praktičnega, izkustvenega učenja. V mnogih državah bodo to največje spremembe. V vseh državah članicah bo treba posodobiti osnovno usposabljanje in pa usposabljanje že zaposlenih učiteljev (stal-

ni strokovni razvoj). Usposabljanje bo potrebno tudi za višje delavce, ki imajo možnost, da v svojih izobraževalnih ustanovah postanejo vodje – „prvaki“ – podjetniškega izobraževanja.

Prav tako je treba s temeljitimi raziskavami spodbuditi razvoj mehanizmov za podporo stalnega strokovnega razvoja učiteljev, kot so orodja za izmenjavo dobrih praks in priložnosti za napotitev v prava podjetja. Enako pomemben je tudi razvoj zbirk vsebin, orodij in virov ter vzpostavitev učinkovitih podpornih mrež.

Prepoznati je treba učinkovito prakso in učinkovite učitelje ter jih postaviti na vidno mesto, na primer z državnimi priznanji, ter s tem povečati prepoznavnost podjetniškega izobraževanja.

Ključne prvine v razvoju vloge učiteljev:

- z znanstvenimi raziskavami podprto razumevanje, kako učitelji pristopajo k podjetniškemu izobraževanju in kako ga dojemajo;
- priprava programa osnovnega usposabljanja za učitelje in njihovega stalnega strokovnega razvoja, vključno z usposabljanjem za razvoj vodstvenih sposobnosti pri višjem kadru;
- priprava in širjenje učinkovitih vsebin, orodij, metod in virov poučevanja;
- vzpostavitev podpornih mrež.

Razumevanje pristopov učiteljev k podjetniškemu izobraževanju in njegovega koncepta: potreba po raziskavi

Videli smo že, da je treba pri izvajanju podjetniškega izobraževanja kot pomembne dejavnike upoštevati naravnost, prepričanja in zaznavanje učiteljev, saj so oni bistveni za bolj sistematično vključevanje podjetniškega izobraževanja v izobraževalne ustanove. Izkušnje kažejo, da tega seveda ne moremo jemati kot nekaj samo po sebi umevnega. Na Švedskem so na primer poročali, da so učitelji in drugi, ki so se s podjetništvom v izobraževanju že ukvarjali, z navdušenjem sprejeli triletni nacionalni program za podjetništvo (2005–2008) večji izziv pa je bil

pritegniti učitelje, ki niso pripadali skupini „navdušencev“. Ta izkušnja kaže, da so potrebna dolgoročna, trajna prizadevanja ter je treba vlogo učiteljev jasno opredeliti na strateški in operativni ravni.

Pomembno je torej, da je temelj vsakega strateškega pristopa k razvoju podjetništva popolno poznavanje, kako učitelji razumejo in sprejemajo pojem podjetništva, in kaj to pomeni za oblikovanje izobraževalnega okolja. Raziskava, ki so jo izvedli v švedskih šolah (Berglund & Holmgren, 2007¹⁷), na primer kaže, da so učitelji in šolske uprave podjetniško izobraževanje iz „ozkega“ razumevanja poslovnega ustvarjanja preoblikovali v širšo zamisel, ki jo lahko bolje opišemo kot odnos do sveta oz. način, kako se z njim povezujemo. Natančneje, učitelji so povedali, da so pri izvajanju podjetniškega izobraževanja spodbujali odnos do sveta, ki ga označujejo kot „ustvarjalnost, odzivnost in samoiniciativnost“. To je skladno s prirojenim zanimanjem učiteljev za „učenje za življenje“.

Tudi raziskava o stališčih učiteljev na Finskem kaže nekaj zanimivih teženj: učitelji ne zaznavajo podjetniškega izobraževanja kot nekaj novega in dejavnosti, s katerimi ga podpirajo, so precej splošne (projekti, obiski, poskusi itd.). Učitelji tudi poudarjajo, da imajo učenci že prirojene sposobnosti za vodenje lastnega podjetja, naloga izobraževalnega sistema je le, da jih s podporo in spodbujanjem okrepi. Način, kako različni učitelji pojmujejo ali si razlagajo podjetniško izobraževanje, nedvomno vpliva na to, kako ga prenašajo v prakso, zato jim je treba dati jasne smernice. V vodniku in sklopu orodij za dobro prakso „Entlearn.net“, ki je del širše raziskave o podjetniškem izobraževanju, je poudarjeno, kako težko je izdelati model programa podjetniškega izobraževanja (ni enega samega pristopa ali oblike), poudarek pa je tudi na samoučenju in učenju ob delu, denimo z vključevanjem učenja v vsakodnevna opravila ali dejavnosti. Tako je izkustveno učenje morda najboljša pot naprej – podjetniki navadno najprej eksperimentirajo, nato pa pridobljeno znanje uporabijo v resničnem življenju.

Okvir za kakovost in nacionalni standard za podjetniško izobraževanje – Center za izobraževanje in industrijo na Univerzi v Warwicku, Velika Britanija

Center za izobraževanje in industrijo na Univerzi v Warwicku v Veliki Britaniji je za šole v Angliji pripravil okvir za kakovost in nacionalni standard za podjetniško izobraževanje. Namen nacionalnega standarda za podjetniško izobraževanje je določiti postopek pregleda kakovosti ter mehanizme prepoznavanja in širjenja dobrih praks podjetniškega izobraževanja. Izdelala ga je skupina izkušenih strokovnjakov za podjetniško izobraževanje, zaposlenih v Centru za izobraževanje in industrijo na Univerzi v Warwicku.

Okvir za kakovost nacionalnega standarda je razdeljen na pet prvin, od katerih je za vsako opisan in določen postopek zagotavljanja kakovosti:

- vizija podjetniškega izobraževanja v smislu koncepta in komunikacije;
- izvajanje revizije podjetniškega izobraževanja;
- načrtovanje in vodenje podjetniškega izobraževanja;
- izvajanje učnega načrta podjetniškega izobraževanja;
- preverjanje in ocenjevanje podjetniškega izobraževanja.

Vsaka prvina vključuje seznam zahtev, ki jih morajo za skladnost s standardom izpolnjevati šole, in kratek opis dokumentacije, ki se lahko doda dokazilom, ki so obvezna priloga vsake vloge. Ciljna skupina je bila obsežna in zato je imelo veliko različnih šol (osnovne, srednje in specializirane) dostop do gradiva za samopreverjanje. Tudi mnoge mreže za podporo učiteljem so navedena gradiva uporabila kot merilo za svoje storitve in kot osnovo za oblikovanje svojih programov stalnega strokovnega razvoja. Poročila kažejo, da učitelji in njihovi mentorji cenijo jasne smernice za podporo kakovostnega izvajanja podjetniškega izobraževanja. Dobro se odzivajo

17 *The Introduction of Entrepreneurship in Contemporary Swedish Education Policy: Ugly duckling or Beautiful Swan?*
Konferenca: ECER 2008, From Teaching to Learning?

na prožnost zahtev, ki omogočajo skladnost s temeljnimi merili tudi ob upoštevanju lokalnih prednostnih nalog.

Razvoj usposabljanja učiteljev

Usposabljanje učiteljev je nedvomno bistvena sestavina podpore učiteljem pri izvajanju učinkovitega podjetniškega izobraževanja. Oblike nacionalnih pristopov, ki smo jih opisali v prejšnjem delu, kažejo, da je treba v obstoječe usposabljanje učiteljev vključiti podjetniško izobraževanje. Treba je vlagati v zviševanje standardov za pedagoške poklice in za ta poklic navdušiti najuspešnejše diplomante. Vlagati je treba v osnovno usposabljanje učiteljev in podpirati stalen strokovni razvoj, zlasti učiteljev, ki so zaposleni, vendar še ne poučujejo podjetništva.

Na Finskem, kjer je bilo podjetniško izobraževanje uvedeno razmeroma zgodaj (1994) in je interdisciplinarno, je usposabljanje učiteljev za podjetniško izobraževanje pred začetkom poučevanja v treh izobraževalnih ustanovah za učitelje obvezno (oddelek Kajaani za izobraževanje učiteljev na Univerzi Oulu, programi za učitelje obrtnih šol na oddelku za izobraževanje učiteljev Rauma na Univerzi Turku in oddelek Vaasa na Univerzi Åbo Akademi), fakultativno pa še na mnogih drugih. Poleg tega so sprejeli ukrepe, da bi v usposabljanje učiteljev pritegnili nove udeležence, ki prihajajo iz podjetniškega okolja in imajo na tem področju osebne izkušnje. Vse univerze s pedagoškim programom omogočajo učiteljem pripravnikom izobraževanje za podjetništvo na fakultativni ravni. Na splošno je na voljo na fakultetah za ekonomijo in upravne vede, poudarek pa je na podjetništvu ter poslovnem znanju in izkušnjah. V letih 2006 in 2007 je navedene predmete izbralo kakih 60 študentov.

Na Cipru poteka obvezno začetno usposabljanje učiteljev na sekundarni ravni na ciprski univerzi, kjer program podjetniškega izobraževanja zajema 10 sklopov predavanj. Zavod za pedagogiko na Cipru ponuja tudi neobvezne seminarje za učitelje, delavce šolske uprave in oblikovalce politike. Organizira jih ministrstvo za šolstvo v sodelovanju z drugimi organizacijami, tj. univerzami. Vodje usposabljanja po potrebi sodelujejo

z gospodarstvom in tako zagotavljajo visoko raven predavanj.

Poljski program „Dinamično podjetništvo“ je namenjen izboljšavi podjetniškega usposabljanja na visokošolskih ustanovah. Izvajati so ga začeli leta 2004 z namenom, da za predmete na temo podjetništva na akademski ravni na Poljskem razvijejo metodologije in orodja. Metode poučevanja, orodja in študije primerov so najprej preizkusili na Akademiji za podjetništvo in upravljanje Leon Kozminski (poslovna šola) med izvajanjem projekta, ki ga je financirala EU in je vključeval 120 študentov iz 32 visokošolskih ustanov (večinoma neposlovnih) v regiji Mazovia. Na tej podlagi so pripravili učbenik „*Dynamic Entrepreneurship. How to Start Your Own Business*“, ki so ga izdali leta 2006 in je namenjen akademskemu krogu.

V Sloveniji je Center za poklicno izobraževanje uvedel usposabljanje za poučevanje podjetništva za učitelje na srednjih poklicnih in strokovnih šolah. Učitelji se usposabljujejo na delavnicah, katerih poudarek je na tem, kako z metodami dejavnega učenja in različnimi dejavnostmi „spodbujati in razvijati podjetniško naravnost“. Da bi dosegli ta cilj in sprožili učenje skozi prakso, posnemanje in plodno izmenjavo mnenj, svojo pozornost osredotočajo na strukturirane postopke, osnovane na ustvarjalnem reševanju problemov in kritičnem razmišljanju. Glavni učni rezultat pri uporabi navedenih tehnik v učilnicah je, da se pri sodelujočih razvijejo podjetniški duh in pripadajoče spretnosti v smislu splošne sposobnosti posameznikov ter poveča njihova učinkovitost v poklicnem in zasebnem življenju. Podjetništvo se pojmuje kot spodbujanje tistih osebnih sposobnosti, ki so temelj podjetniške dejavnosti. Sodelovanje s srednješkolskimi učitelji je do zdaj obrodilo obsežno učno gradivo in priročnike o „podjetnosti na področju poklicnega izobraževanja“, „možnosti samozaposlitve“, „razumevanju podjetniškega načina življenja“ ter vodnik za učitelje o uvajanju podjetništva v srednješkolsko poklicno in strokovno izobraževanje.

Usposabljanje učiteljev v Avstriji

V Avstriji so oblikovali pobudo za poučevanje podjetništva (Initiative für Teaching Entrepreneurship – IFTE)^(f), katere namen je razviti in izvajati usposabljanje učiteljev, v Kitzbühelu pa vsako leto organizirajo poletno šolo za podjetništvo. Tečaj poteka en teden v juliju ter je namenjen učiteljem s poklicnih šol, visokošolskih ustanov in splošno usmerjenih srednjih šol. Program je obsežen in zajema teme iz podjetništva na področju filozofije izobraževanja, poslovne etike in ustvarjanja zamisli, obenem pa vključuje praktično delo za izvajanje in način uporabe postopkov upravljanja sprememb pri oblikovanju inovativnih izobraževalnih organizacij. Izkustveno učenje je močno poudarjeno. Skupina, ki vodi tečaj, je izbrana iz podjetij, univerz in šol, kar odraža dejstvo, da IFTE podpirajo številni sponzorji iz javnega in zasebnega sektorja.

Napotitve učiteljev na začasno delo v podjetjih so dragocene za razvoj kompetenc učiteljev za podjetniško izobraževanje: z „učenjem skozi prakso“ učitelji pridobivajo poglobljene, praktične izkušnje o delu v zasebnem sektorju. Prinašajo tudi druge koristi, kot so razvoj vodstvenih in splošnih kompetenc, poslovnežem pa dajejo priložnost, da nekaj časa porabijo za izobraževanje in s tem pomagajo k medsebojnemu razumevanju sektorjev. Slaba stran je, da v primerjavi z obiski med šolami in lokalnimi podjetji zahtevajo občutno večjo vključenost in več sredstev. Čeprav se lahko organizirajo na osnovi individualnega dogovora med šolo in podjetjem, je po navadi za ustvarjanje in upravljanje priložnosti za napotitev potrebna visoka stopnja lokalne organiziranosti, ki morda vključuje tudi lokalne/regionalne organe ali podpirne centre in lokalne poslovne organizacije.

Zlate priložnosti: nekoliko pogo- steje zapreti knjigo – nizozemski državni center za razvoj učnega programa (SLO), Nizozemska

Nizozemski državni center za razvoj učnega programa SLO organizira tečaje usposabljanja za učitelje, ravnatelje in druge zainteresirane strani, ki želijo razvijati programe pod-

jetniškega izobraževanja, jih izvajati ali kako drugače sodelovati. Usposabljanje učiteljev vključuje dva zaporedna tečaja. Osnovno načelo programa za usposabljanje SLO je, da „gre pri podjetnosti za vedenje“.

Prvi se imenuje „Odlukujmo se“ in traja tri dni. Cilj tega tečaja, ki se osredotoča na naravnost in vedenje, je spodbuditi podjetniško vedenje učiteljev. Udeleženci delajo na samorazvoju na področju podjetništva. S tem, ko daje tečaj učiteljem možnost, da praktično doživijo, kaj pomeni biti podjetniško naravnani, želi v njih zanetiti podjetniški plamen. Udeleženci se naučijo drugače gledati na stvari, razmisliti morajo o svojih talentih in talentih svojih učencev, navezati morajo stik z „zunanjim svetom“ ter povezati podjetništvo in izobraževanje.

Drugi tečaj z naslovom „Priprave“ traja dva dneva. Namen tega tečaja je, da učitelji prenesejo podjetniški plamen v poučevanje. Udeleženci se naučijo, kako pripraviti učne ure podjetništva – na podlagi svojega načina poučevanja in za svoje poučevanje ter z navezovanjem na izobraževalne okvire in cilje izobraževanja, pri čemer sodelujejo s podjetniki zunaj šole. Od udeležencev se pričakuje, da si zamislijo lasten pouk podjetniškega izobraževanja z vsemi značilnostmi podjetništva.

Vsebina, orodja, metode in viri poučevanja

Poleg usposabljanja učiteljev je pomembno tudi, da so na voljo učinkoviti učni viri in podpora ter da je v okviru učnega programa dovolj prostora za njihovo uporabo. Navadno imajo učitelji radi, da lahko vire prirejajo in jih razvijajo, čeprav zelo zaposlenim učiteljem pridejo prav tudi „serijski“ izdelki. Mnoge navedene vire lahko učitelji ustvarijo na lokalni ravni z obstoječimi mehanizmi (kot so podporni centri, ki jim pomagajo lokalni/regionalni organi; glej 4.3.3 spodaj). Vendar je veliko primerov, ko so bila v razvoj virov vključena tudi prizadevanja na državni ravni. V Sloveniji so na primer uvedli katalog programov za usposabljanje učiteljev, ki mu je dodano pedagoško gradivo ter vsebuje vse od razvijanja podjetniške naravnosti in spretnosti do bolj specifičnih tečajev usposabljanja.

^(f) <http://www.ifte.at>.

Avstrijski center za spodbujanje podjetniškega izobraževanja (EESI), ki med drugim zagotavlja odobrene učbenike za podjetniško izobraževanje, je kot učni vir za šole na višji sekundarni ravni izdelal programsko orodje za ocenjevanje osebnostnih lastnosti in stališč do podjetništva in organizira natečaj za najboljši poslovni načrt ter enkrat na leto simpozij o podjetništvu s strokovnimi predavatelji in delavnicami.

Virtualno učno okolje za podjetniško izobraževanje – Univerza v Turkuju, Finska

Virtualno učno okolje za podjetniško izobraževanje, ki so ga razvili na Univerzi v Turkuju na Finskem, je primer poskusa, da bi ustvarili spletno platformo ter se tako spopadli s pomanjkanjem informacij, učnega gradiva in možnosti navezovanja stikov na področju podjetniškega izobraževanja učiteljev. Cilji virtualnega učnega okolja so ustvariti dinamične modele podjetniškega izobraževanja, omogočiti mreženje med oblikovalci podjetniškega izobraževanja in z razvojem novih pedagoških pristopov, strategij in učnih programov za podjetniško izobraževanje učiteljev podpreti izobraževalce učiteljev.

Projekt se je začel sredi leta 2010 in se bo izvajal v celotnem obdobju 2010–2013. Leta 2011 združuje 26 partnerjev. Začetni rezultati kažejo spremembe v strategiji in razvoj učnega programa za izobraževanje učiteljev ter boljšo pedagoško pripravljenost učiteljev za izvajanje podjetniškega izobraževanja. S tem projektom se je okrepila tudi finska mreža.

Enterprising Careers na Škotskem zagotavlja obsežno podporo učiteljem, ki izvajajo „podjetniško izobraževanje“. Pomoč ponuja zunanja organizacija, v tem primeru Center za študij podjetništva, poklicni razvoj in delo (Centre for Studies in Enterprise, Career Development & Work) na Univerzi Strathclyde. Koncept podjetniškega izobraževanja se tu uvršča v kategorijo široko zasnovanega pristopa, kakršnega smo že omenili (na primer na Finskem), ki poudarja osebnostni razvoj in daje boljše rezultate izobraževanja, kot če bi se v glavnem osredotočal

na podjetništvo v smislu zagona in vodenja podjetij. Enterprising Careers ponuja vrsto kratkih tečajev (stalen poklicni razvoj ali Continuing Professional Development), med drugim: Podjetni učitelj, Podjetna šola in Odličnost v podjetništvu (ki daje orodja, s katerimi si šole pomagajo pri ocenjevanju svojih podjetniških dejavnosti).

Obstajajo tudi številni „podjetniški paketi“, vključno z viri in orodji, ki jih učitelji lahko uporabijo pri svojem delu z učenci različnih starosti (5–7 let, 8–11 let in 12–14 let).

V Evropi lahko naletimo še na veliko drugih pristopov. V Franciji imajo na primer orodje za poučevanje „*Lucy et Valentin ... créent leur entreprise!*“ („Lucy in Valentin ... ustanovita podjetje!“), ki združuje stripe in resno vsebino ter s katerim želijo otroke med petim in štirinajstim letom starosti spodbuditi k podjetnosti in razmišljanju o tem, da bi ustanovili lastno podjetje. Uporabno je kot samostojni modul ali dodatek k dejavnostim v učilnici ter omogoča interaktiven, dinamičen, pozitiven in pragmatičen vpogled v podjetja in podjetništvo. Strip ima deset delov, po enega za vsak korak, ki ga naredita Lucy in Valentin, ko ustanavljata podjetje za športna oblačila. Za podoben pristop so se odločili v Luksemburgu, kjer na vseh osnovnih šolah uporabljajo strip o ustanavljanju podjetja („Boule in Bill ustanovita podjetje“).

Vse bolj so razširjeni tudi virtualni viri. V Veliki Britaniji na primer državna vlada in lokalni organi za izobraževanje zagotavljajo spletne vire na nacionalni in regionalni ravni (www.enterprisevillage.org.uk/). Na Poljskem glavna sestavina nacionalnega programa „Dinamično podjetništvo“ za izboljšavo podjetniškega usposabljanja v visokošolskih ustanovah vključuje namenski spletni portal (www.cieslik.edu.pl/), na katerem so študentom na voljo dodatno gradivo in orodja, vsebuje pa tudi nasvete glede poučevanja in gradivo za predavatelje.

Prepoznavanje podjetniške nadarjenosti na spletu v Baden-Württembergu, Nemčija

„Talenteschmiede Baden-Württemberg“ je pilotni projekt, ki ga izvaja NaturTalent Stiftung (fundacija za naravne talente) ter je

namenjen dijakom in študentom, starim od 15 do 20 let, vključenim v šole s splošnim programom izobraževanja. Njegov namen je ozavestiti učence glede njihove naravne nadarjenosti in jim zagotoviti smernice za njihovo možno poklicno pot. Temelji na tem, da so ljudje pri svojem delu precej bolj učinkoviti in inovativni, če lahko izkoristijo svojo nadarjenost. Učenci najprej naredijo nekaj spletnih testov (narediti jih morajo doma), ki jim skupaj vzamejo približno pet ur, zajemajo pa: preverjanje kompetenc, iskanje morebitnega poklica, „test za ugotavljanje lastnih prednosti“, s katerim ugotavljajo osebnostne lastnosti in nadarjenost, ter na koncu še preverjanje podjetniške nadarjenosti. Udeleženci naredijo doma še dva pisna testa: samoocenitveni test in oceno svojih prednosti, ki jo naredijo na podlagi odgovorov prijateljev, staršev itd. Spletni testi se pošljejo „trenerju talentov“, čemur sledi enodnevni seminar (z največ 12 učenci), kjer udeleženci delajo s „trenerjem talentov“: pogovarjajo se o rezultatih testov in izdelajo vsak svoj „seznam nadarjenosti“. Po koncu seminarja gredo domov „oboroženi“ s petimi konkretnimi predlogi prihodnjega poklicnega usposabljanja, poklica ali študija. V prvih 18 mesecih je v projektu sodelovalo več kot 4 500 mladih iz 170 šol. Navedena pobuda, ki sta jo financirala ministrstvo za gospodarstvo zvezne dežele Baden-Württemberg (zaradi njihovega izrednega zanimanja za podjetništvo) in zvezni zavod za zaposlovanje Baden-Württemberg (zaradi zanimanja za poklicno usmerjanje), je dober primer skupnega dela na regionalni ravni.

Poleg zgoraj opisanih virov učitelji potrebujejo tudi prostor, da jih lahko izkoristijo. Žal jih ovirajo pritiski, zaradi katerih je podjetniško izobraževanje kot interesna dejavnost potisnjeno na rob učnega programa. Učni programi so lahko včasih premalo prožni. Omenjeni dejavniki lahko učiteljem otežijo organizacijo inovativnih dejavnosti in zagotavljanje večje svobode učencev pri delu. Eno od rešitev lahko najdemo v Sloveniji, kjer okvimi nacionalni učni program dopušča, da ga 20 % učitelji prosto uporabijo: tu je priložnost za podjetniško izobraževanje.

Podporne mreže

Mreže so lahko pomembna podpora sredstva za učitelje. Strokovne mreže ali izkustvene skupnosti jim omogočajo izmenjavo izkušenj, ki jih imajo s podjetniškim izobraževanjem, in učenje na podlagi izkušenj drugih. V Sloveniji so se na primer že zavedli pomena tovrstne podpore pri razvoju podjetniškega izobraževanja in tudi potrebe po večjem sodelovanju med zainteresiranimi stranmi. Zaradi tega so se zavzeli za razvoj mrež za učitelje.

Podporne mreže za učni kader v irskem visokošolskem izobraževanju

INTRE (irska mreža za učitelje in raziskovalce podjetništva)⁽⁹⁾ je pomembno orodje za oblikovanje kulture in prakse izvajalcev podjetniškega izobraževanja na Irskem (na področju visokošolskega izobraževanja). To velja za ključno pri gradnji zmogljivosti v vseh ustanovah. Delo mreže INTRE podpira britanski državni svet za diplomante iz podjetništva, ki je irske pedagoške delavce vključil v svoj mednarodni program za izvajalce podjetniškega izobraževanja ob finančni pomoči Enterprise Ireland.

4.4.2 Sodelovanje s podjetji ter zasebnimi združenji in organizacijami

Podjetja so odločilni del strategij podjetniškega izobraževanja: so vir primerov iz dejanskega življenja, ki so pri učenju nadvse pomembni. Dialog med podjetniki in pedagogi je bistven, da zagotovimo ustreznost podjetniškega izobraževanja ter da se učenci zavejo obsega in narave podjetniške dejavnosti, tako na splošno kot v neposredni bližini ali regiji.

Vendar je sodelovanje podjetij neenakomerno in nestrukturirano, kar se zrcali v izhodišču modela napredka. Ovire za udeležbo podjetij so številne, predvsem pomanjkanje časa in sredstev, premalo spodbud za sodelovanje in slabo razumevanje, kako bi se lahko koristno vključili v podjetniško izobraževanje. Ena od možnosti za večjo udeležbo bi bilo morda lahko spodbujanje

⁽⁹⁾ <http://www.intre.ie/>.

vidikov družbene odgovornosti gospodarskih družb, ob zavedanju, da je razvoj podjetnih ljudi v korist celotne družbe – vključno s podjetji. Udeležba lahko koristi tudi ugledu podjetja in prinese večjo prepoznavnost v javnosti.

Prav tako so podjetja temelj delovanja mnogih zasebnih združenj in organizacij (npr. JA-YE in EUROPEN), ki so v razvoju dosedanje prakse imele pomembno vlogo. Ti organi imajo močno podporo zasebnega sektorja in se lahko neposredno približajo konkretnim poslovnim praksam ter jih dajo na voljo šolam in učiteljem kot priložnost za praktično, izkustveno učenje. Do zdaj so šole in učitelji uporabljali strokovno znanje zasebnih združenj in organizacij le priložnostno.

Ob prizadevanjih, da bi bilo podjetniško izobraževanje dostopno vsem učencem, bo model napredka povzročil občutno večje povpraševanje pri podjetjih in zasebnih organizacijah. Sodelovanje podjetij je prostovoljno in njihova množična podpora je malo verjetna brez: (i) povečane stopnje strukturiranega vključevanja in vzpostavitve dolgoročnih, trajnih odnosov s šolami, kot je predvideno v modelu napredka, in (ii) razvoja inovativnih pristopov vključevanja podjetij ob sočasni razširitvi lokalnih partnerstev ter posredniške funkcije lokalnih poslovnih organizacij (lažje izvedljivo v Nemčiji, ki ima uveljavljene organizacije, kot so gospodarske zbornice). Enako pomembno je, da poslovne organizacije sodelujejo pri razvoju strategije in njenem izvajanju na nacionalni ravni. Poslovna združenja in organizacije, kot so gospodarske zbornice, razpolagajo z neprecenljivim strokovnim znanjem in izkušnjami, ki jih lahko uporabijo pri uvajanju podjetniškega izobraževanja ter zagotavljanju, da šole in učitelji pravilno razumejo poslovne potrebe.

Kot je razvidno iz spodnjega okvirja, so področja, na katerih lahko razvijemo vlogo podjetij in tako podpremo razvoj podjetniškega izobraževanja, številna.

Ključne prvine pri razvoju vloge podjetij

- Obiski, izkušnje, študije primerov in zgledi
- Sheme mini podjetij in virtualnih družb

- Zasebna združenja in organizacije kot posredniki med svetom podjetništva in izobraževanja

Obiski, izkušnje, študije primerov in zgledi

Že mnogo let podjetja na različne načine prispevajo k podjetniškemu izobraževanju. Eden najučinkovitejših pristopov je učencem omogočiti stik z dejanskimi podjetniki in podjetji.

Zamislimo si prihodnost v podjetništvu: program DREAM

DREAM^(h) je belgijski mladinski projekt za mlade, stare od 16 do 19 let, ki podjetnikom ali delodajalcem omogoča, da v učilnici ali na delovnem mestu prostovoljno delijo svoje izkušnje. Razvil in organiziral ga je oddelek za mala podjetja na bruseljski šoli za menedžment (v okviru inštituta Institut Catholique des Hautes Etudes Commerciales), znanega kot ICHEC-PME. Projekt DREAM ima štiri cilje:

1. spodbujati mlade k razmišljanju, kateri poklic bi radi opravljali ali o katerem poklicu dejansko „sanjajo“;
2. svetovati glede spretnosti, ki jih potrebujejo za uresničitev svojih sanj;
3. spodbujati podjetniški duh in jih naučiti podjetniške naravnosti ter
4. okrepiti stike med šolami in poslovnimi skupnostmi.

Jedro projekta DREAM je „nacionalni dan“, katerega namen je dati mladim priložnost, da razmislijo o svoji prihodnosti, pri čemer jim pomagajo pričevanja različnih predstavnikov družbe in gospodarstva (storitvena dejavnost, proizvodnja, ustvarjalne panoge, nevladne organizacije itd). V nacionalnem obsegu se je pobuda začela izvajati leta 1999 in od tedaj je v projektu sodelovalo že več kot 101 000 mladih.

Vse bolj priljubljeni so podjetniški dnevi ali tedni, ki so priložnost za usmerjene dejavnosti, ko se občasno običajni urniki ne uporabljajo in učenci skupaj opravljajo dodeljene naloge. Tako lahko na primer v Franciji podjetja iz različnih sektorjev v okviru tedna „La Semaine Ecole-Entreprise“

^(h) <http://www.dreamday.be/fr/index.html>

(„Teden šola–podjetje“)¹⁸ odprejo vrata učencem, podjetniki in delodajalci pa lahko obiskujejo učilnice. Take tedne so uvedli leta 2000 s cilji izboljšati medsebojno razumevanje med svetom izobraževanja in podjetništva; okrepiti izmenjave in partnerstva ter spodbujati nove pobude in ustvariti trajen, dolgoročen dialog med učitelji in vodji podjetij. Program je del letnega koledarja dogodkov, ki se organizirajo v partnerstvu s poslovnim sektorjem v skladu z okvirnim sporazumom, sklenjenim 19. julija 2004 med ministrom za šolstvo in predsednikom gibanja Mouvement des Entreprises de France. Partnerji so tudi Center mladih vodij ter Združenje mladih in podjetij.

V Sloveniji pobuda „Šola dizajnerskega razmišljanja“ ali d.school, ki jo vodi JAPTI, Javna agencija republike Slovenije za podjetništvo in tuje investicije, pri iskanju rešitev za dejanske poslovne težave združuje interdisciplinarne skupine študentov, učiteljev in inovativnih podjetij. Mentorji iz podjetij redno obiskujejo šolo in tudi študenti obiskujejo udeležena podjetja, kjer jim predstavijo podjetje, njegove izdelke in tehnologije. Prav tako podjetja omogočajo, da si študenti pri izdelavi prototipov pomagajo z njihovo infrastrukturo.

Naslednji primer „praktičnega“ pristopa je z Nizozemske, kjer je leta 2004 Univerza Groningen skupaj z ID Media razvila izobraževalno spletno igro za dijake pripravljanih srednjih in srednjih poklicnih šol. Cilj igre za podjetnike začetnike (KvK Startersspel) je na igriv način, korak za korakom, mlade seznaniti s tem, kako ustanoviti podjetje, in jih usmeriti k organizacijam, kot je gospodarska zbornica, ki imajo pri tem pomembno vlogo. Igro je najprej leta 2005 preizkusilo pet šol, zdaj pa jo lahko uporabljajo vse šole na Nizozemskem; trenutno je registriranih okrog 80 šol. Lani je imela spletna stran¹⁹, kjer je na voljo predstavitvena različica igre, 5 000 obiskovalcev.

Zagotavljanje neposrednega vključevanja podjetnikov v izobraževanje za podjetništvo: Univerza v Valencii, Španija

V Španiji katedro za podjetniško izobraževanje na Univerzi v Valencii financirajo in upravljajo lastniki podjetij. Učitelji/predavatelji

spremljevalnega predmeta so izbrani izključno iz vrst lokalne poslovne skupnosti. To pomeni, da niso le zgled, ampak so neposredno vključeni v poučevanje podjetništva. Program izvajajo že deset let in v tem času so razvili že 250 poslovnih projektov. Ključni dosežek tega sodelovanja so podjetniške spretnosti in naravnost, ki so jih pridobili študenti.

Mini podjetja, virtualna podjetja

Najučinkovitejši način, da se učenci (in seveda učitelji) seznanijo z metodami poslovanja in njihovimi izzivi, so pobude, pri katerih se uporablja tehnika mini podjetij. Tako so del okolja, v katerem lahko preskušajo svoje podjetniške spretnosti. Mini podjetja v manjšem obsegu in kratek čas dejansko opravljajo poslovno dejavnost, da lahko učenci osebno izkusijo izzive podjetništva. Poročilo Evropske komisije o mini podjetjih za leto 2005 kaže, da ta učencem omogočajo pridobiti osnovne poslovne spretnosti, osebnostne lastnosti in prečne sposobnosti, pokazati svojo ustvarjalnost, povečati zanos in samozavest, naučiti se dela v skupini ter povečati pripravljenost za prevzem odgovornosti in pobude²⁰. Glavni dejavniki (dobra praksa) učinkovitosti in uspeha pri izvajanju programov šolskih podjetij so skupinsko delo in prosto razvijanje zamisli, vzpostavljanje vezi s podjetji in lokalno skupnostjo ter razpoložljivost mentorjev in svetovalcev iz podjetij.

Glavne prednosti mini podjetij:

1. trdna povezava s podjetji in lokalno skupnostjo in vključenost zasebnega sektorja;
2. prožnost in možnost prilagajanja programov različnim vrstam izobraževanja, lokalno pa različnim razmeram;
3. navdušenost in motivacija učencev (celotistih, ki jim za običajne predmete manjka spodbude);
4. možnost, da navedene dejavnosti v mladih sprostijo ustvarjalnost, iniciativnost in inovativnost.

Vir: GD za podjetništvo in industrijo (2005) Projekt najboljšega postopka: Mini podjetja v sekundarnem izobraževanju

18 <http://eduscol.education.fr/pid23542-cid45666/semaine-ecole-entreprise.html>.

19 <http://www.kvkstartersspel.nl/demo/#>.

20 GD za podjetništvo in industrijo (2005), Best Procedure Project: Mini-Companies in Secondary Education, http://ec.europa.eu/enterprise/newsroom/cf/itemshortdetail.cfm?item_id=3358.

Obstajajo dokazi, da lahko vključevanje v take dejavnosti neposredno povečuje verjetnost ustanovitve podjetja med mladimi. Dve nacionalni oceni mladinskih podjetij na ravni višjega sekundarnega izobraževanja in usposabljanja, izdelani leta 2002 na Norveškem, kažeta, da bodo tisti, ki so sodelovali v mladinskem podjetju, verjetneje ustanovili lastno podjetje: ankete v starostni skupini nad 29 let kažejo, da je delež ustanoviteljev lastnega podjetja med njimi štirikrat večji od povprečja (16,6 % glede na 7,5-odstotno povprečje)²¹.

Mini podjetja v Bolgariji

V Bolgariji je bil na srednji šoli v Sofiji (poklicna šola za arhitekturo, gradbeništvo in nadzor) ustanovljen Center za podjetništvo, ki je omogočil razvoj dveh šolskih podjetij. Učenci se teoretično in praktično učijo osnov podjetništva, tako da pod vodstvom za to usposobljenih učiteljev svetovalcev ustanovljajo in vodijo svoja podjetja, ki delujejo eno šolsko leto. Pri prvih korakih v podjetništvu učencem pomagajo prostovoljci med člani kluba podjetnikov, ki je prav tako del centra, namenjen pa je pospeševanju sodelovanja med šolami in lokalnimi podjetji. Prostovoljci iz podjetij mladim svetujejo, jih usmerjajo in navdihujejo.

Kot možna alternativa ustanavljanju pravih podjetij so zelo priljubljena virtualna ali „učna podjetja“, ki, kolikor se le da, zrcalijo postopke in običaje „pravih“ podjetij, njihove izdelke in storitve. Učna podjetja se uporabljajo zlasti pri srednješolskem in poklicnem izobraževanju. Dijaki delajo na podjetniškem projektu, pri čemer dobijo vpogled v poslovne procese pravih podjetij. Običajno se učno podjetje navezuje na pravo podjetje. Učna podjetja imajo več oddelkov, kot so kadrovski, uprava, trženje, računovodstvo, logistika itd. Dijaki delajo v različnih oddelkih.

Tako usposabljanje je praktično, interdisciplinarno in usmerjeno na reševanje problemov. Dijaki se naučijo dela v skupinah in odločanja ter razvijejo odgovoren odnos do dela. Poleg tega pridobijo še druge spretnosti, povezane s podjetništvom, kot na primer sposobnost pogajanja, ocenjevanja in prevzemanja tveganj ter

načrtovanja in organizacije svojega dela. Učna podjetja so po navadi del širše mreže, v kateri lahko trgujejo z drugimi učnimi podjetji. Mogoče je vzpostaviti tudi mednarodna partnerstva z učnimi podjetji iz drugih držav, na primer prek svetovne mreže učnih podjetij EUROPEN, ki ima več kot 5 500 učnih podjetij v 42 državah²².

Virtualna podjetja v Češki republiki

Glavni cilj češkega projekta „Virtualno podjetje“ je učencem pokazati, kako ustanoviti in voditi podjetje. Učenci pripravijo poslovni načrt na temo, povezano z vsebino predmeta, ki ga poslušajo, lahko pa temo izberejo tudi glede na svoja zanimanja ali okoliščine. Kolikor se le da, projekt odraža procese, kakršne srečujemo v dejanskem življenju. Pri takih vajah se je včasih treba obrniti na organe javne uprave (npr. za izdajo dovoljenj, registracijo podjetja, davčne zadeve) in učenci to opravijo pri virtualnih organih, ki jih vodi Državni center za učna podjetja (CEFIF). Med letom šole ob podpori centra CEFIF organizirajo tudi 13 regionalnih in en mednarodni sejem. Ob koncu leta lahko učenci svoja podjetja razpustijo ali jih predajo nižjim letnikom. Na mednarodni ravni sodelujejo prek mreže EUROPEN.

V španski pokrajini Asturiji so za lažje uvajanje podjetniškega pristopa v izobraževalni sistem uvedli programa „*Emprender en mi escuela*“ („Podjetnost v moji šoli“) in „*Empresa Joven Europea*“ („Evropsko podjetje mladih“). Oba programa učencem omogočata ustanovitev in upravljanje mini podjetij, vendar je njun širši cilj ozavestiti izobraževalno skupnost in druge družbene sektorje o podjetništvu ter šolam in učiteljem priskrbeti ustrezna sredstva za spodbujanje podjetništva v izobraževalnem sistemu. Podatki o udeležbi na vseh stopnjah izobraževanja kažejo stalno rast, še zlasti v srednjih šolah: v prvi fazi programa v letih 2004–2007, je sodelovalo 48 921 učencev in 1 250 učiteljev.

Prispevek zasebnih združenj in organizacij

Kot smo videli, **so pri uvajanju in podpiranju podjetniškega izobraževanja več let imele ključno vlogo mnoge organizacije, ki ne spadajo v sektor javnega izobraževanja.**

²¹ Oceni je naredil Nord-Trøndelags Research Institute, glej Kovereid in Alsos, 2003.

²² <http://cms.europen.info/>.

Med najopaznejšimi so poslovne in zasebne organizacije, od majhnih, lokalnih izvajalcev do mednarodno pomembnih udeležencev na področju izobraževanja. Gostitelji prihajajo iz različnih okolij, kot so lokalne zbornice ali sektorske organizacije, univerzitetni poslovni centri, regionalne razvojne agencije, svetovalni centri ali pobude/projekti v zvezi z družbeno odgovornostjo gospodarskih družb. Pogosto se financirajo z državnimi subvencijami ali imajo zasebne sponzorje. Čeprav navadno ne potrebujejo veliko finančnih sredstev, zagotavljajo učiteljem in šolam, ki nimajo dovolj izkušenj, dragocene vsebine in logistično podporo.

JA-YE (Junior Achievement – Young Enterprise)

Jednuno z največjih a neznámějších souEa največjih in najbolj poznanih zasebnih organizacij je mreža Junior Achievement Young Enterprise network (JA-YE Europe⁽¹⁾). Ustanovila so jo različna podjetja, ustanove, fundacije in posamezniki, deluje pa v 41 državah. JA-YE podpira vrsto dejavnosti, vključno s programom, ki mladim ponuja priložnost za vodenje podjetja: v programu podjetja JA-YE lahko dijaki in študenti, stari med 15 in 21 let, opravljajo različne podjetniške naloge, od snovanja projektov do oblikovanja in proizvodnje. Prav tako imajo dijaki in študenti možnost voliti vodstvo, se pogajati o veleprodajnih in maloprodajnih cenah, izračunavati prage dobička, pripravljati proračune, izplačevati osebne dohodke, izvajati tržne raziskave ter oglaševati in prodajati izdelke. Ob koncu programa dijaki in študenti svoje podjetje zaprejo, pripravijo izkaz poslovnega izida in premoženjsko bilanco ter na zboru delničarjev podjetja poročajo, kaj so se pomembnega naučili.

Druga pomembna mednarodna organizacija je EUROOPEN, ki spodbuja zamisel učnih podjetij in mednarodno mreženje, razvija metode in svoje člane predstavlja pri vladnih organih.

Pripravila je tudi načrt podeljevanja certifikatov kakovosti EUROOPEN učnim podjetjem in njihovim pripravnikom, ki so ga razvili kot del projek-

ta, financiranega v okviru programa EU Leonardo da Vinci²³.

Zunanje organizacije, ki si prizadevajo za spodbujanje podjetniškega izobraževanja, se lahko močno navezujejo na nacionalne strategije. Na Norveškem je na primer JA-YE bistveni del nacionalne strategije in ima pri izvajanju pomembno vlogo. Romunski nacionalni program podjetništva Junior Achievement je vključen v sistem javnega šolanja in vsebuje 12 prvin učenja skozi prakso: Naša skupnost, To je moj posel, Globalni trg, Program podjetja, Poslovanje v turizmu, Poslovanje na tehnološkem področju, Podjetje brez meja, IT v poslovanju, Poslovna matematika, Poslovna etika, program Inovacija in Program simulacije poslovanja(Titan).

Program izvajajo po vsej državi na vseh stopnjah izobraževanja. Učenci, dijaki in študenti dobijo brezplačne učbenike in imajo dostop do spletne podpore.

Tudi zasebna združenja in organizacije imajo lahko v državi pomembno vlogo. V španski Asturiji so povabili zunanjo organizacijo Valnalón, da bi izvajala izobraževanje za podjetništvo²⁴, ki je zdaj del regionalnega učnega programa, ta model pa prenašajo že na druge španske regije. V okviru organizacije Valnalón so pospešili uresničitev nekaj posebnih pobud, med njimi „Empresa en Mi Escuela“ (Podjetje na moji šoli) in „Empresa Joven Europea“ (Evropsko mladinsko podjetje). V Luksemburgu je vlada organizacijo ASBL²⁵ (asbl Jonk Entrepreneuren) javno pooblastila za spodbujanje in izvajanje podjetniškega izobraževanja. Ta nova neprofitna organizacija kot članica mreže JA-YE in ob podpori zasebnega sektorja v srednjih šolah spodbuja šolska mini podjetja.

Razvoj strukturiranega vključevanja podjetij v izobraževanje za podjetništvo: primer iz Italije

V Italiji je združenje delodajalcev, Confindustria, razvilo projekt, s katerim so v 16 italijanskih provincah v šolske svete imenovali tudi podjetnike. Sama Confindustria je usta-

⁽¹⁾ JA-YE Europe je evropska enota organizacije JA Worldwide, ki deluje v 98 državah.

²³ <http://www.europen.info/Leonardo/index.html>.

²⁴ www.valnaloneduca.com.

²⁵ Association Sans But Lucratif (ASBL) je neprofitna organizacija, ki ves presežek sredstev nameni za ukrepe doseganja svojih ciljev. Včlanijo se lahko pravne osebe, podjetja in posamezniki.

novila oddelek za mlade podjetnike, in sicer kot skupino posameznikov, katerih cilj je okrepiti ozaveščenost o pomenu vloge podjetnika in biti v sistemu združenja Confindustria „kritična vest“, za civilno družbo pa „inovacijski laboratorij“. Danes je v oddelku 12 500 združenj, organiziranih v 105 provincah in v 20 regionalnih odborih.

4.4.3 Razvoj dejavne vloge lokalnih in regionalnih organov

Lokalne in regionalne oblasti imajo pri razvoju podjetniškega izobraževanja pomembno vlogo. Kot kaže model napredka, so jo do zdaj odigrale zelo različno, nekatere se bile zelo dejavne, druge pa sploh niso sodelovale. Model napredka predvideva vse večji prispevek lokalnih in regionalnih organov pri razvoju bolj sistematičnih in strukturiranih pristopov k izobraževanju za podjetništvo, ki bodo vsekakor potrebni, da bo dosežen višji cilj in bo podjetniško izobraževanje dostopno vsem mladim. Na koncu bo morda za celovito pokritje uveljavljena zakonska zahteva za vzpostavljanje partnerstev po območjih lokalnih skupnosti.

Lokalni in regionalni organi so v *edinstvenem položaju*, da prevzamejo vodstvo pri pospeševanju grozdenja šol ter vzpostavljanja vezi med izobraževalnimi ustanovami in podjetji. Kjer imajo na področju izobraževanja veliko pristojnosti lokalni in regionalni organi (npr. v Nemčiji in Španiji), je zelo pomembno, da lokalna izobraževalna politika in praksa v celoti zajemata podjetniško izobraževanje.

Lokalni in regionalni organi lahko posredujejo pri vzpostavljanju povezav med šolami in posameznimi podjetji ter skupaj z lokalnimi poslovnimi organizacijami ob upoštevanju nacionalnih okvirov razvijajo lokalne strategije, pri čemer zagotovijo, da lokalni/regionalni učni programi ustrezno odražajo tudi poslovne potrebe. Prav tako lahko pomagajo pri razvoju in dostopu do bank gradiva in orodij za poučevanje ter pri financiranju lokalnih/regionalnih projektov. Lokalni in regionalni organi lahko zagotovijo tudi vključitev podjetniškega izobraževanja v druge lokalne/regionalne strategije, kot so na primer tiste, ki se nanašajo na socialne zadeve (npr. mladina) in gospodarski razvoj. .

Ključne naloge lokalnih in regionalnih organov

- Razvoj podpornih mrež
- Razvoj lokalnih in regionalnih podpornih centrov
- Vključevanje podjetniškega izobraževanja v širše lokalne in regionalne strategije

Razvoj podpornih mrež in centrov

V praksi imajo lahko lokalni in regionalni organi pomembno vlogo pri razvoju podpornih mrež in centrov. So nekakšen naraven forum za zблиževanje šol, za dialog in izmenjave s podjetji, za razprave o podjetniškem izobraževanju in za izmenjavo dobrih praks. Velika Britanija je poučen primer, kako se je po dolgem obdobju tovrstnega lokalnega razvoja stvari lotila vlada in dosegla, da se je razširil po celi državi, kar je korak, ki ga predvideva tudi model napredka.

Mreženje na področju podjetniškega izobraževanja: primer Velike Britanije

V Veliki Britaniji so v podporo podjetniškemu izobraževanju v starosti od 5 do 19 let ustvarili podjetniško mrežo (Enterprise Network). Njihova vizija je trajna mreža 50–60 partnerstev za učenje o podjetništvu (Enterprise Learning Partnerships – ELP), ki bi vključevala območja vseh 155 lokalnih organov, od katerih bi se nekatere združile in vzpostavile učinkovito partnerstvo. ELP sestavlja skupina šol in organizacij na območju lokalnega organa, ki želijo proaktivno podpreti podjetniško izobraževanje. Vsako tako partnerstvo ELP bo dobilo finančna sredstva za popotnico na podjetniški poti od 5- do 19-letnikov v okviru geografskega območja njihove dejavnosti. Partnerstva si bodo prizadevala podpirati vse šole na svojem območju, da bodo izboljšale podjetniško izobraževanje z vidika kakovosti in obsega. Poleg lokalno opredeljenih dejavnosti, ki jih bodo prevzeli ELP, bo mreža centralno poskrbela tudi za velik izbor virov za uporabo na šolah. Za to bodo zadolžene v nacionalnem merilu priznane organizacije, ki delujejo na področju podjetniškega izobraže-

vanja (npr. Make your Mark in Enterprise Education Trust). Enterprise Village⁹⁾ (Podjetniška vas) je spletni del podjetniške mreže v vlogi enotne kontaktne točke za vse, ki se zanimajo za podjetniško izobraževanje, in sicer predvsem v Angliji. Regionalni koordinatorji za podjetništvo in ELP bodo v podporo razvoju in sodelovanju širše skupnosti lahko izdelali lokalne in regionalne spletne strani.

V Walesu je Cyfenter Development Partnership zagotovil bazo znanja za waleški akcijski načrt podjetništva (Welsh Entrepreneurship Action Plan – WEAP), katerega glavni strateški cilj je vključiti podjetništvo v nacionalni učni program ter pri otrocih in mladini ustvariti podjetniško kulturo. WEAP se je s projektom Dynamo lotil spreminjanja naravnosti in ustvarjanja kulture, v kateri bodo ljudje podjetništvo spoštovali in cenili. Dynamo organizira usposabljanja za učitelje, za šole pa pripravlja pakete virov, vključno s pripravami za učno uro in načrti učnih ur, kartice-CD-ROM s podatki o waleškem gospodarstvu ter CD-ROM z interaktivno igro, povezano s podjetništvom. Dostop do projekta Dynamo in njegovega gradiva imajo zdaj vse srednje šole v Walesu.

Lokalni in regionalni organi lahko zagotovijo tudi podpirne centre. Ti lahko na splošno pomagajo šolam in učiteljem ter seveda podjetjem, vendar obstajajo tudi primeri konkretnejše pomoči. Dober primer je Litva, kjer pilotni mladinski centri za podjetništvo zagotavljajo zakonsko osnovo za podjetniško usposabljanje mladine v štirih občinah. V okrožjih Anyksčiai, Mazeikiai, Taurage in Zarasai so bili ustanovljeni skupaj štirje mladinski centri za podjetništvo; razvili so že metodologijo usposabljanja mladih za podjetništvo, pri čemer so si pomagali z izkušnjami partnerske organizacije „Communicare“, ter šestnajstim svetovalnim delavcem za mladino (štirim iz vsake občine) omogočili usposabljanje za izvajanje različnih programov („Prvi skok“, „Ustanovitev podjetja“ in „Razvoj podjetja“).

Vključevanje podjetniškega izobraževanja v širše lokalne in regionalne strategije

Geografska raven, na kateri se razvijajo in izvajajo druge strategije, na primer take, ki so povezane z razvojem mladine in gospodarstva,

so pogosto kraji in regije. Z vključenostjo v navedene strategije se lahko izobraževanje za podjetništvo okrepi in včasih poveže z drugimi viri financiranja, kot sta na primer Evropski socialni sklad in Evropski sklad za regionalni razvoj.

Integracija podjetniškega izobraževanja v širši socialno-ekonomski razvoj: primer Asturije, Španija

V pokrajini Asturija je vlada s socialnimi partnerji podpisala Sporazum o gospodarskem razvoju, konkurenčnosti in zaposlovanju (Agreement for Economic Development, Competitiveness and Employment – ADEC) za obdobje 2004–2007, ki je vseboval tudi program razvoja podjetniške kulture. Za obdobje 2008–2011 so ga obnovili pod naslovom Sporazum o konkurenčnosti, zaposlovanju in blaginji Asturije. Ta regionalni pristop je omogočil povezavo z drugimi viri financiranja. Tako je v kraju La Felguera organ, zadolžen za izvajanje podjetniškega izobraževanja, Valnalón (glej poglavje 4.3.2), s pomočjo pobude Skupnosti EU EQUAL razvil projekt, ki je sprožil verigo izobraževalnih dejavnosti za spodbujanje podjetnosti, še zlasti pri ženskah in mladih, in so ga kot „verižno podjetniško usposabljanje“ vključili v ADEC 2004–2007.

4.4.4 Učinkovito podjetniško izobraževanje v šolah: oblikovanje lokalnega in regionalnega ekosistema podjetniškega izobraževanja

Šole imajo skupaj z učitelji osrednjo vlogo pri razvoju učinkovitega podjetniškega izobraževanja. Šolska raven je tista, na kateri je treba združiti različne prvine podjetniškega izobraževanja v celoto ter ustvariti pravo okolje za poučevanje in učenje, ki omogoča razvoj podjetniških kompetenc. V razpredelnici 4.1 so prikazane glavne značilnosti okolja, kakršnega so poudarjali v razpravah na posvetih.

Ključne značilnosti okolja za učinkovito podjetniško izobraževanje:

- kakovostna izpostavljenost podjetnim posameznikom;

⁹⁾ www.enterprisevillage.org.uk.

- razumevanje učencev, da naloge opravljajo z namenom in cilji, med drugim za razvoj kompetenc, povezanih z ustvarjalnostjo in iniciativnostjo, ter razvoj spretnosti, potrebnih za prevzem tveganja in učinkovito vodenje podjetja;
- izkustveno in praktično učenje, ki učencem omogoča, da se zabavajo, pridobijo koristne učne izkušnje in imajo občutek, da so nekaj dosegli, kar jim krepi samozavest;
- naloge, ki dajejo učencem občutek odgovornosti do dela in povezanost z njim, da se spodbudi razvoj in izvajanje inovativnih pristopov k reševanju problemov; ter
- učitelji, ki dobro poznajo načela podjetništva, vedo, kako komunicirati z ljudmi in vzbuditi njihovo zanimanje za osrednje probleme ter kako spodbuditi učence k samostojnemu učenju.

Kot je navedeno v modelu napredka, so za izhodiščni položaj na ravni šol značilne velika raznolikost – nekatere šole so zelo dejavne, na drugih podjetniško izobraževanje sploh ni na voljo – in *ad hoc* dejavnosti, ki potekajo vzporedno z učnim programom. Izobraževanje za podjetništvo se najpogosteje pojavlja na srednjih šolah. **Končni cilj modela napredka je, da so vse šole na vseh stopnjah vključene v podjetniško izobraževanje**, jasno določene povezave med stopnjami/vrstami izobraževanja in da se v okviru razvoja lokalnih podjetniških ekosistemov razvijejo širše povezave. To zahteva še marsikje veliko razvojnega dela.

V smislu udeležencev pri ustvarjanju novih vrst okolja, potrebnih za podjetniško izobraževanje, je šolska raven tista, na kateri pridejo skupaj učitelji, učenci in podjetniki, šole so tiste, ki ustvarijo možnost za oblikovanje grozdov in partnerstev, ki lahko zajamejo vse stopnje šolanja in na operativni ravni sprejmejo celoten niz zainteresiranih strani, čeprav je na koncu potrebno tudi sodelovanje lokalnih in regionalnih organov, kot smo opisali že v prejšnjem poglavju. Ker so šole v središču dogajanja, so seveda tudi prizorišče, na katerem se je treba soočiti z dejanskimi težavami, kot so viri in urniki. Vendar skupno delo

na lokalni in regionalni ravni ter v okviru splošne strategije ponuja priložnost za razvoj skupnih dejavnosti, izmenjavo virov na lokalni, regionalni in nacionalni ravni ter izmenjavo izkušenj.

Proces se torej začne s šolami, ki morajo razviti lasten, usklajen pristop k podjetniškem izobraževanju, morda na podlagi prakse poučevanja in učenja, ki so jo posamezni učitelji že razvili. Za uresničitev navedenega je potrebno sodelovanje različnih udeležencev. Kako pomemben je ta proces, so izpostavile izkušnje na Finskem, kjer so se učitelji, učenci in šolski sveti skupaj dogovorili o skupnih ciljih in ustvarili okolje, ugodno za spodbujanje podjetniškega izobraževanja. Vendar morajo za izdelavo celostnega pristopa take težnje spremljati še konkreten načrt in napotki. Finske izkušnje kažejo tudi, da gre pri učinkovitem podjetniškem izobraževanju za proces in udeležbo ter odločen interdisciplinaren pristop in ne za oklepanje tradicionalnih meja.

Razvoj bolj celostnega sistema prinaša vrsto koristi: dostop do bolj kakovostnih virov, ekonomijo obsega, vzajemno učenje in trajnost. Obenem je pomembno, da okviri omogočajo posameznim učiteljem in šolam dovolj prožnosti, da razvijejo pristope in gradiva, primerna njihovim posebnim potrebam in zmožnostim, bodisi vsebinskim (npr. osnovno znanje učencev ali izzivi, s katerimi se srečuje lokalna industrija) ali institucionalnim (npr. glede na obseg podjetniškega izobraževanja in njegovega razmerja do učnega programa). Integracija pomeni tudi, da je treba izkoristiti skupne interese in potencialno sinergijo med ustanovami in različnimi ravnmi (npr. med šolami in univerzami). To bo povzročilo vse večje sodelovanje med posameznimi šolami in njihovo grozdenje ter povezovanje posameznih podjetij, ki delajo z njimi. Taka ureditev lahko potem s formalnejšimi dogovori med občinami in poslovnimi organizacijami (npr. gospodarske zbornice) postane bolj sistematična.

Ko preučujemo načine za učinkovito oblikovanje vse bolj celostnega pristopa k podjetniškemu izobraževanju, lahko smiselno uporabimo mnoge dejavnosti, o katerih smo govorili v prejšnjih delih tega poglavja. Vendar veliko pomembnih prvin lahko opredelimo tudi zdaj in te so prikazane v spodnjem okvirju.

Ključne prvine pri razvoju lokalnega ekosistema podjetniškega izobraževanja

- Oblikovanje okolja za izkustveno učenje (pogosto kot dodatek in/ali dopolnitev „tradicionalnega“ izobraževanja v učilnici)
- Razvoj grozdov, partnerstev in širše zastavljenih odnosov, ki zajamejo vse stopnje izobraževanja in širok krog zainteresiranih strani
- Razvoj lokalnih in regionalnih podpornih centrov

Na tej ravni je samo po sebi velik izziv navedene prvine ponazoriti z dobro prakso, saj morajo, glede na opredelitev, pobudo v zvezi s tem prevzeti posamezne šole in kraji. Vendar je veliko primerov, ko so s svojim sponzorstvom posegli nacionalni in/ali regionalni organi, kar kaže, kako se da ukrepanje pospešiti.

Ustvarjanje okolja za izkustveno učenje

Poučen primer, kako se lahko ustvari okolje za izkustveno učenje, je italijanski projekt „*Impresa Formativa Simulata*“ (IFS) („Simulacija učnega podjetja“). IFS se uporablja za uvajanje novega načina podjetniškega izobraževanja, oprtega na namenski program, ki omogoča virtualno simulacijo poslovnega okolja, vključno z vladnimi agencijami, bankami in gospodarskimi zbornicami. V tej pobudi je do zdaj sodelovalo 731 šol in 370 podjetij. Da bi podprli uvajanje navedenega sistema na lokalni ravni, je bilo v sodelovanju s številnimi italijanskimi regijami ustanovljenih petnajst regijskih centrov. Novi model usposabljanja, ki izhaja iz te metode poučevanja, je osredotočen na razvoj podjetniških spretnosti in inovativnosti ter zmogljivosti po šolah. Kaže tudi koristi, ki jih prinašajo alternative klasičnega modela pouka v učilnici. Glavne značilnosti sistema IFS so, da spodbuja strategijo učenja, ki temelji na „učenju skozi prakso“; za premostitev vrzeli med učilnico in podjetjem uporablja simulacijski laboratorij ter zahteva sodelovanje med šolami in podjetji, s čimer utira pot izobraževanju z jasno določenimi učnimi cilji.

Grozdi, partnerstva in širše povezave

V državah z razmeroma dolgo tradicijo izobraževanja za podjetništvo je razvojna pot ponekod pripeljala šole do tega, da so se začele združevati v grozde in morda pozneje, pod pokroviteljstvom lokalnih organov in poslovnih organizacij, vzpostavljati partnerstva s podjetji. V nekaterih delih Evrope je bilo delovanje na regionalni ravni precej izrazito. Pri takem obsegu lahko upoštevamo širši krog morebitnih udeležencev, med njimi visokošolske in sektorske organe, kot je prikazano spodaj.

V Španiji sta na primer Inštitut za mala in srednje velika podjetja v Valencii (IMPIVA) in Fundacija Univerze v Valencii za povezavo univerze s podjetji (ADEIT) združila moči ter omogočila območnim tehničnim in pedagoškim inštitutom boljši dostop do poslovne skupnosti. Program vključuje konzorcij mestnih poslovnežev, katerega cilj je spodbuditi podjetništvo v šolah in na univerzah. To dosegajo predvsem z izvajanjem usposabljanja in usmerjenih dejavnosti, ki jih financira konzorcij podjetij. Primer je poletna šola, katere cilj je usposobiti univerzitetne profesorje za spodbujanje podjetništva pri študentih. Poučevalci tega programa so razredne „delavnice“ in spletno usposabljanje.

Program so pripravili, da bi podrobno obravnavali/izkoristili glavne izzive/značilnosti pokrajine Valencia in gospodarstva ter se celostno lotili vrste specifičnih vprašanj: vse manj diplomantov, ki se odločijo za učiteljski poklic; potreba po maksimiranju priložnosti, ki jih že ponuja program ERASMUS in v katerem Univerza v Valencii že sodeluje, ter potreba po osredotočenosti na glavne sektorje zaposlovanja v mestu in na širšem območju (kovine, mehanika, hrana in pijača).

Kjer imajo regionalni upravni organi velike pristojnosti na področju izobraževanja in podjetništva, so posegi lahko širši in bolj strukturirani, tako kot v Baden-Württembergu v Nemčiji. Kot je prikazano v okvirju v nadaljevanju, so s posegi želeli razviti bolj integriran pristop k podpori izobraževanju za podjetništvo, pri čemer so zajeli vse ravni med regijo in celotno državo.

K integriranemu pristopu na regionalni in nacionalni ravni: Baden-Württemberg, Nemčija

V Nemčiji si v okviru programa podjetniškega izobraževanja na šolah v Baden-Württembergu z različnimi paketi ukrepov, ki vključujejo učna in mini podjetja ter zajemajo regionalno in nacionalno raven, prizadevajo spodbuditi podjetniški duh. Tekmovanje v zagonu podjetja, ki temelji na računalniški igri, je za učence na nacionalni, regionalni in lokalni ravni (npr. „Nordschwarzwald-cup“) pomemben del programa. Med tekmovanjem se v simuliranem obdobju 16 let vodi virtualno podjetje, od zagona do kotacije na borzi. Skupine sestavljajo udeleženci iz različnih šol. Poleg tega so zagotovljene različne vrste podpore, da imajo šole čim več koristi od „pristopa z mini podjetji“, med njimi: konferenca „Schule und Selbständigkeit“ („Šola in samozaposlovanje“), ki je potekala novembra 2009; sejmi za učna in mini podjetja; zbirka podatkov o mini podjetjih na spletu (www.schulen.newcome.de); gradivo in literatura o ustanovitvi mini podjetja; mreža oseb za stike (ki vodijo seminarje in delavnice za učitelje ter lahko poskrbijo tudi za povezavo z dejanskimi podjetji) in nacionalna klicna številka za pravne nasvete.

5

Nadaljnji razvoj programa

Ključne točke petega poglavja

Države članice so soglasne, da je treba podjetništvo vključiti v vse izobraževalne programe na nacionalni/regionalni ravni in/ali strategije vseživljenjskega učenja ter pri tem celovito zajeti vse stopnje/vrste izobraževanja, ključno vlogo pri podpori razvoja pa mora imeti EU.

Ukrepi, ki bi bili koristni na ravni EU, med drugim vključujejo:

- financiranje ustanavljanja nacionalnih in regionalnih centrov za podjetniško izobraževanje, ki bi delovali kot opazovalna skupina za dobre politike in prakse, središče za raziskave in razvoj ter platforma za vključevanje zainteresiranih strani;
- financiranje novih raziskav in razvoja ter zbiranje in širjenje dobre prakse;
- podporo razvoju in širjenju učnega gradiva in metodologij ter usposabljanju učiteljev, na primer na seminarjih in delavnicah;

- financiranje pobud za ozaveščanje, ki bi spodbudile nove dejavnosti;
- celovito vključevanje podjetniškega izobraževanja v nove programe (po letu 2013), najprej v postopke za oceno učinka/predhodno vrednotenje, nato pa v zasnovo samih programov (ne kot dodatni ukrep);
- finančno podporo v državah članicah/regijah za spodbujanje kohezije in nove gospodarske rasti ter blaginje in napredka prek nacionalnih programov reform (NRP) in operativnih programov (OP) s spodbujanjem in razvojem priložnosti s sredstvi iz skladov ESS/ESRR ministrstvom/odborom za spremljanje programov in regionalnim organom. Dejavnosti podjetniškega izobraževanja se lahko podpirajo iz teh skladov. Ukrepi za razvoj podjetij so v okviru NRP in OP nekaj vsakdanjega ter se lahko podprejo in pospešijo z razvojem usklajenih paketov za podporo podjetniškemu izobraževanju.

5.1 Uvod

Kot jasno kaže slika trenutnega stanja, opisana v drugem poglavju, je področje dejavnosti, s katerimi bi pomagali državam po predstavljenem modelu napredka narediti korak naprej, precej obsežno. Obenem je analiza v drugem poglavju razkrila celoten obseg programa, ki ga je treba postopno izpeljati. Podjetniško izobraževanje ima vse možnosti, da prispeva k vrsti socialnih in gospodarskih dejavnosti, in že njegova široka zasnova opozarja na močno potrebo po spremembi paradigme na področju izobraževalne prakse.

Pomembno je, da razumemo obseg nalog, ki čakajo udeležence v državah članicah, saj nam to pomaga pri določanju najboljših načinov, kako lahko EU podpre vlade držav članic in druge zainteresirane strani.

Na splošno je treba upoštevati številne vidike. Prvič bo pomembno, da bodo države članice naloge razdelile na obvladljive dele, določile prednostna področja in smiselno zaporedje nalog, v katerem poznejši ukrepi nadgrajujejo prejšnje. Drugič je pomembno, kot smo že poudarili, da nacionalne/regionalne vlade namesto pristopa od zgoraj navzdol raje določijo široke okvire, znotraj katerih se lahko spodbuja pospešen razvoj podjetniškega izobraževanja na vseh ravneh.

5.2 Politične posledice

Glede ciljev podjetniškega izobraževanja so si vsi enotni, opredelimo pa jih lahko takole:

- podjetništvo je treba vključiti v vse nacionalne ali, kjer je to primerno, regionalne strategije izobraževanja in vseživljenjskega učenja, da se ključne podjetniške kompetence lahko razvijajo na vseh ravneh, od osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja kot integriran del učnega programa do visokošolskega formalnega izobraževanja, pri čemer se lahko učenci za bolj poglobljeno znanje odločajo med vrsto izbirnih predmetov;
- spodbujati je treba razvoj podjetnih evropskih državljanov, zmožnih ustvarjati in izkoriščati priložnosti za ustanavljanje novih podjetij in njihovo preživetje in s tem zagotavljati nova delovna mesta, blaginja in gospodarsko stabilnost;

- ustvariti je treba podjetnejšo Evropsko unijo, katere državljani imajo podjetništvo trdno zasidrano v kulturni identiteti ter nanj gledajo kot na osnovo za ustvarjanje in uresničevanje priložnosti z vseh življenjskih vidikov.

Navedeno ima seveda posledice na številnih političnih področjih, ki jih moramo zdaj obravnavati. Omembe vredne so zlasti:

- vpliv podjetniškega izobraževanja na **politiko konvergence**, in sicer glede regionalnih razlik znotraj držav članic in tudi razlik med 27 državami članicami EU;
- vpliv na politiko **konkurenčnosti**, še zlasti glede trenutnega upada gospodarske rasti in staranja populacije – s spodbujanjem inovativnosti, diverzifikacije ter prenosa podjetij in nasledstva (točka, ki je bila na posvetu v Rimu še zlasti poudarjena);
- vpliv na **mladinsko politiko** glede sodelovanja z mladimi, izboljšanja njihovih življenjskih spretnosti in življenjskih odločitev;
- vpliv na **kohezijski** program, na primer glede nadaljnega izvajanja programov aktivnega državljanstva, družbene odgovornosti gospodarskih družb, razvoja stabilnejših skupnosti ter zmogljivosti in družbenega kapitala.

5.2.1 EU kot gonilna sila: podpora novemu razvoju in krepitev programov

Obstaja splošno soglasje, da nacionalne vlade še vedno ne posvečajo dovolj pozornosti financiranju podjetniškega izobraževanja, poleg tega pa je bil proračun za podjetniško izobraževanje zaradi recesije omejen. Kljub temu lahko ugotovimo, da je na ravni EU precejšnje število virov financiranja, ki bi jih lahko uporabili za podporo državam članic in regij pri razvoju pobud, še zlasti Evropski socialni sklad, ki se splošno uporablja. V nemškem Baden-Württembergu so na primer s sredstvi ESS podprli sektorske ukrepe in mreže za podporo podjetniške miselnosti in vedenja v šolah in obšolskih dejavnosti mladih; do zdaj je bilo odobrenih že osem projektov v vrednosti 1,2 milijona EUR. V Romuniji nacionalno strategijo za razvoj kadrov, ki vključuje tudi podjetniško izobraževanje, podpirajo s sredstvi ESS – za program SOPHRD 2007–2013 je bilo dodelje-

nih 201 127 040 EUR. Obenem je pomembno upoštevati, da je bilo poznavanje možnosti navedenih virov za podporo podjetniškemu izobraževanju med udeleženci zelo različno, kar je bilo pričakovati, saj prihajajo iz zelo različnih okolij.

Na splošno je potem naloga EU, da aktivira razpoložljiva sredstva, ter do določene stopnje in na ključnih področjih ukrepanja sama, prek evropskih projektov in institucij, prevzame vlogo pobudnika. Nekatere dejavnosti se lahko nanašajo na ozaveščanje o možnostih pridobivanja sredstev iz strukturnih skladov ali drugih virov EU, namenjenih ukrepom, lahko pa imajo še večji vpliv, med drugim z zagotavljanjem, da se podjetniško izobraževanje ustrezno upošteva pri letnih javnih razpisih in načrtovanju novih programov za obdobje po letu 2013.

V naslednjem okviru so navedene ključne dejavnosti, ki jih je treba izvesti

EU kot gonilna sila: ključne dejavnosti

- Financiranje ustanavljanja nacionalnih in regionalnih centrov za podjetniško izobraževanje, ki bi bili opazovalna skupina za dobre politike in prakse, središče za raziskave in razvoj ter platforma za vključevanje zainteresiranih strani.
- Financiranje novih raziskav in razvoja ter zbiranje in širjenje dobrih praks.
- Podpora razvoju in širjenju učnega gradiva in metodologij ter usposabljanju učiteljev, na primer na seminarjih in delavnicah.
- Financiranje pobud za ozaveščanje, ki bi spodbudile nove dejavnosti.
- Celovito vključevanje podjetniškega izobraževanja v nove programe (po letu 2013), najprej v postopke za oceno učinka/predhodno vrednotenje, nato pa v zasnovo samih programov (ne kot dodatni ukrep).
- Finančna podpora v državah članicah/regijah za spodbujanje kohezije in nove gospodarske rasti ter blaginje in napredka prek nacionalnih programov reform (NRP)

in operativnih programov (OP) s spodbujanjem in razvojem priložnosti s sredstvi iz skladov ESS/ESRR ministrstvom/odborom za spremljanje programov in regionalnim organom. Dejavnosti podjetniškega izobraževanja se lahko podpirajo iz teh skladov. Ukrepi za razvoj podjetij so v okviru NRP in OP nekaj vsakdanjega ter se lahko podprejo in pospešijo z razvojem usklajenih paketov za podporo podjetniškemu izobraževanju.

5.2.2 Naloge in pristojnosti na ravni EU

Zgoraj priporočena ureditev omogoča precejšnje sinergije med posameznimi funkcijami. Vidimo lahko tudi, da bi pri izvajanju lahko sodelovalo veliko zainteresiranih strani:

- Generalni direktorat za izobraževanje in kulturo;
- Generalni direktorat za podjetništvo in industrijo;
- Generalni direktorat za regionalno in mestno politiko (za ESRR);
- Generalni direktorat za zaposlovanje, socialne zadeve in vključevanje (za ESS);
- EUROSTAT (za razvoj kazalnikov in spremljanje zbirke dokazov);
- Izvajalska agencija za izobraževanje, avdivizualno področje in kulturo (za program vseživljenjskega učenja) in
- Izvajalska agencija za konkurenčnost in inovativnost (za pilotne projekte v podjetniškem izobraževanju).

Čezmejni laboratorij za usposabljanje učiteljev na področju učenja podjetništva: Center jugovzhodne Evrope za učenje podjetništva

Center jugovzhodne Evrope za učenje podjetništva (South East European Centre for Entrepreneurial Learning – SEECCEL) je ustanova, ki se je razvila na podlagi okvira spremljanja podjetniške politike EU v regijah pred pristopom v EU. Zaradi zanimanja mnogih držav za sodelovanje v podjetniškem izobraževa-

nju center dobiva podporo Evropske komisije in hrvaške vlade. Center zagotavlja podporo osmim državam, v njegovem upravnem odboru pa sta minister za šolstvo in minister za gospodarstvo.

Dejavnosti centra temeljijo na skupinah strokovnjakov iz več držav, ki se ukvarjajo z učnim programom in rezultati podjetniškega izobraževanja, usposabljanjem učiteljev pred poučevanjem in med njim ter inovativnimi pristopi k spodbujanju razvoja podjetniških šol. Na področju začetnega usposabljanja SEECEL, v sodelovanju z eno univerzo (pedagoško in drugimi fakultetami, ki pripravljajo učitelje za predmetno poučevanje) iz vsake od osmih udeleženih držav, razvija programe usposabljanja za učitelje pred začetkom poučevanja s posebnim poudarkom na ključnih sposobnostih za podjetništvo. Izbirni predmet na univerzah se osredotoča na vlogo podjetniške šole in razvoj podjetniških lastnosti pri učencih.

Usposabljanje med poučevanjem, ki ga zagotavlja SEECEL, se izvaja na dveh ravneh. Prvič, na nacionalni ravni (agencije za izobraževanje), z namenom izboljšanja politike in načina spremljanja. Drugič, na šolski ravni, kjer usposobljeni učitelji v 32 šolah vseh osmih udeleženih držav preskušajo načela in metode (2011–2012). Zaradi zanimanja šolskih krogov za trajen razvoj je usposabljanje ravnateljev glavno področje delovanja SEECEL.

Seznam ukrepov

– Agenda iz Osla za podjetniško izobraževanje v Evropi

Namen tega dokumenta je sistematično in z učinkovitimi ukrepi pospešiti napredek pri spodbujanju podjetniške naravnosti v družbi.

Agenda je obsežen seznam predlogov, med katerimi lahko zainteresirane strani izbirajo ukrepe, primerne za njihovo raven, in jih prilagodijo lokalnim razmeram.

Pri vsakem predlaganem ukrepu so navedeni primerni udeleženci.

	EU	Države članice	Izobraževalni organi	Lokalni/regionalni organi	Šole/univerze	Posredniške organizacije	Podjetja/podjetniki
A – Rámec pro vývoj politiky							
A1 Zagotovitev politične podpore podjetniškemu izobraževanju na najvišji ravni. Resničen napredek bo mogoč le ob trdni zavezanosti nacionalnih in regionalnih vlad ter zadevnih ministrstev v okviru izvajanja lizbonske strategije.							
A2 Boljša vključitev podjetniškega izobraževanja v lizbonski proces spremljanja (Integrirane smernice za rast in delovna mesta) in izboljšanje učinkovitosti ocenjevanja napredka držav članic na tem področju z uporabo posebnih kazalnikov.							
A3 Vzpostavitev vseevropskega okvira načrtovanih dosežkov, ki ji bo sledila ustrežna ocena učinka sprejetih ukrepov. Usklajevanje je treba zagotoviti na ravni EU ter ob tem opredeliti splošne cilje in zelene rezultate za podjetniško izobraževanje. Ta okvir bi lahko podprli z ustanovitvijo evropske opazovalne skupine za podjetniško izobraževanje z nacionalnimi antenami.							

	EU	Države članice	Izobraževalni organi	Lokalni/regionalni organi	Šole/univerze	Posredniške organizacije	Podjetja/podjetniki
A4 Začetek izvajanja nacionalnih strategij za podjetniško izobraževanje z jasnimi cilji, ki obsegajo vse stopnje izobraževanja. Te strategije bi morale pozivati k dejavni udeležbi vseh ustreznih akterjev (javnih in zasebnih) in vzpostaviti splošni okvir ob opredelitvi konkretnih ukrepov. Ti bodo obsegali vse od vključitve podjetništva v nacionalne učne programe do zagotavljanja podpore šolam in učiteljem. Splošni cilj bo zagotavljanje skladnega napredka mladih pri pridobivanju podjetniških kompetenc na vseh stopnjah izobraževalnega sistema.							
A5 Oblikovanje usmerjevalnih skupin na evropski in nacionalni ravni, v katerih so lahko zastopane vse zainteresirane strani, ki so vključene v podjetniško izobraževanje (javne uprave, podjetja, izobraževalne ustanove, učenci, dijaki, študenti itd.). Med nalogami teh skupin bi bilo tudi določanje ciljev na področju podjetniškega izobraževanja ob upoštevanju njegovih različnih elementov in poročanje o doseženem napredku.							
A6 Spodbujanje podjetniškega izobraževanja na regionalni ravni s skladnim programom, ki združuje lokalne zainteresirane strani in z raznimi instrumenti prispeva k različnim ravnam izobraževanja.							
A7 Lajšanje razvoja podjetniškega izobraževanja v okviru bolonjskega procesa: s spodbujanjem mobilnosti učiteljev (med državami in ustanovami, vključno z zasebnim sektorjem); s priznavanjem vloge tudi drugemu učnemu in vzgojnemu osebju (strokovnim delavcem, podjetnikom, študentom samim) poleg učiteljev; s priznavanjem podjetniških poklicnih poti v okviru dodiplomskega izobraževanja na univerzah.							
A8 Povečanje skladnosti med evropskimi programi financiranja, ki se lahko uporabijo za podporo projektom in dejavnostim na področju podjetniškega izobraževanja (zlasti program vseživljenjsko učenje, ESS, ESRR). Ti programi imajo lahko veliko vrednost pri podpiranju ukrepov na nacionalni in lokalni ravni.							
A9 Zagotavljanje usklajevanja na evropski ravni pri vrednotenju programov in dejavnosti, da se omogoči primerljivost rezultatov. EU bi lahko oblikovala skupino raziskovalcev na področju podjetniškega izobraževanja, da pomaga opredeliti kazalnike in določiti značilne izobraževalne procese.							
B – Podpora izobraževalnim ustanovam							
B1 Boljša vključitev podjetniških programov in dejavnosti v obstoječe učne programe za šole na vseh stopnjah (osnovnošolski, srednješolski, v poklicnem izobraževanju) kot horizontalni element na vseh študijskih področjih (podjetniška naravnost) in kot samostojni predmet (podjetniške spretnosti).							
B2 V širšem smislu (spodbujanje lastnosti, kot so ustvarjalnost, samostojnost, iniciativnost, skupinski duh itd.) je treba podjetništvo vključiti tudi v učni program v osnovnih šolah. Zlasti je na tej stopnji izobraževanja pomembno prepričati šole, učitelje in starše, da je podjetništvo ključna kompetenca za vse ter da namen njenega pridobivanja ni, da bi vsi učenci postali poslovneži.							
B3 Evropska komisija mora podpirati reforme učnih načrtov na nacionalni ravni in omogočati primerjalne analize z uporabo vrste instrumentov, od usklajevanja izvajanja libonske strategije do omogočanja izmenjave dobrih praks.							

	EU	Države članice	Izobraževalni organi	Lokalni/regionalni organi	Šole/univerze	Posredniške organizacije	Podjetja/podjetniki
B4 Podpiranje uporabe pedagoških orodij, pri čemer so učenci vključeni v dejanske podjetniške projekte (na primer upravljanje mini podjetja). Vključitev teh dejavnosti kot priznane možnosti v uradne šolske programe, zlasti na srednješolskem nivoju.							
B5 Spodbujanje izvajanja pilotnih projektov v šolah z usmerjenim javnim financiranjem z namenom preizkušanja različnih poti zagotavljanja podjetniškega izobraževanja. Končni cilj bo obsežno razširjanje s tem razvitih dobrih praks in spodbujanje šol, da v kar največjem številu prevzamejo preizkušene metode.							
B6 Zagotavljanje trajnega financiranja/ trajne podpore dejavnostim podjetniškega izobraževanja in izvajanju dejanskih podjetniških projektov v šolah. Prenehanje kratkoročnega financiranja projektov ali sprememba mehanizmov financiranja oslabilta njegovo trajnost, razen če se lahko to vključi v skladno strategijo.							
B7 Zagotavljanje javnega financiranja za ustanavljanje podjetniških središč pri univerzah in vzpostavljanje mreže med njimi. Naloge teh centrov bi bile med drugim naslednje: širjenje podjetništva na različna študijska področja v ustanovi; pospeševanje komercializacije raziskav in izkoriščanja novih poslovnih idej; vzpostavljanje vezi med podjetji itd.							
B8 Vzpostavljanje skupnih evropskih in nacionalnih platform obstoječih programov, projektov in učnega gradiva v podporo skupni uporabi in razširjanju. Te platforme bodo nudile trdno podporo strokovnim delavcem pri zagotavljanju boljše ponudbe podjetniškega izobraževanja.							
B9 Razvijanje raziskav za oceno učinka podjetniškega izobraževanja na posameznike, skupnosti, družbo in gospodarstvo. Možnost sledenja nekdanjim učencem, dijakom in študentom bo ključni dejavnik uspešnosti.							
C – Podpira učiteljem in vzgojiteljem							
C1 Zagotavljanje posebnega usposabljanja za učitelje na področju podjetništva je vprašanje politike in ga je treba vključiti v reforme nacionalnih učnih programov. Izobraževalni organi se morajo z učitelji pogovarjati v njihovem jeziku in jim pojasniti, zakaj je podjetništvo ključna kompetenca za vsakogar ter kako lahko s tem povezane metode in dejavnosti v pouk vnesejo več dinamike in inovativnosti.							
C2 Sprejetje inovativnih metod usposabljanja učiteljev na področju podjetništva. Te bi vključevale študije primerov in druge interaktivne metode, kot so vključevanje učiteljev v dejansko delo v okviru podjetniških projektov ali celo v samostojno upravljanje mini podjetij. S pridobivanjem neposrednih izkušenj bodo učitelji bolj učinkoviti pri uporabi teh metod pri pouku.							
C3 Zagotavljanje spodbud na šolski ravni, da se učiteljem omogoči poučevanje podjetništva, na primer z vzpostavljanjem skladov za razvoj zaposlenih ter s priznavanjem in nagrajevanjem vključevanja učiteljev v dejavnosti, za katere je potreben inovativen pedagoški pristop in pogosto tudi njihova dodatna prizadevanja.							
C4 Začetek izvajanja inovativnih ukrepov za usposabljanje učiteljev na področju podjetništva z evropsko razsežnostjo, ki bodo podprti v okviru programa Skupnosti vseživljenjsko učenje.							

	EU	Države članice	Izobraževalni organi	Lokalni/regionalni organi	Šole/univerze	Posredniške organizacije	Podjetja/podjetniki
C5 Podpora mobilnosti učiteljev in vzgojiteljev po vsej Evropi, zlasti v okviru visokošolskega izobraževanja, preko programa Skupnosti vseživljenjsko učenje in/ali drugih instrumentov, oblikovanih za ta namen. V Evropi sta potrebni večja mobilnost in izmenjava izkušenj, a ne le med univerzami, temveč tudi v akademskem in poslovnem svetu. Razviti je treba programe, ki učiteljem in vzgojiteljem omogočajo, da preživijo nekaj časa v drugih ustanovah in/ali v zasebnem sektorju z namenom dejanske vključitve, učenja in razvoja. V Evropi si je treba znanje in dobro prakso bolj izmenjevati med sektorji in državami.							
D – Podjetniške dejavnosti v šolah in visokošolskem izobraževanju							
D1 Vključitev elementov podjetniškega obnašanja (radovednost, ustvarjalnost, samostojnost, samoiniciativnost, skupinski duh) že v osnovnošolsko izobraževanje. Za ta namen se uporabljajo igre, risanke in druga orodja, ki so primerna za učence.							
D2 Ozaveščanje majhnih otrok o vlogi podjetij in podjetništva v družbi vse od osnovne šole. Poudarjanje ideje „odgovornega podjetništva“ bo pomagalo, da bo podjetniška poklicna pot postala bolj privlačna.							
D3 V šolah distribucija knjige z zgodbami o uspehu mladih podjetnikov, da se izboljša predstava o podjetnikih kot zgledih za mlade.							
D4 Uvedba inovativnih pedagoških pristopov v vse učne predmete, kar je potrebna osnova za vzgajanje podjetniškega duha. Širjenje nabora uporabljenih pedagoških pristopov preko inovativnega razvoja učnih programov. Šolsko izobraževanje mora temeljiti na radovednosti in naravnih podjetniških sposobnostih otrok.							
D5 Preizkus podjetniške usposobljenosti učencev kot del končne ocene programov ali tečajev na področju podjetništva in podelitev spričeval („podjetniško spričevalo“), ki potrjujejo pridobitev teh spretnosti.							
D6 Povezovanje učencev, dijakov in študentov s pravimi podjetji in poslovneži, da se zagotovijo resnične poslovne izkušnje. Učenci, dijaki in študentje pri, na primer, upravljanju navideznega podjetja ali simulaciji poslovnega načrta ne smejo biti omejeni in ločeni od sveta zunaj šole.							
D7 Omogočanje in podpora spontanim pobudam študentskih združenj, ki poskušajo doseči cilje, kot sta vzpostavljanje vezi s podjetji in sodelovanje učencev, dijakov in študentov pri podjetniških projektih. Priznavanje in nagrajevanje časa, ki ga učenci, dijaki in študentje posvečajo tem dejavnostim, s podeljevanjem izobrazbenih kreditnih točk.							
D8 Vključevanje nekdanjih učencev, dijakov in študentov v dejavnosti šole/univerze in razreda (na primer tistih, ki so ustanovili podjetje).							
D9 Zagotavljanje podjetniškega izobraževanja za prikrajšane skupine. Tako usposabljanje lahko zelo koristi zlasti mladim, ki jim grozi socialna izključenost (mladi z nizkimi dohodki, mladi osipniki, mladostniki, ki jim grozi dolgotrajna brezposelnost, begunci itd.). Poveča lahko motivacijo tistih, ki se najbolje učijo skozi prakso in imajo težave z bolj tradicionalnimi predmeti. Nekateri programi, namenjeni tem ciljnim skupinam, so bili zelo uspešni v smislu začetka izvajanja in socialnega vključevanja.							

	EU	Države članice	Izobraževalni organi	Lokalni/regionalni organi	Šole/univerze	Posredniške organizacije	Podjetja/podjetniki
D10 Visokošolske ustanove morajo vključiti podjetništvo v različne predmete v okviru študijskih programov, saj lahko to poveča vrednost vseh programov za pridobitev diplome (npr. tehniških in znanstvenih študijev, vendar tudi študijev humanističnih ved in umetnostnih študijev). Vse fakultete/področja morajo razviti možnosti za študente na vseh stopnjah, da podjetništvo doživijo.							
D11 V visokošolskem izobraževanju pripeljati podjetnike v učilnice in vključiti študente neposredno v podjetniške projekte. Uporaba dejavnih učnih metod je bolj zapletena kot uporaba tradicionalnih. Za to je treba v učnem procesu pri študentih vzbujati občutke in čustva. Vzgojitelji/moderatorji morajo torej znati ustvariti odprto okolje, v katerem študentje razvijajo samozavest, potrebno za tveganja.							
D12 Povečanje izdelave evropskih študij primerov za uporabo v visokem šolstvu. Skupinsko delo na dejanskih primerih je učinkovita metoda, saj se z njo izboljšuje razumevanje resničnih vprašanj, povezanih s podjetništvom, in študente vključi v iskanje rešitev za resnične probleme. Bolje je, da imajo uporabljene študije primerov za kar največjo učinkovitost evropsko in lokalno razsežnost, kot da so uvožene iz Združenih držav.							
D13 Podjetništvo je treba akademsko bolj ceniti: oblikovati je treba dobre raziskovalne in doktorske študijske programe na področju podjetništva, da se vzpostavi „kritična masa“ bodočih učiteljev s to posebno kompetenco.							
D14 Spodbujanje študentov, diplomantov in raziskovalcev, ki imajo tržno izvedljive poslovne ideje, da jih razvijejo v podjetja, z zagotavljanjem vrste podpor- nih storitev v okviru ustanove (inkubatorji, financiranje, mentorstvo itd.).							
D15 Sistematično vključevanje vrednotenja v vse programe. Najbolj učinkovito vrednotenje je neodvisno in primerjalno (torej bi ga bilo treba izvajati pred začetkom programa in po njegovem zaključku).							
E – Vzpostavljane vezi in odpiranje izobraževanja zunanjemu svetu							
E1 Spodbujanje oblikovanja učnih skupnosti, katerih naloga je spodbujanje podjetniške naravnosti, z vzpostavljanjem vezi med javnim in zasebnim sektorjem, vključevanjem šol, akademskega sveta in podjetij ter ustreznih posredniških organizacij. Zlasti je treba bolj priznati vlogo posredniških organizacij, ki razširjajo dejavnosti na področju podjetništva v šolah in na univerzah ter gradijo vezi med izobraževanjem in poslovnim svetom.							
E2 Spodbujanje vključevanja zasebnih partnerjev v izobraževanje na področju podjetništva s pomočjo financiranja ali prispevkov v naravi. Podjetja bi morala to udeležbo obravnavati kot dolgoročno investicijo in del svoje družbene odgovornosti.							
E3 Podjetja morajo razmisliti o tem, da bi namenila vsaj majhen del delovnega časa zaposlenih sodelovanju v dejavnostih v šolah in na univerzah. Mentorstvo in inštruiranje, ki ju opravljajo ljudje s poslovnimi izkušnjami, sta temeljna elementa vsakega podjetniškega usposabljanja.							

	EU	Države članice	Izobraževalni organi	Lokalni/regionalni organi	Šole/univerze	Posredniške organizacije	Podjetja/podjetniki
E4 Razvijanje ali podpora raziskav o tem, kako se lahko delodajalci bolje vključijo v izobraževanje v šolah / na univerzah. Poslovna skupnost potrebuje spodbude za tesnejše sodelovanje z izobraževalnimi ustanovami. Priložnosti za skupne koristi so lahko uspešne, vendar pogosto niso priznane kot preverljive in ustrezne dejavnosti zaposlenih.							
E5 Pomoč pri razvijanju pedagoških sposobnosti podjetnikov in poslovnežev, da postane njihovo sodelovanje pri dejavnostih v učilnici bolj učinkovito. To nalogo bi lahko uporabno izvajale tiste neprofitne organizacije, ki povezujejo šole in podjetja, ter poslovne organizacije.							
E6 Snovanje, razvijanje in promoviranje oznake za „podjetniške šole“ in „podjetniške univerze“, ki bi jo prostovoljno uporabljale izobraževalne ustanove. Splošna merila bi bila lahko opredeljena na evropski in/ali nacionalni ravni, kar bi bilo treba v vsakem primeru prilagoditi lokalnim okoljem in izobraževalnim sistemom. To pobudo bi lahko na nacionalni ravni izvedle posredniške organizacije s poglobljenimi izkušnjami na področju podjetniškega izobraževanja ob sodelovanju z izobraževalnimi organi in šolami/univerzami.							
E7 Mladim je treba dati priložnost, da razvijejo svoje podjetniške spretnosti, tako da se jim pomaga pri ustvarjanju lastnega „počitniškega posla“, da zaslужijo z uporabo lastnih idej in pobud. Te dejavnosti se lahko spodbujajo s pomočjo sodelovanja med šolami, neprofitnimi organizacijami, podjetji in lokalnimi organi.							
E8 Vzpostavljane podjetniških središč na lokalni ravni, katerih naloge so pomoč šolam in učiteljem, razvijanje vezi med izobraževalnimi ustanovami in podjetji, omogočanje sodelovanja podjetnikov in poslovnežev v šolskih in univerzitetnih programih, spodbujanje pobud ozaveščanja v lokalni skupnosti.							
F – Komunikacijske dejavnosti							
F1 Izvajanje kampanj ozaveščanja na evropski in nacionalni ravni, ki zagotavljajo razumevanje podjetništva v širšem pomenu (ne le v smislu vodenja podjetja). Z obsežnimi pobudami bi lahko združevali in usklajevali ukrepe na nacionalni in lokalni ravni (npr. dnevi podjetništva ali evropsko leto podjetništva).							
F2 Z organizacijo podelitev nagrad in tekmovanj je treba proslaviti uspešne dejavnosti in programe na področju podjetništva.							
F3 Podeljevanje nagrad na evropski in/ali nacionalni ravni za priznanje izstopajočim podjetjem, ki namenjajo sredstva in delovni čas zaposlenih poučevanju, mentorstvu in bolj na splošno sodelovanju pri dejavnostih v šolah in visokošolskem izobraževanju.							

Primeri dobrih praks

7.1 Danska fundacija za podjetništvo

Država: Danska

Kontaktni podatki:

Odgovorna organizacija:

Danski organ za podjetništvo in gradbeništvo
Ime in priimek kontaktne osebe: Bent Lindhardt Andersen
Ulica in hišna številka: Langelinie Allé 17
Poštna številka: 2100
Kraj: København Ø
E-naslov kontaktne osebe: bla@ebst.dk
Spletna stran organizacije: www.ebst.dk

Opis ukrepa

Fundacijo so januarja 2010 ustanovili ministrstvo za šolstvo, ministrstvo za znanost, ministrstvo za gospodarske in poslovne zadeve in ministrstvo za kulturo. Navedena štiri ministrstva so leta 2009 pripravila nacionalno strategijo podjetniškega izobraževanja, v kateri je bila ta fundacija ena od novih pobud. Navdih za ustanovitev navedene organizacije je bila med drugim tudi Kauffman Foundation iz ZDA. Namen fundacije je doseči usklajeno nacionalno zavzetost za podjetniško izobraževanje in usposabljanje ter postati nacionalno središče znanja za izobraževanje in usposabljanje za podjetništvo. Vlada je fundaciji za obdobje 2010–2012 dodelila nepovratna sredstva v višini 25 milijonov DKK na leto. Fundacija bo v letu 2010 od zasebnih sponzorjev prejela donacije, ocenjene na okrog 40 milijonov DKK (finančna sredstva in prispevki v naravi). Napredek fundacije se spremlja skladno s triletno pogodbo z dansko vlado (ki se vsako leto obnovi).

Fundacija je odgovorna za izvajanje naslednjih 10 nalog: 1. Razvoj poučevanja o podjetništvu; 2. Razvoj študijskih programov, predavanj in metod poučevanja za učence; 3. Priprava preizkusov znanja in izpitov; 4. Razvoj nadarjenosti; 5. Pridobivanje in širjenje znanja; 6. Mednarodne in čeznacionalne pobude; 7. Oblikovanje in sofinanciranje podjetniških strategij v izobraževalnem sistemu; 8. Dialog z izobraževalnimi ustanovami; 9. Izvajanje dejavnosti za spodbujanje podjetniške kulture; 10. Upravljanje nacionalnih in regionalnih pobud v prihodnosti

Cilji:

Spodbujati kompetence mladih na področju neodvisnosti, inovativnosti in podjetništva. Fundacija deluje kot središče znanja za vse izobraževalne ustanove, ki pomagajo mladim pri izobraževanju, da se uveljavijo kot samozaposleni ali izvajajo druge dejavnosti posredovanja spretnosti.

Datum začetka: 1. 1. 2010

Ciljna skupina: Učenci, dijaki in študenti od osnovnošolske do doktorske stopnje

Zakaj velja ta ukrep za uspešnega?

22 % vseh dijakov srednjih in poklicnih šol se izobražuje za podjetništvo. V visokem šolstvu je njihov delež 11 %. V letu 2010 sta se danska vlada in fundacija pogodbeno dogovorili za več dodatnih projektov. Ti vključujejo med drugim podjetniške centre na univerzah s skupnim proračunom za obdobje 2011–2012 v višini 80 mio. DKK, projekt ocenjevanja podjetniškega izobraževanja od osnovnošolske do doktorske stopnje in štipendije za nadarjene na področju podjetništva v visokem šolstvu.

7.2 Akcijski program podjetniškega izobraževanja

Država: Nizozemska

Kontaktne podatki:

Odgovorna organizacija:

Ministrstvo za gospodarstvo, kmetijstvo in inovacije

Ime in priimek kontaktne osebe: Jurgen Geelhoed

Ulica in hišna številka: P.O. Box 20101

Poštna številka: 2500 EC

Kraj: Den Haag

E-naslov kontaktne osebe: j.j.geelhoed@minez.nl

Spletna stran organizacije: www.rijksoverheid.nl/ez & www.onderwijsonderneemt.nl

Opis ukrepa:

Izobraževalni sistem ima glavno vlogo pri predstavljanju priložnosti, ki jih ljudem ponuja podjetništvo, ter zagotavljanju potrebnega strokovnega znanja, naravnosti in spretnosti. Prav zato nizozemska vlada s celovitim pristopom spodbuja, da je podjetništvo del izobraževanja od osnovne šole do vključno univerze. Ministrstvo za gospodarstvo in ministrstvo za šolstvo, kulturo in znanost že od leta 2000 spodbujata podjetništvo v izobraževanju. Pri tem sta sodelovali skupaj s (krovnimi) organizacijami s področja izobraževanja in poslovno skupnostjo. Od leta 2008 rdečo nit predstavljajo večja vlaganja v mreže, da bi se pospešil prenos znanja med izobraževalnimi ustanovami (in s tem učitelji) in podjetniki, in sicer z namenom, da bi namesto prenašanja znanja na enkratne projekte dosegli bolj strukturiran prenos znanja. Od leta 2008 se akcijski program izobraževanja za podjetništvo osredotoča na ukrepe na naslednjih področjih: 1.

Mreže v podjetniškem izobraževanju. Šole vzpostavijo mrežo, v okviru katere se skupaj s podjetji prizadevajo, da bi učence, učitelje in vodje šol spodbudili k bolj podjetnemu ravnanju; 2. Priprava nacionalnega podjetniškega certifikata za srednje poklicno in visokošolsko izobraževanje; 3. Več podjetništva v visokem šolstvu s pomočjo več podjetniških centrov; 4. Programi usposabljanja za podjetništvo. V sodelovanju z nizozemskim inštitutom za pripravo učnega programa (SLO) se za podjetnejše učno osebje pripravi program usposabljanja za izvajalce usposabljanja; 5. Vzpostavitev programov izmenjave, osredotočenih na (potencialne) učence podjetnike, v povezavi s fundacijo Kauffman in globalnim programom štipendiranja; 6. Ocenjevanje vplivov. Akcijski program je sprožil raziskavo o razvoju podjetniškega izobraževanja na Nizozemskem. Rezultati akcijskega programa se spremljajo.

Cilji:

Povečati število izobraževalnih ustanov, ki so v svojo politiko, organizacijo in učni program vključile podjetništvo. – Več učencev, dijakov in študentov, ki se obnašajo podjetno in ustanovijo svoje podjetje v petih letih po zaključenem šolanju.

Datum začetka: 1. 1. 2008

Ciljna skupina:

Izobraževalne ustanove, od osnovnih šol do vključno univerz, njihovi učenci, dijaki, študenti in učitelji ter podjetja in podjetniki.

Zakaj velja ta ukrep za uspešnega?

Akcijski program je sprožil raziskavo o razvoju podjetniškega izobraževanja na Nizozemskem in ocenjuje vplive politike, ki se izvaja. Subvencijska shema vmesnega vrednotenja – Subvencijska shema E&E je učinkovita za vse oblike izobraževanja, od osnovnošolskega do univerzitetnega. – Za učence na primarni stopnji so projekti zabavni, sebe pa imajo za podjetne. – Projekt E&E je na večini šol stalen ali pa bo to postal. – Podjetniško izobraževanje na vseh visokošolskih ustanovah dobi dodaten zagon in skupno se podjetniškega izobraževanja udeležuje več učencev kot prej. Shemi uspeva med učenci izzvati več podjetniškega vedenja in bolj podjetno naravnost ter navsezadnje večjo poslovno dejavnost.

Leta 2010 je 62 % učencev menilo, da je podjetništvo „zmerno pomemben“ do „zelo pomemben“ del njihovih poklicnih ambicij. – Leta 2010 je bilo 23 % učencev prepričanih, da hočejo postati podjetniki, medtem ko jih je bilo takih leta 2007 13 %. – Od leta 2007 do začetka leta 2010 je v izobraževanju prišlo do premika k večjemu spodbujanju podjetništva ali podjetnega vedenja.

7.3 TF-Fest

Država: Bolgarija

Kontaktne podatki:

Odgovorna organizacija: Център на учебно-тренировъчните фирми

Ime in priimek kontaktne osebe: Дария Маврудиева

Ulica in hišna številka: ул. Розова долина 1

Poštna številka: 1421

Kraj: Sofija

E-naslov kontaktne osebe: info@buct.org

Spletna stran organizacije: www.buct.org

Opis ukrepa:

Da bi imeli dijaki kar največjo korist od sodelovanja v projektih podjetniškega izobraževanja („učna podjetja“), je pomembno organizirati dogodke, ki so čimbolj podobni pravim trgovinskim sejmom. Ob takih dogodkih bi se naučili, kako načrtovati udeležbo na sejmu, postaviti stojnico, jo urediti, navezovati stike in se pogajati. Prvi sejem v sklopu projektov podjetniškega izobraževanja je bil leta 1997, vendar so se po temeljiti analizi odločili, da letni domači dogodek nadgradijo v mednarodni forum o podjetniškem izobraževanju, kjer dijaki med seboj lahko tekmujejo in tako ugotovijo, kako uspešni so. Za sodelovanje so si prizadevali predstavniki poslovne skupnosti, javne uprave, lokalne oblasti, nevladnih organizacij, srednjih šol in visokošolskih ustanov. Zahvaljujoč Mednarodnemu sejmu v Plovdivu lahko ta dogodek poteka na pravem sejmišču. Za dogodek se dijaki pripravljajo po namensko razviti metodologiji. Na samem dogodku se udeležijo vrste tekmovanj: najboljša strategija oglaševanja blagovne znamke in njenega umeščanja, najboljša stojnica, najboljša službena oblačila itd. TF Fest že več let privlači udeležence iz Romunije, Slovaške, Avstrije, Hrvaške, Ukrajine, Makedonije in Črne gore. Organizira ga Center za podjetniško izobraževanje (TsUTF), javna organizacija v sklopu ministrstva za šolstvo, mlade in znanost, ki je odgovoren za več kot 300 projektov podjetniškega izobraževanja v srednjih šolah po celi državi.

Cilji:

Bodočim podjetnikom in udeležencem trga dela omogočiti stik z dejanskimi podjetniki ter ocenjevanje uspešnosti dijakov in njihovih mentorjev s strani podjetnikov – primerjava uspešnosti bolgarskih in tujih projektov – ustvarjanje pogojev za usposabljanje, ki bi čim bolje posnemali podjetja iz resničnega življenja.

Datum začetka: 22. 4. 2005

Ciljna skupina:

Okrog 4 000 bolgarskih srednješolcev iz 55 šol v 39 krajih, ki sodelujejo v več kot 300 projektih podjetniškega izobraževanja.

Zakaj velja ta ukrep za uspešnega?

TF Fest je že uveljavljen in pomemben forum, zelo priljubljen ne samo v Plovdivu in Bolgariji, ampak v vsej balkanski regiji. Ima zelo pomembno vlogo pri oblikovanju, razvoju in spodbujanju podjetniškega duha v mladih, ker jim omogoči, da svoje spretnosti preskušajo v dejanskem poslovnem okolju in pridobivajo izkušnje, ki jim bodo koristile pri nadaljnjem razvoju. Zelo presenetljivo je, kako resen in temeljit pristop imajo organizatorji in udeleženci dogodka ter kako vneto si prizadevajo narediti dober vtis. To je dober način oblikovanja podjetnikov jutrišnjega dne. Vtisa ne delajo samo s svojimi poslovnimi spretnostmi, temveč tudi z upoštevanjem poslovne etike in poštene konkurence. Valentina Petrova, vodja, Fortis Bel

V letu 2010 je pri rekordnih 97 projektih sodelovalo 673 dijakov, 43 šol, 95 učiteljev in 5 držav. TF Fest je sponzoriralo 12 podjetij in ustanov, izvedenih je bilo 14 tekmovanj, predstavljena pa sta bila tudi dva družbeno odgovorna projekta: Peš v šolo in Akademija za družbeno odgovorno poslovanje. Nekatera sponzorska podjetja so mnogim dijakom ponudila delovno mesto pripravnika.

7.4 Program šolskih podjetij

Država: Estonija

Kontaktne podatki:

Odgovorna organizacija: Junior Achievement Arengufond (JAA)

Ime in priimek kontaktne osebe: Epp Vodja

Ulica in hišna številka: Köleri 24

Poštna številka: 10150

Kraj: Talin

E-naslov kontaktne osebe: epp@ja.ee

Spletna stran organizacije: <http://www.ja.ee/>

Opis ukrepa:

Za registrirana šolska podjetja se celo šolsko leto organizirajo različni tečaji, sejni in tekmovanja. Podjetja se morajo registrirati pri JAA in imeti akreditiranega svetovalca/učitelja. Šolsko podjetje deluje kot majhno podjetje, ki pripravi poslovni načrt in deluje skladno z njim ter proizvaja in prodaja svoje izdelke ali storitve. Ob koncu leta podjetje predloži svoje finančno poročilo. Učenci ne plačujejo nobenih davkov, vendar morajo prijaviti svoj dohodek, če presežejo minimalni znesek, oproščen davka.

Cilji:

Šolska podjetja se ustanavljajo v sklopu predmeta iz ekonomije, da se učenci bolje in lažje naučijo osnovnih načel vodenja podjetja ter postanejo bolj samoiniciativni in usmerjeni k reševanju problemov.

Datum začetka: 15. 9. 1992

Ciljna skupina:

Ciljna skupina so učenci in dijaki. Glavni program je namenjen srednješolcem, vendar obstaja tudi tako imenovani program mini podjetij za mlajše.

Zakaj velja ta ukrep za uspešnega?

Ta program je tako uspešen, ker je vezan na pomembne dele razvoja mladega podjetnika. Poleg tega, da mladi dobijo dragoceno znanje o podjetništvu, postanejo bolj samoiniciativni, samozavestni in odprtega duha.

7.5 Spričevalo o podjetniških spretnostih

Država: Avstrija

Kontaktne podatki:

Odgovorna organizacija: Avstrijska zvezna gospodarska zbornica, Oddelek za politiko izobraževanja

Ime in priimek kontaktne osebe: dr. Friederike Soezen

Ulica in hišna številka: Wiedner Hauptstr. 63

Poštna številka: 1045

Kraj: Dunaj

E-naslov kontaktne osebe: friederike.soezen@wko.at

Spletna stran organizacije: www.wko.at

Opis ukrepa:

Spričevalo o podjetniških spretnostih Unternehmerführerschein sestavljajo trije osnovni moduli (A, B in C) in nadaljevalni modul (UP – Unternehmerprüfung). V okviru navedenih štirih modulov udeleženci pridobijo potrebne spretnosti, da razumejo temeljne probleme in odnose v podjetju ter lahko postanejo lastniki podjetja. Usposabljanje za spričevalo spodbuja tudi socialne spretnosti. Ob koncu vsakega modula se udeleženci lahko odločijo za izpit, in če so uspešni, dobijo spričevalo. Z modulom UP, ki je na ravni mojstrskega izpita (Meisterprüfung), je usposabljanje za spričevalo o podjetniških spretnostih zaključeno.

Cilji:

Imetniki spričevala o podjetniških spretnostih razvijejo podjetniško miselnost in imajo glede poslovnih spretnosti dobro podlago, da ne omenimo večjih možnosti ob začetku dela. S spričevalom se naučijo podjetnega ravnanja, bodisi v svojem podjetju ali pri delu za koga drugega.

Datum začetka: 1. 1. 2004

Ciljna skupina: Dijaki in študenti, stari 14 let in več

Zakaj velja ta ukrep za uspešnega?

Vse več mladih, iz Avstrije in prek njenih meja, pridobiva poslovne spretnosti prek spričevala o podjetniških spretnostih. Spričevalo jim zagotavlja trdne temelje za prihodnost v podjetništvu. S tem, ko mladi pridobijo podjetniške spretnosti, imajo na svoji poklicni poti širše možnosti.

7.6 Lucy et Valentin ... créent leur entreprise!

Država: Francija

Kontaktne podatki:

Odgovorna organizacija: Ministère de l'économie, des finances et de l'emploi – DGCIS

Ime in priimek kontaktne osebe: Ghilhem Bertholet

Ulica in hišna številka: 23 rue d'Edimbourg

Poštna številka: 75008

Kraj: Pariz

E-naslov kontaktne osebe: guilhembertholet@yahoo.fr

Spletna stran organizacije: www.lucyetvalentin.com

Odgovorna organizacija: Agence pour la création d'entreprises

Ime in priimek kontaktne osebe: Virginie Dantard

Ulica in hišna številka: 14 rue Delambre

Poštna številka: 75682

Kraj: Pariz cedex 12

E-naslov kontaktne osebe: dantard@apce.com

Opis ukrepa:

Orodje za poučevanje „Lucy in Valentin ... ustanovita podjetje“ združuje stripe in resno vsebino ter s katerim želijo otroke med petim in štirinajstim letom starosti spodbuditi k podjetnosti in razmišljanju o tem, da bi ustanovili lastno podjetje. Uporabno je bodisi kot samostojen modul ali v sklopu razredne dejavnosti ter daje dinamičen, pozitiven in pragmatičen vpogled v podjetja in podjetništvo. Prav tako pomaga učiteljem pri obravnavanju vprašanj, o katerih na splošno ne vedo dovolj. Strip ima deset delov, po enega za vsak korak, ki ga naredita Lucy in Valentin, dva

navdušena mlada glavna junaka, ko ustanavljata podjetje za športna oblačila. V osnovi opisuje, kako ustanoviti podjetje v desetih korakih.

Cilji:

Mladi imajo precej nepopolno in ne nazadnje izkrivljeno predstavo o tem, kaj vse vključuje ustanovitev podjetja. Cilj je odpraviti ta nenaklonjen odnos z uporabo orodja – stripa, ki je zabaven in vzgojen, tudi za najmlajše, ter vodi k ozaveščenosti ...

Datum začetka: 1. 6. 2006

Ciljna skupina: 14- in 15-letniki ter njihovi učitelji

7.7 Kitzbühelska poletna univerza za podjetništvo

Država: Avstrija

Kontaktne podatki:

Odgovorna organizacija: Initiative für Teaching Entrepreneurship

Ime in priimek kontaktne osebe: mag. Johannes Lindner

Ulica in hišna številka: Maygasse 43

Poštna številka: 2460

Kraj: Dunaj

E-naslov kontaktne osebe: entrepreneurship@gmx.at

Spletna stran organizacije: www.entrepreneurship.at, www.eesi-impulszentrum.at

Opis ukrepa:

Poletna univerza za podjetništvo v Kitzbühelu je za učitelje priložnost, da uresničujejo svoje zamisli in si prizadevajo, da bi bili pobudniki podjetniškega izobraževanja pri poučevanju ekonomije in na drugih področjih. Njen namen je učiteljem ponuditi dinamičen forum, na katerem si lahko izmenjujejo zamisli. Poletna univerza je šola z vizijo, v gorskem okolju Hochkitzbühela. Učno osebje so predavatelji o metodah poučevanja, strokovnjaki s področja podjetniškega izobraževanja in priznani avstrijski podjetniki.

Cilji:

Cilj poletne univerze je, da sodelujoči učitelji razvijejo lastne zamisli in pridobijo podjetniške izkušnje, tako da bodo lahko svojim učencem zagotavljali praktično podporo. Seminarji so namenoma organizirani v gorskem okolju, da se učitelji umaknejo iz svojega vsakodnevnega okolja.

Datum začetka: 2. 7. 2001

Ciljna skupina: učitelji (predvsem tisti, ki poučujejo dijake, stare od 15 do 19 let)

Proč je toto opatření úspěšné?

Ocene udeležencev. Ker ta program poteka med poučevanjem, so teme primernejše in mnogi sodelujoči učitelji so o njih izrazili mnenje.

7.8 Unternehmergeymnasium Bayern, Bavarska podjetniška gimnazija

Država: Nemčija

Kontaktne podatki:

Odgovorna organizacija: Unternehmergeymnasium Bayern
 Ime in priimek kontaktne osebe: Joachim Barth
 Ulica in hišna številka: Arnstorferstr. 9
 Poštna številka: D-84347
 Kraj: Pfarrkirchen
 E-naslov kontaktne osebe: bart@unternehmergeymnasium.de
 Spletna stran organizacije: www.unternehmergeymnasium.de

Opis ukrepa:

UG Bavaria je gimnazija s poudarkom na podjetniškem izobraževanju, v okviru katerega učencem od 10. razreda naprej pomagajo, da postanejo neodvisni in razvijejo podjetniške spretnosti, obenem pa pridobijo svojo šolsko izobrazbo. Udeležujejo se delavnic z izkušenimi podjetniki ter imajo na voljo mrežo 80 podjetij in izobraževalnih ustanov. S projekti, kot je nabava hrane za šolska kosila, pridobivajo tudi praktične izkušnje.

Datum začetka: 1. 9. 2005

Ciljna skupina:

dijaki od 10. razreda (srednja šola) naprej

Zakaj velja ta ukrep za uspešnega?

Ta projekt je določil novo usmeritev na področju poslovnega izobraževanja na Bavarskem in tudi v drugih pokrajinah.

7.9 Program za spodbujanje podjetništva

Država: Španija

Kontaktne podatki:

Odgovorna organizacija: Vladno ministrstvo pokrajine Asturije za industrijo in zaposlovanje
 Ime in priimek kontaktne osebe: Julio González Zapico
 Ulica in hišna številka: Plaza de España, 1
 Poštna številka: 33007
 Kraj: Oviedo
 E-naslov kontaktne osebe: juliogz@princast.es
 Spletna stran organizacije: www.emprendeastur.com

Opis ukrepa:

Program zagotavlja sredstva za lažjo vključitev podjetniških pristopov v izobraževalni sistem, pri čemer vključuje vse stopnje izobraževalnega sistema. Glavni ukrepi so: oblikovanje učnega materiala, usposabljanje učiteljev in usmerjanje. Primarno izobraževanje: „Emprender en mi escuela“. Učenci ustanovijo in vodijo mini podjetje. Sekundarno izobraževanje: „Empresa Joven Europea“. Dijaki ustanovijo in vodijo mini podjetje. Višje sekundarno izobraževanje – poklicno izobraževanje in usposabljanje. „Podjetniške delavnice“. Učencem z občutkom za podjetništvo so na voljo informacije, nasveti in podpora, da razvijajo lastne poslovne zamisli. Vsako leto najboljše poslovne zamisli tudi nagradijo. Poklicno izobraževanje in usposabljanje. Učenci ustanavljajo in vodijo mala podjetja.

Cilji:

Ozavestiti izobraževalno skupnost o podjetništvu. Razširiti podjetniški koncept in spodbuditi celotno družbo. Šolam in učiteljem priskrbeti ustrezna sredstva za spodbujanje podjetništva v izobraževalnem sistemu.

Datum začetka: 1. 1. 2004

Ciljna skupina:

Program spodbujanja podjetništva v izobraževalnem sistemu je namenjen celotni šolski skupnosti: učencem/dijakom/študentom, učiteljem in družinam. Na primarni, sekundarni, višji sekundarni, poklicni in visokošolski stopnji izobraževanja se izvajajo različne dejavnosti.

Zakaj velja ta ukrep za uspešnega?

Zagotavlja priložnost, da učenci/dijaki/študenti na vseh stopnjah izobraževalnega sistema med pokom pridobijo izkušnje iz podjetništva. Empresa Joven Europea, projekt na sekundarni stopnji izobraževanja, je popolnoma vključen v učni program v regiji. Za njegovo dolgoročnost jamčijo 4-letni programi zagotavljanja sredstev. Ravnatelji, učitelji in starši priznavajo pomen podjetništva.

7.10 Øresundska podjetniška akademija

Država: Danska

Kontaktne podatki:

Odgovorna organizacija: Øresund Entrepreneurship Academy
 Ime in priimek kontaktne osebe: Christian Vintergaard
 Ulica in hišna številka: Kilevej 14A
 Poštna številka: 2000
 Kraj: Fredriksberg
 E-naslov kontaktne osebe: christian.vintergaard@oeacademy.org
 Spletna stran organizacije: www.oeacademy.org

Opis ukrepa:

Øresundska podjetniška akademija je danska in švedska čezmejna pobuda v okviru Univerze Øresund. Splošen namen akademije je pospešiti gospodarsko rast v regiji Øresund. Cilj akademije je, da bi regija postala mednarodno priznana središče podjetniškega izobraževanja. Akademija tako pomaga univerzam v regiji omogočiti kakovostno podjetniško izobraževanje in spodbuditi študente, da se v okviru študija odločijo za predmete o podjetništvu.

Cilji:

Povečati število študentov, ki se vključujejo v podjetniško izobraževanje na 11 univerzah v regiji, z 2 % v letu 2006 na 15 % v letu 2015.

Datum začetka: 10. 11. 2006

Ciljna skupina: 150 000 študentov na 11 univerzah v regiji Øresund

Zakaj velja ta ukrep za uspešnega?

Ustreza najvišjim mednarodnim standardom

7.11 Dodatni primeri dobrih praks

Primeri dobrih praks, izbrani iz kataloga dobrih praks politike EU o MSP, so na voljo na naslovu: <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/best-practices/database/SBA>.

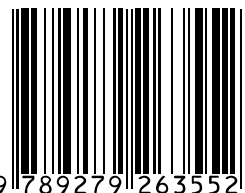
Iskanje dobrih praks je stalen proces, pri katerem se bo posebna pozornost namenila tistim dobrim praksam, ki so se financirale iz strukturnih skladov. Kot del te zbirke bo pripravljen tudi vodnik o pripravi vlog za projekte, financirane iz strukturnih skladov

Posodobljene informacije o tej pobudi bodo na voljo na spletni strani Komisije. Več informacij je na spletni strani: <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/regional-sme-policies>.

Zbirka vodnikov Kako podpirati politiko MSP iz strukturnih skladov?

Razvoj
podjetniške
naravnosti in
spretnosti v EU

ISBN 978-92-79-26355-2

9 789279 263552